

Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake" 1977

<https://hdl.handle.net/1874/9592>

JAARBOEKJE

VAN HET

OUDHEIDKUNDIG
GENOOTSCHAP

„NIFTARLAKE”

1977

INHOUD

1.	Zomerexcursie 1977: Deventer, de IJssel en Zutphen	3
	<i>B. G. Wiegeraad</i>	
2.	Molen "De Eendragt" te Weesp	7
	<i>G. S. Koelman-Poel</i>	
3.	Bibliotheeknotities	17
4.	Het inrijhek van Vreedenhoff	18
	<i>A. J. A. M. Lisman</i>	
5.	Een nieuwe "Zegepralende Vecht"	23
6.	De moord op Floris V: Het verslag van Lustigh	24
	<i>Geannoteerd door Kl. Sierksma</i>	
7.	Joodse ritensymbolen aan de Vecht	30
	<i>Drs D. Dekker</i>	
8.	"De eensgezindheid" te Weesp	33
	<i>Jac. Salomons</i>	
9.	Gaan en komen in de Vechtstreek	39
	<i>R. T. van der Geer</i>	
10.	Belle terug op Zuylen	42
	<i>Simone Dubois</i>	
11.	Restauraties aan de kerk van Breukelen	44
	<i>Ds. F. J. ter Beek</i>	
12.	Het Huis te Capelle te Weespercarpspel	47
	<i>H. Brood</i>	
13.	Vroeg stucwerk aan de Vecht	54
	<i>Drs E. Munnig Schmidt</i>	
14.	Het veengebied van Maarssenbroek en de archeologie	57
	<i>Th. G. van Dijk</i>	
15.	Restauraties in de Vechtstreek	60
	<i>Ir. R. Apell</i>	
16.	Oudheidskamer Kockengen wordt opgeheven	63
	<i>G. F. W. Hengreen</i>	
17.	Niftarlake kroniek	65
18.	Niftarlake Literatuur	68

Jaarboekje Niftarlake

Redactie 1977: M.N.G. Dukes, M.A. Dukes-Greup

Redactie 1978: E. Munnig Schmidt

Tijdschrift, gewijd aan de geschiedenis van het Vecht- en Plassengebied. Verschijnt jaarlijks in de maand december. Het Jaarboekje is een uitgave van het Oudheidkundig Genootschap Niftarlake, opgericht 1912. Redactionele bijdragen, ook van niet-leden van het Genootschap en van andere verenigingen, zijn welkom; het verdient echter aanbeveling, tijdig contact met de redactie op te nemen in verband met de keuze van het onderwerp en de lengte van het artikel. Sluitingsdatum voor manuscripten is 15 september.

*Redactie-adres: Nieuwerhoek, Loenen a/d Vecht
Telefoon 02943 - 12 80*

Zomere excursie 1977

Deventer, De IJssel en Zutphen

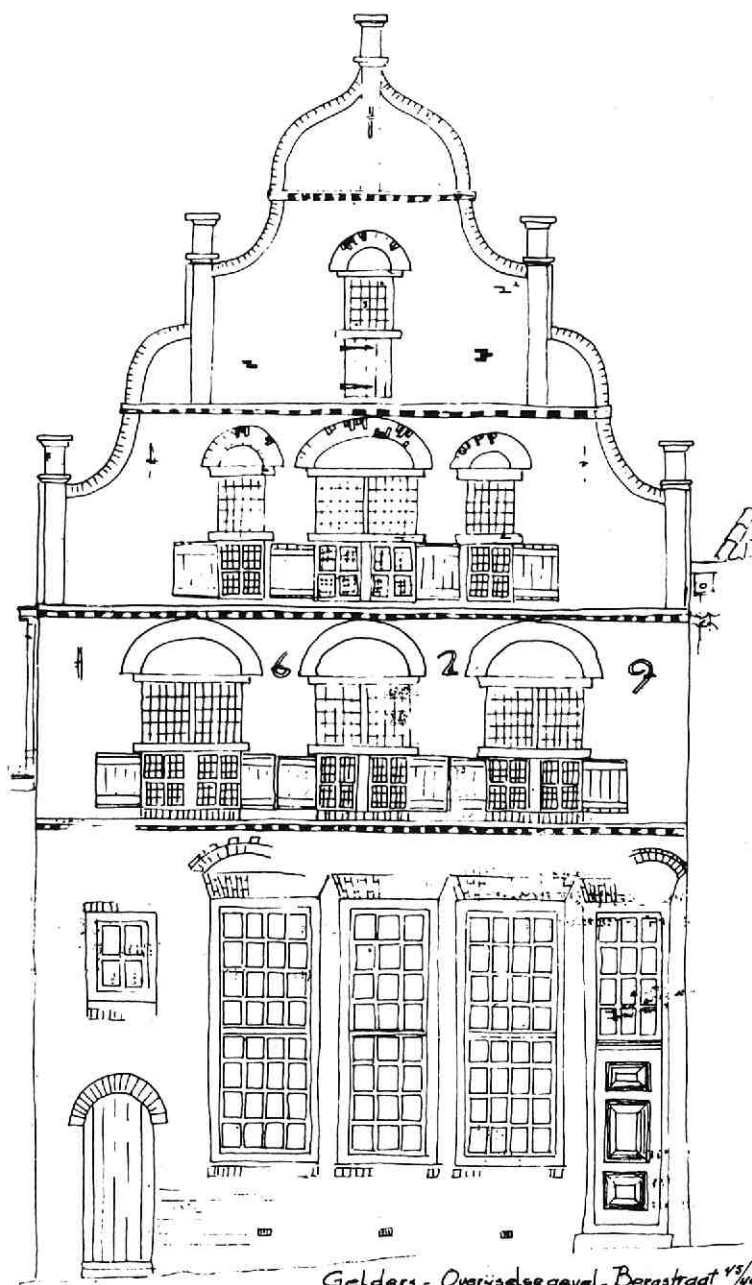
De stationsrestauratie van Deventer vormde vrijdag 26 augustus 1977 het beginpunt van de jaarlijkse excursie van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake". Dit was 's morgens rond de klok van 10 uur in voornoemde gelegenheid duidelijk merkbaar, daar 72 leden en andere vrienden van het genootschap op vrijwel de gehele lokaliteit beslag hadden gelegd. Na de koffie en het welkomstwoord van de heer Dr. M.N.G. Dukes, namens de excursie-commissie, kon de zorgvuldig voorbereide tocht een aanvang nemen, die ons eerst langs verschillende bezienswaardigheden in Deventer zou leiden en ons later per boot via de IJssel naar Zutphen zou voeren.

Deventer is de oudste stad van Overijssel met de overblijfselen van de Karolingische tijd. Reeds in de 9e eeuw was Deventer een handelsnederzetting en in 918 werd het tot wijkplaats voor de noormannen belaagde bisschop van Utrecht. In 1046 werd Deventer bezit van de Utrechtse bisschop. In 1143 kreeg het stadsrecht, dat normatief werd voor alle steden in Overijssel. Deventer kwam als hanzestad tot volle bloei. Op geestelijk gebied werd het tijdens de late middeleeuwen één van de centra van de moderne devotie. Nadat Deventer in 1528 aan Karel V gekomen was, werd het in 1559 bisschopsstad. Het werd in 1578 veroverd door de Graaf van Renenberg voor de Staatsen, die het in 1587 door verraad weer verloren, maar onder Maurits definitief heroverden in 1591. Tijdens het Twaalfjarig Bestand werd de contra-remonstrantse leer te Deventer verdedigd door Revius, één van de stichters van het atheneum, de latere hogeschool, die in 1878 is opgeheven. Na de ontmanteling van de vesting in 1857 herkreeg Deventer, onder andere door de aanleg van spoorwegen, een vrij voorname positie.

De wandeling door Deventer voerde ons eerst naar het nabijgelegen Bergkwartier. Dit stadsgedeelte ontwikkelde zich vooral rondom de kapel op de Berg, die in 1206 door de bisschop van Riga werd ingewijd. Een nederzetting op de Berg was reeds in 881 aanwezig, toen de Noormannen de stad verwoestten. De bloei van dit kwartier, tijdens de middeleeuwen, resulteerde in zijn uitgroei tot een wijk met vijf straten, drie stegen, twee pleinen en een aantal gangen tussen de huizen. Het patroon is gebleven, hoewel de huizen grotendeels in de 16e en 17e eeuw werden vervangen. De wijk verpauperde in de 19e en 20e eeuw, echter zonder dat er veel werd gesloopt. In 1967 werd een grootscheepse restauratie van het bergkwartier ingeluid, met subsidie van C.R.M. De resultaten konden wij aanschouwen. Hoewel vele straten en panden nog op herstel wachten, is een indrukwekkende hoeveelheid werk reeds verricht en rechtvaardigt het feit, dat Deventer in 1975 een Europese prijs voor zijn restauratiewerk mocht ontvangen, voornamelijk door zijn restauratiewerk in dit Bergkwartier. Tegenover het einde van de Damstraat zagen we onder meer een deel van een oude stadsboerderij in Gelders-Overijsselse stijl, daterend uit 1630, waarbij de slingerende gevellijnen opvielen, die kenmerkend zijn voor deze stijl. De St. Nicolaaskerk of Bergkerk konden we helaas niet bezoeken, wegens de nog niet voltooide restauratie. Deze kerk is oorspronkelijk een Romaanse kruisbasiliek, waarvan de beide torens nog over zijn. In de 15e eeuw bouwde men een nieuw koor en schip in de Gotische stijl, terwijl de

torens in de tweede helft van de 15e eeuw van spitsen werden voorzien. Het gehele front lijkt sterk op dat van de kerken in het Oostzeegebied, waarmee Deventer in de Hanzetijd veel betrekkingen onderhield. Op het Bergkerkplein en in de Bergstraat konden we diverse fraaie gevels bewonderen. Via de Kerksteeg, waar nog druk gerestaureerd word, en Menstraat, met een aaneenschakeling van mooie huizen, waarvan sommige gerestaureerd zijn, kwamen we op de Brink. Hier bevinden zich twee musea, die door ons gezelschap bezocht zouden worden. Het stadmuseum "De Waag" is gebouwd in 1528. Hier werden goederen gewogen vòòr zij werden verhandeld. In verhouding tot het gewicht moest de koopman weggeld betalen aan de stad. Er waren vroeger grote deuren in de zijgevels van het gebouw en hierdoor konden de wagens, beladen met koopwaar, naar binnen rijden. De benedenverdieping had nog geen binnenmuren en was één grote weegruimte. De bovenverdiepingen werden gebruikt door de hoofdwacht, een soort burgerwacht. In de hal, de vroegere weegruimte, bevindt zich onder andere een grote luidklok, daterend uit 1557, afkomstig van de Grote- of Lebuïnuskerk. De zoldering met zijn zware balken en steunstukken is nog in de oorspronkelijke staat en hieraan hingen de grote weegschalen. In de fraaie, antiek ingerichte, keuken bevinden zich talrijke gebruiksvoorwerpen uit vroegere eeuwen. In de zalen op de eerste verdieping zijn verscheidene bijzondere voorwerpen tentoongesteld. Zo hangen aan de wanden in de eerste zaal uithangborden van Deventer winkels uit de 18e en 19e eeuw. In de hier opgestelde vitrines zijn bodemvondsten uit Deventer en omgeving opgesteld. Bij de ingang van het gangetje hangen ijzeren maatstaven en een model van een mes, die bij de stadspoorten hingen om de maatstaven en de messen van de kooplieden te ijken. We zagen hier verder nog strafwerktuigen, zoals boeien, brandijzers en schandstenen. In de trapzaal bevindt zich een uitgebreide collectie fietsen, zogenaamde vélocipèdes. De eerste Nederlandse fiets werd in 1870 gemaakt door de Deventer smid Hein Burgers. Op de tweede verdieping bevindt zich de wapenzaal. Hier is het oudste schilderij te bezichtigen, waar Deventer op staat. Het toont het beleg van Deventer, dat een Spaans garnizoen had, door de Graaf van Rennenberg, stadhouder van de noordelijke provincies, in 1578. Het museum "De Drie Haringen" is een koopmanshuis, daterend uit 1575. Hier bevindt zich de grootste collectie antiek speelgoed van Nederland. Tevens is er een kostuumafdeling. Op de eerste verdieping bevinden zich twee stijlkamers, waarin vooral Lodewijk XVI meubilair en Lodewijk XV kasten zijn tentoongesteld. Op de derde verdieping trekt onder andere het bijzonder mooie miniatuur-meubilair de aandacht. De schrijnwerker kon deze miniaturen aan zijn klanten laten zien en na de bestelling maakte hij ze op ware grootte.

Aan de noordgevel van "De Waag" is nog vermeldenswaard de koperen ketel uit 1434, waarin toendertijd valsemunten werden gekookt. Er tegenover staat een huis nummer 69 aan de Brink met een Gotische gevel, vroeger een deel van het Gotische Gasthuis. Bij onze verdere wandeling door de stad op weg naar het stadhuis zagen we in de Vleeshouwerstraat een smalle topgevel met Ionische pilasters in de trant van Philips Vingbooms. Het Jordenshof, tussen de Grote- en de Kleine Overstraat, is een hofje, dat ettelijke malen werd verplaatst en tenslotte in 1930 weer werd opgebouwd. Op het grote kerkhof bevindt zich de Grote- of Lebuïnuskerk met een crypte uit 1040. De basiliek, die hier vroeger stond, werd door een Gotische hallenkerk vervangen. De kerk is zeer indrukwekkend van buiten, maar betrekkelijk eenvoudig van binnen; wegens tijdgebrek konden we geen bezoek brengen aan dit gebouw. Het politiebureau, vroeger de stadherberg "De Brunenberg" uit de 13e eeuw en later de vergaderzaal van de Staten van Overijssel, is in wezen nu een renaissancegebouw, echter met een fraaie

Gelders - Ovrijseloegevel - Bergstraat $\frac{1}{100}$

gevel uit 1632. Het Stadhuis, gelegen op de hoek van het Grote Kerkhof en de Polstraat is in zijn huidige samenstelling ontstaan door de samenvoeging van twee onderscheiden delen. Aan het Grote Kerkhof bevond zich het eigenlijke Raadhuis, dat op de begane grond vrijwel de plaats innam van de tegenwoordige vestibule van de raadzaal. Langs de Polstraat stond het Wanthuis, een langgerekt bouwlichaam, dat eerst later in verschillende vertrekken is opgedeeld. De samentrekking van deze twee delen zal tussen de jaren 1482 en 1551 hebben plaatsgevonden. Deze dubbele kern werd omstreeks 1650 vergroot met het blok van de burgemeesterskamer. Daarna hebben diverse verbouwingen plaats gehad, zowel van de gevels als van het interieur.

Het is dus een gebouw met een zeer ingewikkelde bouwgeschiedenis. Bij deze ontvangst op het stadhuis brachten we achtereenvolgens een bezoek aan de vestibule, raadzaal, burgemeesterskamer en de trouwzaal. In de vestibule werden we na een kopje koffie toegesproken door de wethouder van Monumentenzorg in Deventer, die ons vriendelijk welkom heette en ons inlichtte over het monumentenbeleid van de stad Deventer. De heer J.J. van Nijendaal vertelde ons het een en ander over de bouwgeschiedenis van het stadhuis en leide ons daarna door de bovengenoemde vertrekken, waarbij hij onze aandacht vestigde op de diverse bezienswaardigheden. Zo bezit de vestibule nog een stucplafond uit de bouwperiode 1693-1694 en een fraaie schouw. In de raadzaal viel de bijzondere uurwerkkast open in de uitgebouwde burgemeesterskamer het fragment van een traptoren. Na deze prettige ontvangst zetten we onze wandeltocht voort naar de Welle, de kade aan de IJssel, waar de boot klaar lag, die ons naar Zutphen zou voeren. Tijdens de anderhalf uur durende boottocht, stroom opwaarts naar Zutphen, gebruikten we de goed verzorgde lunch aan boord van de "IJsselstroom". In een korte toespraak van onze voorzitter, bedankte deze de excursie-commissie voor de bijzondere zorg, die aan deze excursie was gewijd. Vanaf de boot konden we op de oever van de IJssel nog enkele ruïnes van kastelen waarnemen. Na aankomst in Zutphen, liepen we via de IJsselkade en de Kuiperstraat naar de Waterstraat. Hier staat de Bourgonjetoren, een zware geschutstoren uit 1457, welke in de jaren dertig werd gerestaureerd. Kort daarna kwam, als gevolg van de bombardementen, ernaast een deel van de stadsmuur weer in zicht, welke thans ook gerestaureerd is. Hierna kwamen we op het 's-Gravenhof met de St. Walburgskerk met de librije en daar tegenover een schelpenkoepel, die nu behoort aan Hotel " 's-Gravenhof".

De St. Walburgskerk is een prachtige Gotische hallenkerk, waarvan het oudste gedeelte, waaronder het middenschip, dwarsschip en koor, uit de 13e eeuw stamt. Het fraaie Mariaportaal tegen de noordzijbeuk is aan het einde van de 15e eeuw toegevoegd. Talrijke wandschilderingen van bijbelse voorstellingen zijn tijdens de restauratie na 1945 bijgewerkt. Opmerkelijk is het zeer grote doopfont uit 1527. Deze Gotische twaalfkantige lichtkroon met prachtige versieringen was waarschijnlijk oorspronkelijk een grafkroon boven het graf van Graaf Otto van Gelre. Bij de rondleiding door de kerk vielen verder nog op de preekstoel uit 1670 en het orgel daterend van 1637-1643. De toren verloor zijn koepelvormige bovenbouw bij een brand in 1948. Deze is nu weer opgebouwd.

In 1561-1563 bouwde men tegen de zuidzijde van de kooromgang de Librije, welke met die van Praag uniek is in West-Europa. Men kan er handschriften uit de 16e eeuw en later bewonderen. De kostbare boeken liggen aan kettingen op de oorspronkelijke lessenaars.

Na deze interessante bezichtigingen verwachtte men ons in Hotel " 's-Gravenhof" tegenover de kerk. Met de hier aangeboden thee eindigde deze afwisselende en bijzonder goed georganiseerde excursie. De excursie-commissie verdient daarvoor een geweldig compliment.

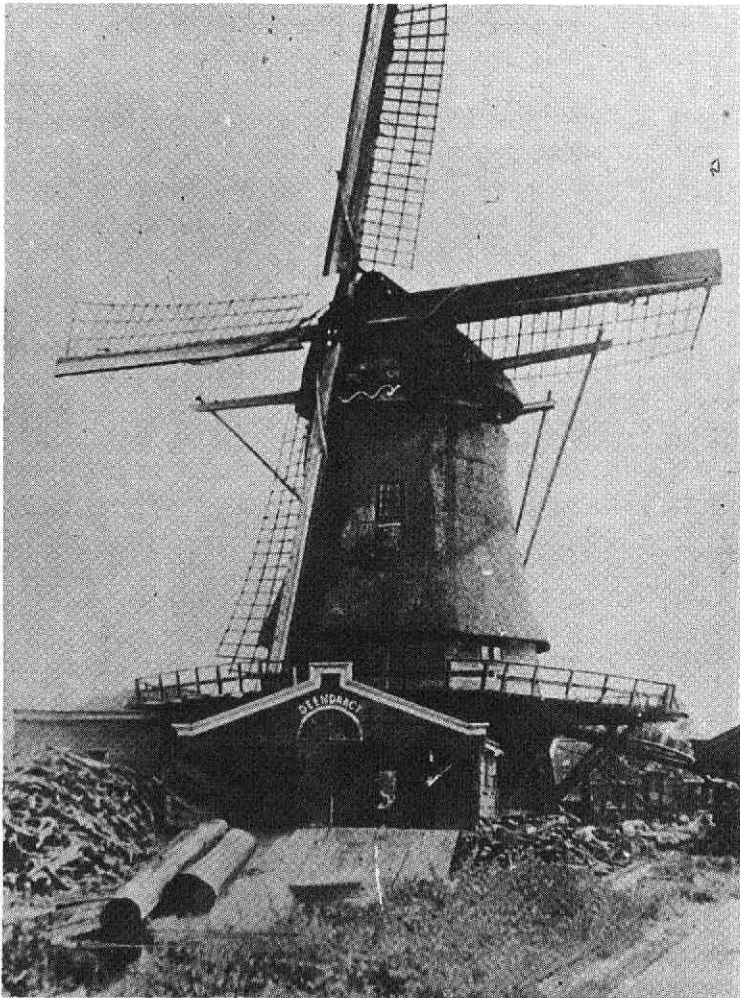
Molen "De Eendracht" te Weesp

Bij de Grafelijkheidsrekenkamer van Holland en Westfriesland kwam in 1691 een aanvraag binnen, met een verzoek om windrecht. Dat verzoek om recht van de wind betrof windkorenmolen de Eendracht, staande aan de westzijde der rivier de Vecht, buiten de stad Weesp. Aanvrager was de brandewijnbrander uit het nijvere stadje aan de Vecht, met name Hilgert Hilgertsz. Cramer. De aanvraag van Cramer werd gehonoreerd met een zogenaamde "windbrief" voor de nieuwgebouwde achtkanter, op 21 oktober 1691. Het verleende recht op gebruik van de wind, moest worden betaald. Jaarlijks werd daarvoor verlangd van de aanvrager een bedrag groot *f* 12,— voor de eerste keer te voldoen op 1 oktober 1692, ten kantore van de Rentmeester Generaal van Holland en Westfriesland in Haarlem. De windbrief, die het recht op windgebruik regelde, bracht voor de eigenaars der molen velerlei bepalingen met zich mee. De molen moest onder andere staan op een verhoging en de molenwerf zodanig omheind zijn dat, "noch mensch, noch beest", enige last of hinder zou kunnen ondervinden van de draaiende wieken. Een ongeluk toch veroorzaakt door nalatigheid of onachtzaamheid van de houder der windbrief, moest dan ook door hem zelf worden "geboet en gebetert" ¹⁾. Zakenman Cramer dacht aan al deze meerdere bepalingen, wel en dégelijk te kunnen voldoen, zo kwam hij verklaren voor het toenmalige stadsbestuur van Weesp. Om in alles te voorzien was er bij de molen metéén een "huysinge" gebouwd. Een pand waarin waarschijnlijk de meesterknecht van het maalbedrijf zijn onderkomen vond.

De acte waarin Cramer melding doet van het windrecht hem verleend en waarin hij zegt aan alle bepalingen te zullen voldoen werd in Weesp ondertekend, meede door schout Hendrick Leonarts op 13 mei 1694 ²⁾.

De grond waarop in 1691 de Eendragt werd gebouwd, was niet vrij. Het burgerweeshuis der stad liet er recht op gelden en jaarlijks moest daarvoor *f* 5,— erfpacht worden betaald, aan de regenten van die instelling. Dit wordt ons beschreven in een acte van 9 mei 1698. Hilgert Cramer, de man die zo welgemoed begon aan een nieuw molenbedrijf ter westzijde der rivier kwam al gauw in moeilijkheden. Hij was een man die het speculeren hoog in zijn vaandel had staan. Een hoedanigheid die niet samen te voegen viel met zijn leven als zakenman en brandewijnbrander. Een insolventverklaring was dan ook het gevolg, zijn failliet boedel, waaronder een vierde part van de Eendragt, ging onder de hamer. Als curator treedt op Nicolaas Macke en op 2 mei 1698 verkoopt dit heerschap aan burgemeester Johan Galtrop, van Weesp, Cramers vierde part van de molen, voor zegge en schrijven *f* 502,—. Uit deze acte weten we dat burgemeester Galtrop zich ook verplichtte een vierde part van het windrecht zijnde *f* 3,— en een vierde deel van de erfpacht der grond à één gulden en vijf stuivers te betalen, aan respectievelijk de Rentmeester Generaal in Haarlem en aan de regenten van het burgerweeshuis in Weesp. Was er in 1692 één woning bij de molen voorhanden, nu in 1698 zijn dat er drie geworden, met zijn alle schuilen ze onder één dak, zo staat het beschreven ³⁾.

Ruim een maand later komen we de naam van Eijsbrand Hagedoorn tegen. Ook een man die zijn dagelijkse boterham verdiende als brandewijnbrander. Een investering van *f* 550,— voor evenééns een vierde deel der achtkante windkorenmolen aan de Vecht, was voor hem een aanvaardbare zaak. Op 17 juni van datzelfde jaar 1698 verkoopt Dirk Goudenveelts van Weesp aan Hagedoorn voor dat bedrag ten

De Eendragt als houtzaagmolen; van een foto in het bezit van het Gemeentemuseum Weesp.

overstaan van schout en schepenen een kwart der molen ⁴⁾. Goudeveelts had met Hilgert Cramer en de heer Albertus Ploos van Amstel aan de start gestaan van het maalbedrijf aan de Vecht. Ploos van Amstel voor de helft, de andere twee ieder voor een vierde deel. Er wordt geen melding gemaakt van verkoping in de jaren liggende tussen 1698 en 1712. Eijsbrant Hagedoorn, eigenaar van een vierde deel der molen, heeft in de tussentijd het tijdelijke met het eeuwige verwisseld; zijn weduwe Marritje Jacobs zet de zaken voort naar ons toeschijnt, want op 22 maart 1712 verschaft zij zich er nog een deel der wikkendragers bij. Een vierde part koopt zij van Albertus Ploos van Amstel. In vergelijking met de voorgaande verkopen moet zij voor dat deel wel haast een woekerprijs betalen. Maar liefst *f* 1500,— moet zij neertellen aan haar mede-eigenaar, voor wat in de acte ten deze genoemd wordt een vierde part der molen de Eendragt staande buiten de "Uyterse Poort deser steele Weesp" ⁵⁾. Ploos van Amstel wist meerdere voordelen binnen te halen. Dat blijkt als hij twee jaar later het vierde part van de molen weer terug koopt van mevrouw de weduwe. Zij lijdt

dan nog ééns een flinke schade als Ploos van Amstel op 17 februari 1714 *f* 1000,— aan haar betaalt: *f* 500,— minder dan zij had moeten neertellen bijna twee jaren daarvoor ⁶).

Er treedt nog een nieuwe eigenaar naar voren eind 1715. Een regent van het burgerweeshuis ziet wel iets in een deel der schone achtkanter, wiens wieken zich zo gracieus spiegelen in het water der rivier. Het is Willem de Wit, deze regent, die op Sinterklaasdag van 1715 voor schout Nicolaas van Marken de acte komt ondertekenen, die hem eigenaar maakt van een kwart der molen. Het kost hem de ronde som van *f* 1150,— Carolieguldens wel te verstaan. Het betaalmiddel van die tijd, de Caroliegulden van elk twintig stuiver het stuk ⁷).

Controle op de voorraad granen

De stad Weesp had een controleur in dienst die aangeduid werd als de "impostmeester", op het gemaal. Elk jaar werd daartoe een ander ambtenaar aangewezen. De twaalf maanden diensttijd van de impostmeester liep van 1 augustus tot 31 juli van het daarop volgende jaar. Aan het eind van ambtstermijn toog de impostmeester naar een daartoe aangestelde notaris en liet zijn controlelijsten daar in bijzijn van getuigen ondertekenen. Tevens werd dan de controleur voor het aankomende dienstjaar voorgesteld.

Een aantal impostlijsten is in de notarisprotocollen van Weesp bewaard gebleven. Zo werd er op 1 augustus 1723 een acte opgemaakt door notaris Cornelis Moet en zijn getuigen, de gerechtsbode Gerrit van Paddenburg en de deurwaarder van de landsmiddelen Laurens van Paddenburg. Voor hen verscheen Pieter Paussoer impostmeester van 't gemaal die kwam vertellen wat hij zoal op de molens had aangetroffen in het voorbijzijnde jaar. Dat was voor molen de Eendragt het volgende: "zeven last gebroken rogge van de weduwe Ploos.

1½ last gemalen rogge, plus 1½ last mout van Willem de Wit, plus nog vier lasten graan van andere klanten".

Dat alles was gecontroleerd in het bijzijn van de meesterknecht. Wie dat was wordt in 1723 niet vermeld ⁸). Wel op een impostlijst uit 1732, dan is meesterknecht op de Eendragt Jan Maalsen en ligt er op de molen 13 last graan van diverse klanten opgetast. De lijst van de impostmeesters eindigde op bijna klassieke wijze met de woorden: "aldus gepeijlt als hier vooren ten daage als in 't hoofd deeses is verantwoord". Volgt verder de ondertekening door de notaris en de getuigen ⁹). Deze officiële gang van zaken werd dus wel van importantie bevonden in het Weesp van de achttiende eeuw.

Belasting betalen

Behalve de jaarlijkse last van *f* 12,— te betalen voor het recht van gebruik op de wind, was er de last op de verpondingen te voldoen.

In het gaardersboek van Weesp staat voor de molens in en rondom Weesp de volgende kanttekening: "De wyl de huure van moolens eenig affhangt vant werk aan een moole is zoo vinde ons niet in staat omme juijst net daarvan een taxatie te kunnen maacken. Want daar heden reedelijck werk aan is, is dikwijls in korten tijts bijna geen werk aan. Zoo dat wij dit alhier opgeven, pennemorie, ze staan allegaar even hoog in verponding" ¹⁰).

Voor de Eendragt was de aanslag in het boek der verpondingen van 1722-1725, begroot op *f* 2.17.4, in meer geëigend nederlands staan die cijfers voor "twee gulden, zeventien styvers en vier duiten". Uit datzelfde gaarders of verpondingenboek komt nog een nieuwtje naar voren, namelijk dat in die jaren de volksmond in Weesp molen

de Eendragt van een nieuwe naam had voorzien. De brave Weespernaren doopten zijn naam om in: "Het Krakeel" ¹¹⁾. In 1731 staat de molen, die dan weer netjes zijn oorspronkelijke naam draagt, in het gaardersboek aangeslagen op een huurwaarde van 200 gulden 13 stuivers en 7 duiten. Het geheel van molen en opstallen staat dan op naam van Willem de Wit ¹²⁾. De stad Weesp moest overigens de inkomsten van de verpondingen weer afstaan aan de Staten van Holland. Men zou dus min of meer kunnen spreken van een staatsbelasting in dit geval.

Verpondingen en windrecht betalen waren twee dingen, er was ook nog de erfpacht die voldaan moest worden aan het burgerweeshuis. Daar werd sterk de hand mee gelicht. Een Schepen-Rolle uit 1725 verhaalt ervan. De heren regenten van het burgerweeshuis, als eisers, contra de eigenaars der molen. Die eigenaars waren in 1725 de dames weduwen Hagedoorn, Valentijn en Ploos van Amstel, met als vierde in 't verbond Willem de Wit. De regenten wilden nu eindelijk de erfpacht wel eens betaald zien, waarvan sinds 1694 nooit meer een duit zelfs maar afgedragen was. Ze waren dus wel zeer in gebreke gebleven, ten aanzien van de grond, waarop hun wiekendrager stond al die eigenaren tussen 1694 en 1725 ¹³⁾. Hoe dat ook zij, de heren regenten hadden het nakijken, ze verloren hun aanspraak op de achterstallige erfpacht. Om wat voor redenen wordt niet in de analen vermeld. Zelfs werd het burgerweeshuis veroordeeld de kosten van het proces te betalen ¹⁴⁾.

Werken op de molen

Was het zo dat de controleurs der granen hun werk al vaak begonnen "bij der sonne opgang", zoals oude actes ons dat zo mooi vertellen, de knechts die de molen bemaalden stonden er nog even anders voor. Wind voor zover die waaide moest gebruikt worden, omhet wickenkruis rond te doen gaan. Dat betekende bij gunstige maalwind continu werken, 's nachts zogoed als overdag. Was het nachtwerk, dan deed de maalknecht zijn werk bij het licht van kaars of olielamp. Een late wandelaar of ruiter die langs de Vecht kwam gegaan kon uit de steenvensterstjes van de Eendragt dan het licht zien schijnen. Het zal voor velen een baken in de nacht zijn geweest. De molenaars hadden voor het 's nachts malen geen goed woord over. Een oud molengezegde luidt, dat het 's nachts malen door de duivel uitgevonden moest zijn. Daar tegenover stond het werken met een voluit zwaaiende wickenkruis overdag. Een veel plezieriger bezigheid, getuige een ander gezegde, 't welk leert, dat een molenaarsleven een door God geschonken leven was. Viel de wind stil, en er daardoor voor de molen een gedwongen nietsdoen ontstond, voor de maalknechts was er geen stilstand. Er bleven andere dingen te doen over, zoals het hanteren van de verf of teerkwast, het schérpen van de stene enz. kortom het onderhoud van de molen werd dan ter hand genomen. Hoe ook vaak geprezen in rijmpjes of lofgedichten, het leven van de molenaarsknechten zal een hard bestaan zijn geweest, kunnenwe gevoegelijk aannemen.

Verdere aangelegenheden

Albertus Ploos van Amstel, die zich in 1715 nog een deel van de Eendragt verschaftte verliet niet zo erg lang nadien dit ondermaanse. Zijn weduwe Isabelle geboren Galtrop was erfgename en boedelhoudster van haar mans zaken. In die hoedanigheid kreeg zij ook te stellen met de regenten van het burgerweeshuis. Dezen, het gekrakeel om de penningen van de erfpacht moe, gingen er toe over te verkopen; "Seeckere Grond en moolenwerf, waar de moolen de Eendragt getimmert staat".

De regenten verkopen de grond aan de dames Hagedoorn, Valentijn en Ploos van

Amstel, met als vierde lid Willem de Wit; "als sig gevoegd hebbende, sijnde te samen eijgenaren van de moolen de Eendragt", aan de westzijde van de Vecht. De koop prijs bedroeg 230 carolieguldens voor de vier eigenaars. Een recht van overpad op de molenwerf bleef voor het burgerweeshuis bestaan. De acte ten deze passeerde in Weesp voor schout Cornelis Schouten op 5 maart 1726 ¹⁵).

Zakendoen was voor mevrouw de weduwe Ploos van Amstel geen sinecure. Ze had het moeilijk evenals meer zakenlieden van haar tijd in Weesp. Het jaar 1724 bracht voor haar een zo groot dieptepunt dat ze een lening moest afsluiten groot *f* 6.000,—; als onderpand stelde ze garant onder andere een deel in het maalbedrijf de Eendragt. De lening gaf haar even respijt, maar in 1726 liepen de zaken uit de hand. Ze werd insolvent verklaard. Uit de desolate boedel koopt een familielid namelijk Boudewijn Ploos van Amstel, haar vierde deel van de Eendragt voor 1233 Carolieguldens en 15 stuivers op 5 september 1726 ¹⁶).

Een kleine tien jaar later is het als in 1735 de erven Hagedoorn de erfenis van hun ouders verdelen; moeder Marritje en vader Eijsbrant Hagedoorn hadden twee kinderen op deze wereld gezet: zoon Gerrit en dochter Stijntje. Broer Gerrit is in 1735 ook al aan dit tijdelijke ontvallen en uit zijn versterf koopt Stijntje het vierde part voor *f* 1207 en 10 stuivers. Naast de huisjes en verdere opstallen is er nu ook een molenschuit, om de werkzaamheden te vergemakkelijken. In dit alles verwierf Stijntje bij haar aankoop op 3 mei 1735 een vierde deel ¹⁷). Ze vond het kennelijk toch niet zo'n buitengewoon succes, die aankoop, want op 17 januari 1736 doet ze alles weer van de hand aan vier zakenlieden uit Weesp. Dat waren Claas en Jan Rietmayer, Hendrik Coopman en Jan Vastwijk. Stijntje leed een gevoelig verlies. Gevierden betaalden de kopers 700 carolieguldens aan haar uit ¹⁸). Eveneens in die januarimaand hadden twee in aanzien staande heren ook een vierde part van de Eendragt gekocht. Oud burgemeester Johan van der Poort en Cornelis van Marken Hoogheemraad van de Zeeburgh en Diemerdijck, telden gezamenlijk *f* 1000,— uit voor dat deel. Vanzelfsprekend was dat ze daarbij ook in alle gereedschappen en verder toebehoren een vierde verwierven. Zoals het ook vanzelf sprak dat ze samen vanaf die 6 januari 1736 garant moesten staan voor een kwart van het te betalen recht van de wind, toen nog immer *f* 12 's jaars ¹⁹).

In de registers van de "Liberale Gift", van 1747 wordt aangegeven, wie als meesterknecht in dienst was van al die verschillende eigenaren. Jacob Jelisz. staat dan te boek als "bewoonder" der Eendragt ²⁰).

Vergadering der vroedschap

De heren burgemeesteren en regenten der stede Weesp kregen in vergadering bijéén op 4 oktober 1749 een belangrijk punt op de agenda te verwerken. Er was op 19 september een missive binnengekomen van "Maar Ed: Mogende Heeren Gecom: Raade". Inhoudende een lastgeving, om binnen veertien dagen een lijst samen te stellen, met opgaaf van: "alle de brouwerijen, zeepziederijen, soutketen en koornmoolens, Soo binnenals buiten uw lieden stede". De burgemeesters lieten een dergelijke lijst samenstellen waarop onder meer staat vermeld: "Een Koornmoolen genaamt De Eendragt staande binnen deze stadts jurisdictie aan de riviere Vecht. Toebehorende aan Cornelis van Marken, Klaas Rietmaayer, de erven Jan van der Poort, wordende door knechts bemaalen woonende bij en aan deselve moolen. Aldus gedaan en opgegeven bij ons ondergetekende burgemeesteren en regeerders der stede Weesp den 4 October 1749". De burgemeesters die de lijst met een heilbede voor de Ed: Mog: Heeren ondertekenden waren: "Frans Cramer, Jan Visser, Nicolaas van Marken". Overigens was de brief uit Den Haag ook versierd met een heilwens aan de

vroedschap van Weesp. Namelijk: "beveelen wij u lieden de Bescherming Gods", en ter ordonatie van Gecommitteerde Raaden ondertekend door A. van Straaten. Uit deze briefwisseling wordt ons duidelijk dat voor het bezit van de Eendragt, drie eigenaren op schrift stonden ²¹).

Hoe berekent een mens een twee-en-dertigste deel in een zo stoere molen als de Eendragt toch was? Een haas wel wiskundig genie moet het geweest zijn die op 11 april 1752 wist uit te rekenen dat Jan Vastwijk, voor zo'n partje f 73,— en 10 stuivers moest betalen. Bezien in verhouding tot het stoere molenlijf, zou men zich het partje dat Jan Vastwijk verwierf als een vingerbreedte kunnen voorstellen ²²).

Zes jaar draaide de wicken van de Eendragt lustig verder en lieten binnen de maalstenen hun werk doen in samenspel met de bekwame handen der maalknechts, als er zich weer een aangelegenheid voordoet de molen betreffende. Het is 30 mei 1758 en ten stadhuize van Weesp verschijnt voor schepenen Abraham D'arrest en Willem Kampert een kleine menigte. Acht inwoners der goede stad, onder aanvoering van Boudewijn Ploos van Amstel, die in zijn kielzog ook meevoerde het domineesechtpaar Carel Brinkman en Anna Elisabeth Wolters, kwamen verklaren dat zij gezamenlijk in het bezit waren geweest van negen-en-twintig, twee-en-dertigste delen van de windkorenmolen de Eendragt. Zij bleken samen dat onmogelijke stuk molen bij publieke veiling verkocht te hebben: "aan ende ten behoeve van de Heeren Jan Vastwijk voor $14/32$ portie en aan Krijn Hoogeveen en de sijnen voor $15/32$ part, hun ganse bezit in de moolen,,. Waarmee dan toch die rare breuksom van $29/32$ in een goed sluitende optelsom veranderde, want Jan Vastwijk bezat sedert een paar jaar $2/32$ deel en Krijn Hoogeveen $1/32$ part, zijnde samengeteld bij het bezit der acht anderen, in zijn geheel de ganse achtkanter. Overgezet in goed nederlands wordt het sommetje zeer eenvoudig. Krijn en Jan konden zich ieder bezitter van 't halve maalbedrijf noemen vanaf die meidag in 1758. Zij betaalden contant aan de acht verkopers. Bij de 956 carolieguldens en zes stuivers, die zij er voor over hadden, bleef er nog wel iets te doen voor de twee nieuwe eigenaren. Nog altijd bestond het recht van overpad op hun molenwerf. Het burgerweeshuis had, toen zij in 1726 de grond waarop de molenstond verkocht, dat recht op overpad behouden. Later deed zij dat recht over aan de erven van een heer Jan van Bruggen. Wie er door de jaren heen ook eigenaar der molen was, hij of zij moest gedogen dat de van Bruggen's gebruik maakten van dat recht. Hoe en met wat voor vervoer deze familie ook over de molenwerf dacht te gaan om hun land in de "Binnen Aatveltse" polder te bereiken, was om het even. Zij het dat ze met paard en wagen vol hooi, dan wel met een minder welriekende last om te gaan vaalten, er langs toerden, de eigenaars der Eendragt hadden het maar goed te vinden. Daar kwam nog iets bij. Het pad over de molenwerf moest door de moleneigenaars zelve onderhouden worden, ter breedte van een goed rijdend gespan, zodat familie van Bruggen en hunne erfgenamen zowel nu als in de toekomst daarvan een goed gebruik konden maken ²³). Nog tot in de negentiende eeuw bleef dat recht voor de van Bruggen's bestaan, met alle aankleven van dien, voor de respectieve eigenaars der molen.

Jaren gaan als pluisjes op de wind, evensnel vervliegen mensenlevens. Een volgende transportacte brengt ons het jaar 1780 en weer een publieke veiling, die molen de Eendragt aangaat. Krijn Hoogeveen en zijn echtvriendin, Margriete Putters, die sinds 1774 de molen in zijn geheel bezaten, hebben hun ogen voor altijd gesloten als op 30 mei 1780 de publieke veiling plaats vindt. Als zaakwaarnemers bij het regelen van hun versterf treden naar voren Baljuw van Loenen en Kronenburg, zijnde de heer Cornelis Hoogeveen en Gijsbert van Neeven, die het ambt van schout der beide Loosdrechten bekleedde, benevens nog een koopman uit Amsterdam, Elias Baart

geheeten. De molen, met al zijn toebehoren zo als schuithuis, woning, schuit en alle losse en vaste gereedschappen is dan danig in waarde gezakt. Krijn Hoogeveen had in 1774 toen hij een helft overnam van de erven van der Heijf 2677 en 10 stuivers moeten betalen. Na het verscheiden van Krijn Hoogeveen werd de molen bij de veiling van 1780 verkocht aan oud burgemeester Jan Peelen voor zegge en schrijve f 1680,— waarvan f 1600,— voor het onroerend goed en f 80,— als koperslasten ²⁴). In de bijna honderd jaren die de molen nu stond aan de Vechtoever, waren er heel wat eigenaars aan hem voorbij getrokken. Men zou kunnen denken, dat er zo langzaam aan wel ééns wat te vernieuwen viel aan de achtkanter. Dat zou en verklaring kunnen zijn voor het in verhouding geringe bedrag, van oud burgemeester Peelen's aankoop.

Het veelbewogen jaar 1795 bracht veel beroeringen met zich mee. We werden "de bataafsche republiek", en in een vreemde roes danste nederland om de vermeende vrijheidsboom. Dat had zijn neerslag op veel bedrijven, en niet in het minst de Weesper branderijen hadden er van te lijden en daarméé ook de Eendragt. Immers hij draaide in dienst van brandewijnbranders. De maalsteen kregen daarvoor nu minder te doen en waarschijnlijk is dat er nu ook graan op verwerkt werd dienende tot diervoeder. Er werd in 1805 een eed voor moutmolenaars ontworpen, die er voor Weesp als volgt uitzag: "Ik belove en zwere dat ik de impost op 't Gemaal, zoals dezelve bij ordonatie is vastgelegd, (1805) op generlij wijze directelijk noch indirectelijk zal fraudéren, noch gedogen dat dezelve door iemand mijner huisgenoten of lieden in mijne dienst worde gefraudeerd, dat ik mitsdien geen ander dan gemoute granen, met mout gemengd, tot beestenvoer zal malen; dat ik ook geen tarwe, spelt, of rogge, welke voor mesting of beestenvoeder is aangegeven, zal malen dan nadat mij zal zijn gebleken, dat deze granen ten minste met een derde deel haver, erwten, wikken of bonen gemengd en voor de bakkers ongeschikt of onbruikbaar zijn; dat wijders deze mesting of beestenvoeders door mij met tenminste drie ponden zand of aarde in iedere zak zal worden gemengd in dier voege dat dezelve daardoor voor de consumptie van menschen onbruikbaar wordt, en dat ik meede geen granen waarbij uit kracht van opgemelde ordonatie een biljet vereist wordt, anders dan met de vereiste biljetten op of omtrent hunne molen, huis, schuur, stal of werf, noch op mijne rijtuigen of in mijn vaartuigen ofte waar ook, anders, die door mij zouden kunnen opgeslagen ofte bewaard, zal op het innemen; onderwerpemde mij, contrarie handelende aan de straffen, boeten en poenaliteiten bij meergemelde ordonantien vastgesteld en zodanige verdere of meer deze straffen, als op meined bereid bij 's landswetten zijn, of bij het vervolg zullen worden bepaald" ²⁵).

Lang hadden de mouthandelaars op de Eendragt zich niet te onderwerpen aan deze eed. Zo rond 1807 ondergaat de achtkanter een verbouwing. Hij wordt schulpzandmolen en dat was een maalbedrijf waarvoor geen grote kapitalen of veel dure werktuigen nodig waren. De van het strand aangevoerde schelpen werden met kantstenen fijn gemalen en daarna gezeefd of gebuild. Het verkregen poeder diende als onderdeel van de specie voor fijn aardewerk; het grovere zand werd ondermeer als schuurmiddel gebruikt. In de schulpzandmolen werd ook wel biksteen gemalen, ter verkrijging van evenééns een schuurmiddel, voor het reinigen van keukengerei, ijzeren voorwerpen enz. enz. Biksteen werd verkregen door het fijnstampen van zandsteen, waartoe meestal te klein geworden of gebroken pelstenen van pelmolens als grondstof werden gebruikt.

Tijdens de Bataafsche republiek spraken we hier ten lande van Wijnmaand als we october bedoelden. Dat waren zo de verworvenheden van de fransche tijd. Het was dan ook op de 17e van Wijnmaand 1809 dat Willem Koopmanschap uit

Weespercarspel de Eendragt als schulpzandmolen voor zijn rekening nam. Met de daarbij voorhanden zijnde schulpen werd hij voor *f* 1600, in zijn geheel eigenaar, want sinds 1806 bezat hij al een derde deel ervan. Cornelis Bellaar en Cornelis Koopmanschap deden hem nu voor die *f* 1600, het resterende 2/3 deel erbij. Willem betaalde zijn aankoop contant en hield daarbij over de zorg voor het recht van overpad, dat nog immer gold voor de erven der familie van Bruggen ²⁶).

Wij zijn weer een nederlands Koninkrijk geworden als Willem Koopmanschap er in 1815 genoeg van heeft. Nevens schuurpoeder uit biksteen en poeder uit schelpen, maalde de Eendragt nu ook kunstcement. Willem was zelf watermolenaar aan de Gaasp en met het kunst-cement hield hij het wel voor gezien, 7 februari 1815 dienen er zich vier kopers aan voor het bedrijf aan de Vecht. De gebroeders van der Bergh, twee timmerlieden uit Weesp, samen voor een derde, Gerrit Verschuur uit Muiden en timmerman van der Stok uit Naarden voor het restant. Veel bracht de Eendragt niet op. Slechts *f* 1000, telden de kopers gezamenlijk neer ten kantore van notaris Heijdanis. Willem Koopmanschap bleef garant staan voor alle stoornissen en hindernissen die de kopers overhoopt mochten ontdekken ²⁷).

Houtzaagtijdperk

Na deze verkoop van 1815 ondergaat de achtkanter weer een verandering. De nieuwe eigenaars die allen met bouwmaterialen te maken hadden in hun daaglijkse bestaan, zijnde timmerlieden, zagen kennelijk niet zo erg veel in de fabricage van kunstcement. Eerlijk hout hadden ze als hun stiel en deswege wordt de Eendragt aan de Vecht vanaf die tijd houtzaagmolen.

En rustig draaide de wieken weer, nu om de op en neer gaande zagen aan te drijven, die boomstammen tot planken deden worden. Drijfnat gingen de stammen onder de zagen door, nadat ze met kettingen uit het water van de rivier waren getrokken. Om de stammen goed te doen zijn alvorens ze onder de zagen kwamen, lagen ze tijden lang in een deel der nog aanwezige vestinggracht en in de Vecht voor en naast de Eendragt. Tot 1830 blijft dat een zelfde gegeven. De heren van der Stok en Verschuur treden dan uit en de gebroeders van der Bergh staan nu als alléén eigenaars te boek. Pas achttien jaar nadien op 26 februari 1840 wordt van dit alles een acte opgemaakt, ten kantore van notaris van der Horst in Weesp. Bij hun uittreden hadden van der Stok en Verschuur *f* 1600, voor hun aandeel in de molen verworven, bij onderhandse verkoop aan de gebroeders van der Bergh ²⁸).

Het zagen met de Eendragt was geen onverdienstelijke bezigheid naar het schijnt. In 1833 denken de broers van der Bergh aan uitbreiding van hun zaken. Zij huren dan voor de tijd van negen jaren á raison van *f* 20, 's jaars een stuk grond aan de zuidzijde van de Eendragt. Die grond was uit de boedel ener familie Drosthagen, de huuroveréénkomst was zodanig dat de heren van der Bergh gebouwen op de grond mochten neerzetten. Een vooruitziende blik, want op deze grond réaliseerden de gebroeders een uitbreiding met een houtloods.

Een koopcontract werd afgesloten op 23 december 1835. Dat was nog niet voldoende. De grond lag binnen de verboden kring der vesting Weesp. Om de grond te kunnen gaan gebruiken voor hun doelstelling moesten de gebroeders toestemming verkrijgen van den Heer Directeur Generaal van Oorlog. Die toestemming werd vergund op 7 juni 1835 ²⁹). Nu bleek wat de gebroeders allang van plan waren. Een tweede houtzaagmolen van het-type "Paltrok". Eigenhandig timmerden ze de nieuwe molen, met al zijn toebehoren als loodsen, schuithuis, helling en knechtswoning. Hun aard getrouw kreeg de molen een toepasselijke naam mee, "de twee Gebroeders". En voort sneden de zagen door de natte boomstammen, nu in twee molens daar aan de Vecht.

Wel een luidruchtige affaire, want hoe harder de stammen, des te zwaarder moesten de zagen zwoegen.

Ook in de familie van der Bergh deden zich veranderingen voor. Gijsbertus sterft in 1848 en er komt een boedelscheiding in 1849. Notaris van der Horst maakt veilcondities op voor de familie. Er zijn veel bezittingen bij de welgestelde zakenlieden van der Bergh, waaronder ook de twee houtzagers aan de Vecht, met hun vele gereedschappen, zoals zagen, vijlen, kettingen enz. De veiling zou plaats vinden zaterdag 30 april 1849 in de herberg: "De Roskam", 's morgens om elf uur.

Wat er op die zaterdag ook wel van de hand ging, niet de twee molens³⁰⁾. Men zou kunnen denken dat nadien de zaken minder goed ontwikkelden voor de familie van der Bergh. Ten aanzien van de "Twee Gebroeders", ging dit zeker op, want in de zomer van 1851 viel de paltrok onder slopershamers en de aloude Eendragt moest allen verder³¹⁾. Het tijdperk van der Bergh duurde ruim vijftig jaar. Op 16 december 1865 doet de familie de zaagmolen van de hand, waarvoor zich een koper uit Den Haag aandienende. Deze heer "Maxwill" genaamd kreeg voor *f* 4950', naast de molen ook de volgende onderdelen in zijn bezit: een naambord met leeuw, een brusselsche wagen, een karrenwagen, drie teertonnen, een houtschuit groot zestien tonnen, een roeschuitje met roer en riemen, een kiezentrekker met tang, voorts honderd twee-enveertig zagen met kluchten enz. enz. Wat een naambord met als afbeelding een leeuw van doen had met de Eendragt, valt niet zo een, twee, drie te zeggen, wel staat vast dat mijnheer Maxwill dit alles kocht voor zijn toen nog minderjarige zoon Siegfried³²⁾. In de jaren die volgden, kwamen en gingen de eigenaars voor de achtkanter in snel tempo. Tussen 1869 en 1871 was er de tijd, dat de eigenaar niet zelf de zeilen voor de wicken in bezit had. Hij huurde het onmisbare doek voor *f* 55', per jaar van een firma Visser uit Leiden³³⁾. Pieter de Ruiter uit Weesp was een man die in 1871 als loonzager op de molen kwam werken. Al werkende wist hij zich in der jaren loop, als eigenaar op de Eendragt te vestigen. In 1888 is alles zijn eigendom geworden, zij het met behulp van leningen³⁴⁾. Niet lang echter kon hij zich verheugen in zijn met noeste vlijt verworven bezit. Nog in hetzelfde jaar 1888 verlaat hij voorgoed alles wat hem hier ooit lief was en laat zijn weduwe met twee kinderen achter op de stadszaagmolen daar aan de mooie Vecht. Met zijn allen zetten zij het bedrijf voort, tot in het tweede kwart van deze zo rumoerige 20e eeuw. In 1932 lezen we via een acte nog de naam van Jansje Vorselman de Ruiter. Zij moet een dochter zijn uit het geslacht dat in 1888 de molen verwierf. Mevrouw Vorselman verkocht in 1932 de houtzager aan een houthandel³⁵⁾. Nadien verviel de molen tot een groteske ruïne, die in 1950 min of meer cadeau werd gedaan aan de gemeente Weesp. Er daagde redding op voor de oude molen in 1952. In Weesp woonde het echtpaar Buma van Mourik-Broekman. Mevrouw Buma is beeldhouwster, haar man arts. Met goedkeuring van Gedeputeerde Staten voerde burgemeester Bührmann van Weesp een raadsbesluit van 17 december 1951 uit. Op 11 maart daaraanvolgende verkoopt de burgemeester ten overstaan van notaris ten Oever, voor de symbolische prijs van *f* 1', dat wat in de loop der tijden was overgebleven van de oude molen aan mevrouw Buma. Zeven punten van beding stonden er in de acte van koop en verkoop, waarvan er een luidde als volgt: "De koopster is verplicht het gekochte weer in de oude staat van molen terug te brengen, voor wat het uiterlijk betreft. Zij zal derhalve kap, wicken en omloop zo mogelijk moeten herstellen en anders geheel moeten vernieuwen, enz. enz. Aan die voorwaarden werd voldaan³⁶⁾. Aan de Vecht staat nu molen de Eendragt, met wicken en stelling. Maar een echte molen werd hij niet meer, bij zijn laatste herstel. Het hele binnenwerk ging er uit, Koningsspil, krukas, zaagramen, alies verdween. In molenkringen woerd hij nu aangeduid als een "lege bak". Verder hoort men spreken

over de molen als een ding met een "klompenhokkie", of balkon aan de buitenkant. Niet veel fraais dus voor de oude achtkant, die in zijn rietbedekking ook nog een verkeerd jaartal draagt, n.l. 1694. Dat is drie jaren te laat. Immers op 21 oktober 1691 werd zijn windbrief verleend, aan een brandewijnbrander uit het historische Weesp. Hij werd gebouwd om graan te breken voor de affaires van brandewijnbranders. En al is dan nu voor hem het gebruik van windenergie onmogelijk gemaakt, het stemt wel tot dankbaarheid, dat een monument uit die rijke historische tijd van Weesp voor ons bewaard bleef. Bovendien een bewoond monument, 't geen alle kansen in zich heeft dat de aloude Eendragt nog lang zijn plaats aan de Vecht zal blijven innemen.

Zaandam, augustus 1977

G. S. Koelman-Poel

1. Arch. Grafelijksheidsrekenkamer der Domeinen van Holland inv. nr. 178. Twee-en-twintigsteboek van appointementen 1686-1692 fol.: 390r-391v. (Er staat een potloodaan-tekening bij: "De tegenwoordige debiteuren B. & G. van der Bergh te Weesp hebben op 4 July 1845 zich aan de Minister van Financiën om vrijstelling van dit windgeld geaddresserd.) Algemeen Rijksarchief.
2. O.R. arch. inv. nr. 2878 fol: 257v.
3. O.R. arch. inv. nr. 2879 fol: 81v.
4. O.R. arch. inv. nr. 2879 fol: 89v.
5. O.R. arch. inv. nr. 2880 fol: 99r.
6. O.R. arch. inv. nr. 2880 fol: 118v.
7. O.R. arch. inv. nr. 2880 fol: 178 v.
8. Not. arch. inv. nr. 5236
9. Not. arch. inv. nr. 5238
10. Arch. Financiën van Holland inv. nr. 502 (Weesp). Algemeen Rijksarch.
11. Verpondingenboek 1722-1725. inv. nr. C2F Stadsarch. Weesp.
12. Arch. Financiën van Holland; Redres Generaal der Verpondingen 1731-1732 Algemeen Rijksarchief..
13. O.R. arch. inv. nr. 2831 (Chepenrol Weesp).
14. O.R. arch. inv. nr. 2831 (Schepenrol Weesp).
15. O.R. arch. inv. nr. 2882 fol: 242v.
16. O.R. arch. inv. nr. 2882 fol: 321v.
17. O.R. arch. inv. nr. 2884 fol: 126v. tot en met 127r.
18. O.R. arch. inv. nr. 2884 fol: 138v.
19. O.R. arch. inv. nr. 2884 fol: 137v.
20. Registers Liberale Gift van 1747. Stadsarchief Weesp.
21. Resolutiën van burgemeesteren inv. nr. A4D. Stadsarchief Weesp.
22. O.R. arch. inv. nr. 2885 fol: 153v.
23. O.R. arch. inv. nr. 2886 fol: 215r. + 216v.
24. O.R. arch. inv. nr. 2891 fol: 122.
25. Eed voor de Moutmolenaars: Stadsarchief Weesp.
26. O.R. arch. inv. nr. 2901 fol: 104v.
27. Not.arch. inv. nr. 5327 A. 185.
28. Nieuw Not. arch. inv. nr. Weesp III 9.
29. Not arch. inv. nr. 5387 A 1203.
30. Nieuw Not. arch. inv. nr. Weesp III 9.
31. Nieuw Not. arch. inv. nr. Weesp III 12 A. 3639.
32. Nieuw Not. arch. inv. nr. Weesp III 28 A. 158.
33. Not. arch. inv. nr. 22158. A. 1433. Gemeentearchief Amsterdam.
34. Nieuw Not. arch. inv. nr. 57B A. 267.
35. Kadasterregistratie-overschrijving nr. 2828/62 Kadasterkantoor Amsterdam.
36. Kadasterregistratie-overschrijving nr. 3628/57 Kadasterkantoor Amsterdam.

* * *

Indien niet anders vermeld; Rijksarchief in de provincie Noord Holland.

Afkortingen:

A = Acte.

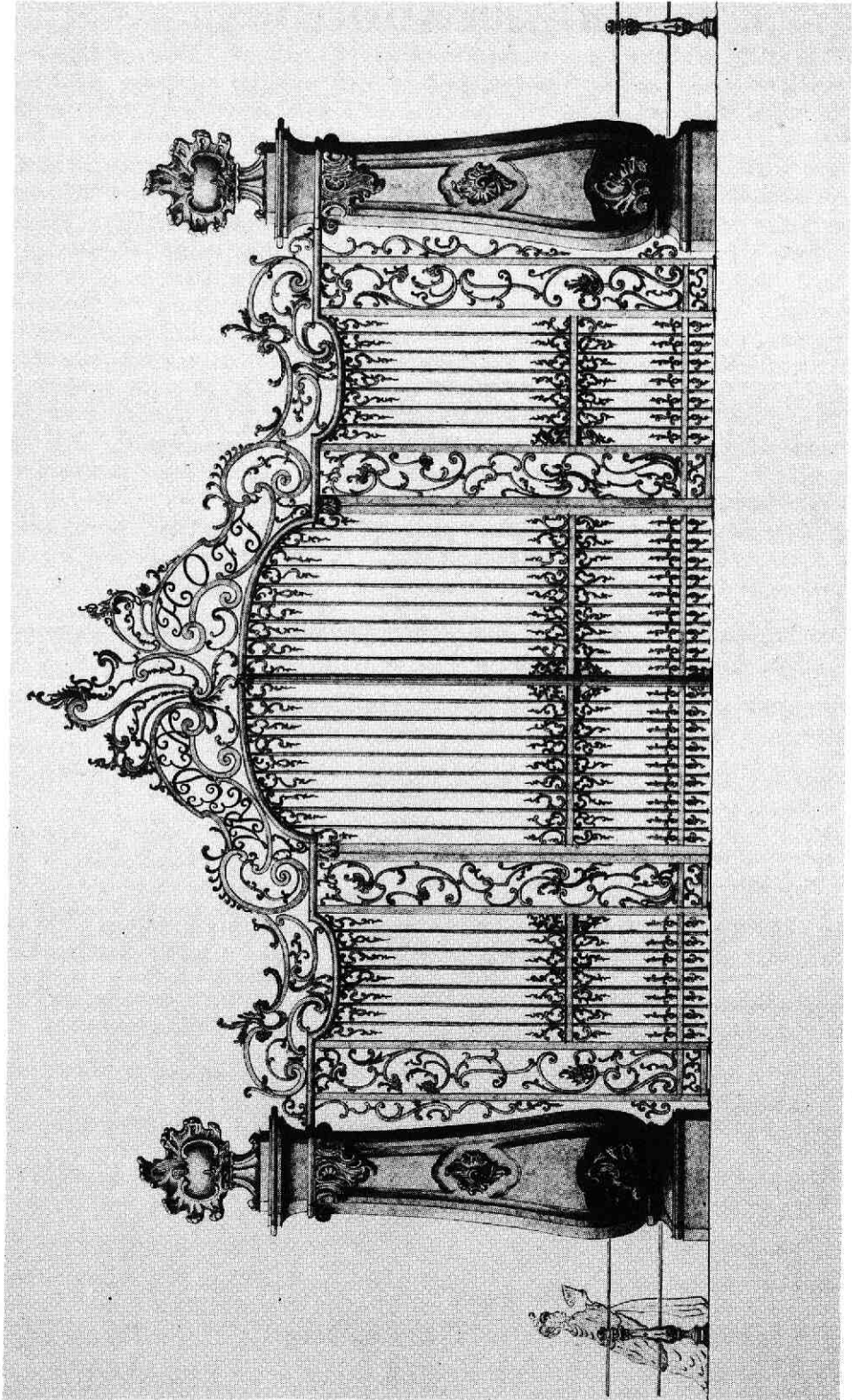
O.R. arch. = Oudrechtelijkarchief

Bibliotheeknotities

Met de groei van Niftarlake is ook het gebruik van onze Bibliotheek toegenomen. Ettelijke malen in de loop van 1977 hebben ook niet-leden, wonende buiten de Vechtstreek, toestemming gevraagd om de verzameling te mogen raadplegen in het verband met het verrichten van historisch onderzoek. De toegankelijkheid is van het materiaal is gedurende enige tijd niet optimaal geweest, want de uitvoerige restauratiewerkzaamheden op Oudaen maakten het noodzakelijk een groot deel van het archiefmateriaal stofvrij op te slaan, waardoor de stukken moeilijk te raadplegen waren en het catalogiseren van de niet steriele stukken tijdelijk moest worden gestaakt. Vaak bereikt ons een vraag van leden om jaarboekjes voor enige tijd te leen te mogen hebben. Niet altijd kan op dit verzoek worden ingegaan vanwege het zeer kleine aantal van bepaalde jaargangen. Wij willen dan ook nogmaals een beroep doen op leden die oude jaarboekjes kunnen missen om deze aan Niftarlake terug te geven - U doet vele medeleden hiermee een genoegen.

Naast diverse aankopen in 1977, genoemd in de sectie "Niftarlake Literatuur", alsmede de gebruikelijke aanwas van tijdschriften, jaarboeken en knipsels ontving de Bibliotheek in 1977 diverse geschenken, waaronder:

- Een fotocopie van een kaart van een gedeelte van Loenen door Covens en Mortier, Amsterdam 1719; van Drs. E. Munnig Schmidt te Loenen.
- Een catalogus van Historisch Museum der Stad, uitgegeven door het Centraal Museum, Utrecht 1928; van de heer A. Lisman te Groenekan.
- Een verzameling foto's van de Vechtstreek; van Mr. J.H. van de Hoek Oostende te Amsterdam.
- "Honderd eeuwen schilderen" door G.H. Wissink; van de Heer W. Dobber te Breukelen.
- "Kerkgeschiedenis van de parochie Sint Jan de Doper te Mijdrecht-Wilnis; van de auteur, de Weleerwaarde Heer C. Verwoerd C.M. te Helden-Panningen.
- "Hoogheemraad Amstelland", uitgegeven t.g.v. het 450-jarig bestaan van het Hoogheemraadschap; van Jhr. Mr. L.A. Quarles van Ufford te Breukelen.
- "De Noordelijke Vechtplassen; Flora en Fauna", uitgegeven door de Stichting Commissie voor de Vecht en het Oostelijk en Westelijk Plassengebied, geschonken door de Voorzitter van de Commissie, Ir. A. Stork, te Weesp.
- Twee reproducties van etsen van de voormalige Hofstede "Op Buuren" te Maarssen; van de heer H. Heuschen van ACF Chemiefarma N.V. te Maarssen.
- Album met foto's en verdere gegevens van het 100-jarig bestaan in 1928 van de Kon. Cacaofabrieken C.J. van Houten & Zn te Weesp. Dit album werd geschonken door de heer G. Lindeboom te Weesp ter gelegenheid van het feit in 1978 40 jaar lid te zijn geweest van ons Genootschap.

Het inrijhek van Vreedenhoff

Reeds lang voordat wij eigenaar werden van de buitenplaats Vreedenhoff bij Loenen aan de Vecht en het nog aan de heer B. H. Blankenberg hoorde, boeide "het huis met het hek" mij en zocht ik er gegevens over. In de loop van de tijd heb ik er zodoende vrij veel over verzameld. Juist omdat betreffende het mooie toegangshek zo weinig met zekerheid vast staat, wil ik daarover het een en ander vertellen.

Met de bouw van het buitenhuis Vreedenhoff werd in 1749 begonnen. Dit gebeurde in opdracht van de dan vijftwintigjarige Pieter Trip (1724-1786), die stamde uit de Amsterdamse Trippen familie, welke de bekende geschuts en ijzerhandelaren heeft voortgebracht. Pieters vrouw, Agatha Sophia Buys, legde de eerste steen op 3 juli van dat jaar. Omstreeks 1760 liet Trip een aanvang nemen met het plaatsen van het inrijhek aan de openbare weg. Vanwege zijn grote afmetingen en zeer fraaie uitvoering zal dit hek een vrij kostbaar werkstuk zijn geweest, maar volgens de overlevering kwamen de aanschafkosten meerdere malen boven de begrootte som uit vanwege 'n slepende kwestie, die jaren duurde en kapitalen verslond. Volgens Trip namelijk was in de aanneming van het werk begrepen, dat het hek geheel gereed en geplaatst zou worden opgeleverd. De aannemer echter hield vol, dat hij alleen tot levering verplicht was. Dit verschil van mening had tot gevolg, dat opdrachtgever en uitvoerder jaren lang procedeerden, gedurende welke tijd het prachtige kunstwerk, voor oprichting gereed, in het grasland aan de overzijde van de weg lag. Trip, tenslotte, trok aan het kortste eind en moest boven de aanneemsom, de plaatsingskosten en alle kosten van het procederen voor zijn rekening nemen. Volgens de overlevering kwam het hek hem toen in totaal op een uitgave van ongeveer f. 100.000,— te staan, wat zeker voor die tijd 'n fabelachtig hoog bedrag was. Ondanks de door mij gevonden aantekening uit 1868, die vermeldt dat de betreffende procesverslagen te samen een boekdeel konden vullen, heb ik in de diverse archieven geen enkel oorspronkelijk gegeven van de processen kunnen terugvinden. Bij het zoeken naar gegevens betreffende de maker en ontwerper, waarover uit Trip's tijd ook nog niets is teruggevonden, heb ik ontdekt, dat er in de 18e eeuw langs de Amstel een ijzeren inrijhek gestaan heeft, dat qua opbouw en maatvoering vrijwel gelijk was aan dat van het Vreedenhoff. Draagt het hek langs de Vecht de kenmerken van de Louis XV stijl, het hek langs de Amstel dat bij Tulpenburg stond, was uitgevoerd in de stijl van de Zonnekoning. De overeenkomst tussen deze twee hekken is zó opmerkelijk, dat ook veel moeite gedaan is om achter de naam van de ontwerper van het laatst genoemde te komen.

We mogen slechts vermoeden, dat beide hekken door dezelfde kunstenaar getekend zijn, want ook in dit geval bleef de naam zoek en werd geen enkele bevestiging in die richting gevonden.

Waarschijnlijk is Tulpenburg's hek na 1717 in opdracht van de zeer kapitaalkrachtige David de Pinto, die de buitenplaats geruime tijd in zijn bezit had, vervaardigd. Dit kunstwerk was helaas geen lang leven beschoren, want nog vóór 1793 wordt het afgebroken.

Zoals met de meeste oude hekwerken in ons land het geval is, was ook de naam van de vervaardiger hiervan niet meer te achterhalen. Ja, van Vreedenhoff's hek zou de

maker Constantinus Lautenslager zijn. Deze naam wordt vaak genoemd sinds er in 1868 bij de belastingen te Loenen een commies is die Bernardus Lautenslager heet. Deze Lautenslager weet aan een ieder, die het maar horen wil, te vertellen dat het zijn grootvader Constantinus is geweest, die smid was en Vreedenhoff's hek vervaardigde. Ook verneemt men dan van hem, dat Constantinus' vader keurvorst van Mainz was, die, om noodlottige redenen (?), zich hier te lande als smid gevestigd had.

Deze lezing werpt weer vragen op, daar de keurvorsten van Mainz geestelijken waren en men te Mainz mij niets over deze historie wist te vertellen. Van Constantinus Lautenslager ben ik wel wat meer te weten gekomen. Hij werd op 2 april 1784 te Utrecht ingeschreven als nieuwe burger samen met zijn twee kinderen Andries en Theodorus die, zo staat er, alhier geboren zijn. Hij was smid in de provinciale munt, Rooms en geboren te Mentz. Wanneer ik de overlijdensakte gevonden heb, waaruit blijkt, dat onze Lautenslager als meestersmid op 12 april 1823 in zijn huis aan de Predikherenstraat, nu nummer 20, te Utrecht is overleden in de leeftijd van vierentachtig jaren, is één ding voor mij erg onwaarschijnlijk. Als, namelijk, Constantinus de smid van Vreedenhoff's hek is geweest, dan was hij dus omstreeks 1760, toen het hekwerk vervaardigd werd, ongeveer 21 jaar oud. Voor de maker van zo'n meesterwerk lijkt me dat wel erg jong. Niet ondenkbaar is dat hij er wel aan mee gewerkt heeft. Opmerkelijk echter is dat ik, op zoek naar signaturen, in het ijzer gegrift de letters LA (van Lautenslager?) en DK (?), maar ook een S (?) vond, waarvan eerstgenoemde het grootst zijn.

Allen medewerkers? Het is heel goed mogelijk!

In 1881 verschijnt er in het "Bouwkundig Weekblad" van 7 december onder de aanhef "Gesmeed ijzer" een artikel waarin het hek als volgt wordt beschreven: "Het hek heeft de aanzienlijke lengte van 8.70 M. tusschen de hardsteen pijlers bij eene hoogte van pl.m. 6.90 M. zoodat een rijtuig met den koetsier op den bok, gemakkelijk er door kan rijden. Het is door Hausleitner omstreeks 1770 op een stuk land tegenover "Vreedeboff", in eene tijdelijke smidse vervaardigd. De keurigheid waarmede het gesmeed is, geeft aan 't geheel een schoon aanzien en het ornament doet zien met welk een vaardigheid deze meester den hamer hanteerde".

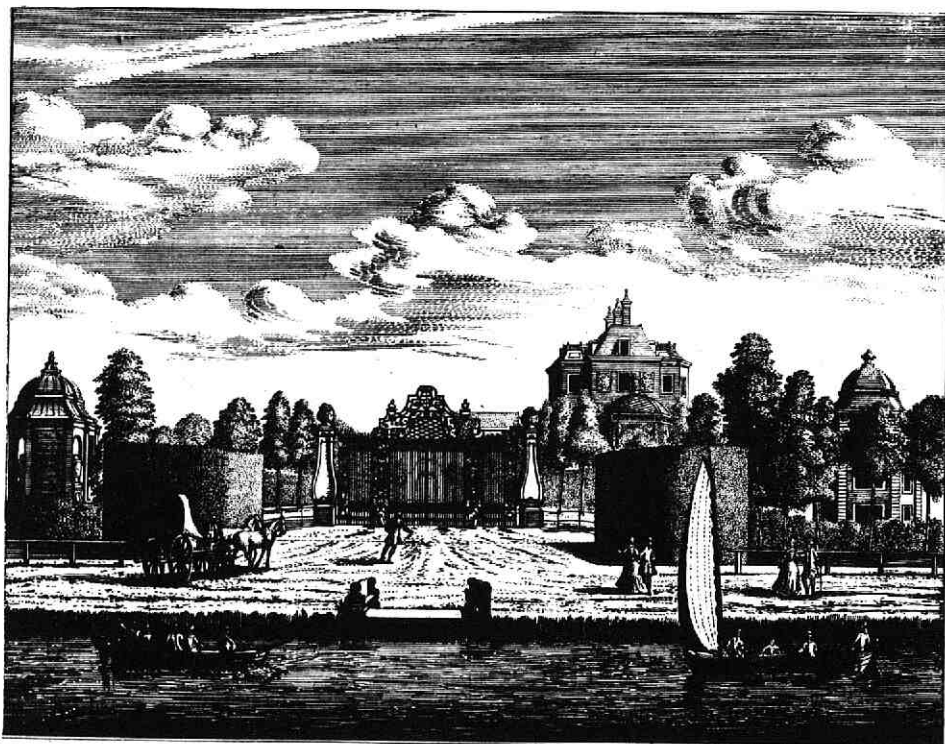
Weer wat verder valt te lezen: "Trip liet het hier bedoelde hek vervaardigen. Het daartoe noodige ijzer werd uit de Zweedse mijnen aangevoerd, een bekwaam medailleur werkzaam aan de munt te Utrecht, leverde ontwerp teekeningen".

Met de medailleur zal wel Lautenslager bedoeld worden, die hier dan de ontwerper wordt genoemd, maar hoe de schrijver van bovenstaand artikel aan de naam Hausleitner komt, is me nog steeds een raadsel. Het is wel de enige keer, voor zover ik weet, dat aan de drager van deze naam het ijzerwerk wordt toegeschreven.

Van een artikel, dat acht jaar later in het blad "Oud-Holland" verschijnt, worden we niet erg veel wijzer. Waarschijnlijk door de verhalen van de commies der belastingen te Loenen weet men alleen het werkstuk toe te schrijven aan Constantinus Lautenslager, die stempelharder van de Utrechtse Munt zou zijn geweest en dat deze ergens op het hek zijn initialen CL heeft aangebracht. Dit laatste kan m.i. min of meer als een bevestiging gezien worden dat hij er inderdaad wel aan gewerkt heeft.

In 1889 was het vermoedelijk van de vele verflagen niet meer mogelijk de door mij teruggevonden letters te vinden. Dit kon pas in 1971 weer gebeuren, toen tijdens de grote restauratie het hek tot op het blanke ijzer ontdaan werd van vuil en verf.

Het is opvallend dat zowel in het "Bouwkundig Weekblad" als in "Oud-Holland", voortdurend en alleen over smeed- en kunstsmeedwerk wordt gesproken, terwijl volgens Dr R. van Luttermvelt Vreedenhoff's hek, net als de meeste andere in de Vechtstreek, uit gietijzer zou bestaan. Hij weet er in zijn voortreffelijk boek van te vertellen, dat de grote delen waaruit het smeedwerk is samengesteld, vermoedelijk in

de aan de andere zijde van de weg opgerichte werkplaats zijn gegoten en juist vanwege hun kwetsbaarheid niet van elders zullen zijn aangevoerd. Deze stukken waren volgens hem zo groot, omdat ze ineens moesten worden vervaardigd en niet, zoals bij smeedijzer wel mogelijk is in gedeelten, om later te worden samengevoegd.

Dr van Luttervelt's visie blijkt toch niet juist te zijn geweest, want, nu de oude verflagen niets meer te verbergen hebben is te zien, dat de onderdelen wel degelijk uit kleinere stukken bestaan, die met klinknagels, pen- en gat- of zwaluwstaartverbindingen aan elkaar verbonden zijn. Dit en de hamerslag, die nu duidelijk op bijna alle onderdelen is terug te vinden, bevestigt de oude lezing, dat Vreedenhoff geen gegoten, maar een smeedijzeren inrijhek heeft. Vele onderdelen dragen ook een nummer of andere merktekens. Dit versterkt nog het vermoeden, dat men het hek in onderdelen en pasklaar over de Vecht aanvoerde, zodat het kunststuk in de smederij, waarvan de overlevering spreekt, slechts in elkaar gezet behoeft te worden, wat overigens nog een hele opgave is geweest.

Ook zijn er afdrucken van ronde stempels op het zwaardere ijzer terug te vinden, die, gezien hun diepte, met kracht in het gloeiende materiaal geslagen zijn en waarvan de betekenis niet duidelijk is. Enkele van deze geven goed zichtbaar een ruime dunne ring te zien, waarin zo groot mogelijk en aan elkaar de letters A en R staan aangegeven. Bij het bekijken van het mooie gesmeedde inrijhek (stijl Louis XIV) van huize Vechtvlief te Breukelen, dat nu ook gerestaureerd is, vond ik tot mijn verrassing precies hetzelfde merk in het zwaardere ijzer. Misschien tekens van herkomst of kwaliteit?

Na een vergelijkend onderzoek kwam Dr R. van Luttervelt tot de conclusie, dat Vreedenhoff's sierraad niet door een nederlands kunstenaar zal zijn ontworpen, maar

dat, gezien de relaties die de familie Trip in Zweden als groothandelaren in ijzer ongetwijfeld zal hebben gehad, dit land de tekening leverde. Daar de ijzerbewerking de bevolking van Zweden meer lag dan de Nederlanders, is het niet ondenkbaar dat de onderdelen, waaruit het kunstwerk bestaat, ook daar vervaardigd werden.

Het zal echter nog wel enige tijd duren, voordat we daar de bewijzen van hebben. Konden vier mensenhoofden, die de einden van de horizontale staven der leuningenvormen, maar eens spreken!

Volgens een van de verhalen, die sinds menschenheugenis de ronde doen, zouden ze o.a. de opdrachtgever, de ontwerper en de maker van het hek voorstellen en bij nadere beschouwing blijken ze inderdaad ieder een ander gezicht te hebben.

Een ander, bekender, verhaal wil, dat het meesterstuk geheel uit koper bestaat en zwart geveerd werd, opdat de paarden van de diligence schrokken van de fel weerkaatsende zonnestralen. Alhoewel het hek niet van koper is, kan dit verhaal toch wel een kern van waarheid bezitten. Het is heel goed mogelijk, dat de oorspronkelijke verf veel kobalt blauw bevatte, wat bij het beschijnen door de zon een schittering tot gevolg had, die te vergelijken valt, maar dan in veel mindere mate, met de weerkaatsing van licht op sommige kevers.

Na het overlijden van de bouwheer Pieter Trip en zijn vrouw gaat Vreedenhoff tweemaal in andere handen over, totdat in 1836 "De aanzienlijk en in alle opzichten aangenaam gelegen Hofstede genaamd Vreedenhoff" voor het eerst in de publieke verkoping komt.

Opvallend is dat de zeer uitgebreide advertentie in de Utrechtsche Courant met geen woord rept over het toegangshek, terwijl in dat zelfde jaar P.J. Lutgers in zijn "Gezigten aan de rivier de Vecht" meldde: "veel opmerkzaamheid trekt het zware en fraai bewerkte ijzeren hek aan den Straatweg". Aan belangstelling hiervoor heeft het overigens in de vorige eeuw niet ontbroken. Het hekwerk werd in die tijd het meest beschreven en vermeld toen Vreedenhoff in het bezit van de familie Backer was. Aan wie het gastenboek doorbladert, dat nog in het bezit van de familie is, wordt duidelijk hoe dat komt. Soms, tot in het aandoenlijke toe, geven familieleden en kennissen daarin blijk van hun waardering voor de schepper van het ijzeren kunstwerk aan de weg en van genegenheid voor de man die het jarenlang koestert, Jhr. Jacob Backer. Het ziet er somber uit voor Vreedenhoff wanneer op 29 mei 1905 Jhr. Backer op 84-jarige leeftijd is overleden in in oktober daarop volgend "de deftige en hoogst aangenaam gelegen buitenplaats Vreedenhoff met het vermaarde antiek gesmeed ijzeren Hek, style Louis XVI (?), met hardstenen kolommen en ijzeren leuningenvormen" in het verkooplokaal Frascati te Amsterdam geveild gaat worden. Een maand voordat het zover is, staan in het bekende weekblad "Eigenhaard" de volgende uitbundige regels te lezen. "Hier is Vreedenhoff met zijn onvolprezen hek, hoog en breed, een gevaarte; maar de lijnen hebben zulk een losse zwier en vrije vlucht dat het licht lijkt en niets anders dan zwierlijkheid ademt. Welke kunstenaars ontwierpen, welke arbeiders smeedden, welke beurzen betaalden deze meesterstukken?"

Tijdens het veilen van het landgoed, eerst in viereen delen, komt er geen hoger bod dan f. 4.000,— voor het hek. Wanneer er geen koper voor het geheel blijkt te zijn en het bezit uit elkaar dreigt te vallen, brengt Jacob's dochter een bod uit op alles te samen en is koopster voor f. 55.000,—. Zij kan niet toestaan, dat het hek voor het dan nieuwe Vredespaleis te 's-Gravenhage zal worden aangebracht en het landhuis Vreedenhoff afgebroken gaat worden om o.a. de oude betimmeringen en plafonds, die in die tijd erg gewild zijn, weer in nieuw te bouwen herenhuizen dienst te laten doen. Ook voorkomt zij met die aankoop, dat het landgoed, na het kappen der bomen en sluiten der vijver, weer weiland wordt waarvoor veel belangstelling is.

Vrij snel na de veiling heeft ze een koper voor het buiten gevonden, die ze f. 5.000,— minder laat betalen. In de koopovereenkomst wordt wel bepaald, dat, indien de koper, de heer Mr. F.H. Gröbel van Aalst uit 's-Gravenhage, binnen zes jaar wil verkopen of veilen, hij deze som alsnog aan haar zal moeten voldoen.

Bij aantekening van wat later heeft ze geschreven, dat ze er geen spijt van heeft gehad. Onder de kop: "Een fraai buitengoed behouden" weet het Algemeen Handelsblad van 9 november 1905 te melden: "Het zal voor de bewoners de Vechtstreek zeker een heugelijk feit zijn te vernemen, dat het fraaie buitengoed "Vreedenhoff" aan den Rijksstraatweg tussen Loenen en Nieuwersluis, dat na den door van den vorigen eigenaar, Jhr. Backer, in openbare veiling kwam, niet onder slopershanden zal verdwijnen. De buitenplaats is door den makelaar A. Lubbers alhier aangekocht voor Mr. Gröbel van Aalst te 's-Gravenhage, die het buitengoed gaat bewonen. Het beroemde antiek-ijzeren inrijhek blijft nu ter plaatse mede behouden".

De liefhebbers van de Vechtstreek en haar rijke historie zullen Jkvr. Louise Backer altijd dankbaar blijven.

Mede door haar toewijding staat het smeedijzeren toegangshek van Vreedenhoff nog steeds op de plaats waar het tweehonderd jaar geleden werd opgericht en kan het gemeentelijk poststempel nu nog een afbeelding van dit hek bij Loenen laten zien.

Vreedenhoff, september 1977

A.J.A.M. Lisman

Een nieuw "Zegepralende Vecht"

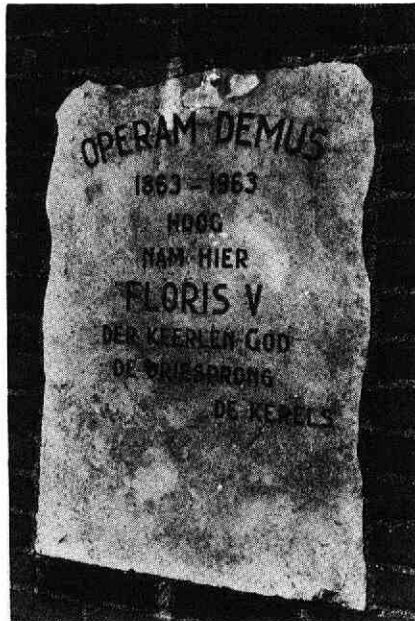
Tot de belangrijkste boeken die in de loop der tijd over de Vechtstreek zijn verschenen behoort nog altijd "De Zegepralende Vecht" dat in 1719/1790 te Amsterdam werd uitgegeven, en dat bekend staat om de afbeeldingen van Vechthuizen door Daniël Stoopendaal. Ook in de negentiende eeuw zag een belangrijk plaatwerk over de buitenplaatsen het licht, en wel de "Gezichten aan de rivier de Vecht" van P. J. Lutgers, die in 1836 voor het eerst is verschenen.

In 1977 is bij een aantal Vechtbewoners het idee ontstaan om ook in onze tijd een dergelijk boek samen te stellen. Na een periode van verval heeft de Vechtreeks, vooral sinds 1960, een belangrijke opbloei beleefd, die op deze wijze vereeuwigd verdiend te worden. Een en ander heeft geleid tot oprichting van de Stichting "Plaatsen aan de Vecht", die in 1977 tot stand is gekomen. De Stichting, welke geen winst beoogt, is opgericht om de totstandkoming van een boek onder deze titel mogelijk te maken, en wel op de wijze welke analoog is aan die welke in de achttiende en negentiende eeuw gebruikelijk was. Aan de eigenaren resp. bewoners van verschillende Vechthuizen wordt de gelegenheid geboden om via de Stichting opdracht te geven aan de tekenaar Christ Schut om een afbeelding van hun huizen te maken; de tekening. Elke tekening wordt eigendom van de opdrachtgever, die er echter mee instemt dat de Stichting de tekening in het boek mag afdrucken.

Sinds de oprichting heeft een zeventigtal opdrachtgevers zich gemeld; begin 1978 is de eerste tekening door de heer Schut gemaakt. Gehoopt wordt, het boek eind 1978 het licht te doen zien. Voor degene die meer van het project willen weten: Voorzitter van de Stichting is de Heer E. Munnich Schmidt te Loenen aan de Vecht, tel. 02945 - 12 80.

De moord op Floris V

Het verslag van Lustigh

Door de Muiderberger zomertentoonstelling over Floris V, Eerste bouwer aan Europese Ruimte, van 11 t/m 31 juli 1977 aldaar gehouden, zilveren en bronzen legpenningen en aanzet tot het oprichten van een eenvoudig gedenkteken in de buurt van de plaats, waar deze belangrijke historische figuur het leven liet, is de aandacht weer eens gevallen op een curiositeit in de Vechtstreek, waarvan maar weinigen het bestaan kennen: een gedenksteen ter ere van Der Keerlen God in Loenen aan de Vecht. Bij gelegenheid van de 10de dies namelijk van het studentendispuut "OPERAM DEMUS" werd, op initiatief van de huidige voorzitter van Niftarlake, N.J.C.M. Kappeyne van de Copello, in 1963 aan het gemeentebestuur een eenvoudige gedenksteen aangeboden, thans ingemetseld in de muur van een modern pand. Het opschrift zal voor de meeste passanten wat raadselachtig zijn. Herinnert aan de uitroep van een der edelen bij het gevangen nemen van graaf Floris: "Nu is het uit, heer graaf, met uw hoge sprongen!" En de ondertekening van het opschrift met "De Kerels" - zoals de leden van het dispuut zich noemen - wijst op de door Floris' rivalen gelanceerde spotnaam "Der Keerlen God".

Een grote foto van deze steen op de bedoelde expositie, aangeboden door onze voorzitter, was door de ontwerper voorzien van een Lauwerkransje; tot nu toe immers is deze steen het enige gedenkteken voor deze belangrijke Hollandse graaf. Het werd speciaal in Loenen geplaatst, omdat op het voormalige slot Kronenburg de edelen een eerste oponthoud hadden met hun gevangene, voordat zij hem afvoerden naar zijn eigen slot te Muiden.

Bij het verzamelen van exponaten voor de tentoonstelling op Muiderberg werd mijn aandacht gevestigd op een tot nu toe niet gepubliceerd oud handschrift, in het bezit van "De Vaart" in Hilversum, waar het restant van de vroegere collecties van het Goois Museum na de 2de wereldoorlog een voorlopig onderdak vond.

Het handschrift is een boekje, dat op 12 januari 1828 door de bekende notaris A. Perk werd gekocht van een zekere Gerrit Lustigh te Leiden, kleinzoon of achterkleinzoon van LAMBERT RIJKSZOON LUSTIGH, die het heeft uitgeschreven naar een oud handschriftelijk boekje van Cornelis Brouwer uit Naarden. Deze op zijn beurt nam veel over uit stukken van Hubertus Berch, een inwoner van Naarden, die bezig was een geschiedenisboekje over de stad samen te stellen.

De weetgierige Huizer Lustigh - die vooral tussen 1718 en 1720 ijverig historische gegevens verzamelde en noteerde - heeft zelf het handschrift Brouwer/Berch belangrijk uitgebreid met hetgeen vooral in de volksmond in het Gooi aan historische feiten bewaarde.

Lustigh's werk is vele malen gecopiëerd en in allerlei verzamelingen worden steeds maar weer opnieuw langere of kortere fragmenten gevonden. De inspecteur der Noord-Hollandse archieven, dr. A.J. Kölker, is bezig met een speciale studie over Lambert Lustigh en de betekenis van zijn handschriften voor de historische wetenschap.

Een fragment uit het "Vaart"-manuscript, speciaal handelend over de gevangenneming van graaf Floris, zijn verblijf op Kronenburg en op het slot te Muiden, en tenslotte de moord op hem, kan ik hier voor het eerst in druk weergeven.

Een paar voetnoten ter verduidelijking.

Muiderberg, "Midgaard" 1977

Kl. Sierksma

23verso

Hoe Gerrit van Velsen, Harmen van Woerden, ende Heer Gijsbert van Amstel, en meer andere verraders, den Edelen Heere Floris graave van Hollant verraden, ende bij de bossche van Goijlant gevangen namen etc.

24 recto

De meeste schrijvers van de kronijcken die schrijven eenpaarlijk, dat graave Floris van Hollant etc. in den Jare 1296 verraderlijk gevangen ende van Gerrit van Velsen met 21 wonden doorsteken en gedoot heeft¹.

Dock wij Naardenaars en wij dorpen in Goijlant, wij hebben eene aantekeninge van dat graave Florens, voornoemt, in den Jare 1293 van Gerrit van Velsen jammerlijk gemasacreet en voor den altare in de kerck van Muijderbergh gestorven is².

Den graave Floris van Hollant etc., niet wetende van het verraderlijk opset, dat sij, verraders, aen sijn persoen wilden uijtvoeren, komt tot Utrecht om daar nederleggen eenige verschild, dat er was tusschen den Heer van Zuelen, en tusschen den Heer Gijbert van Amstel, en Harmen van Woerden - dat ik denck maar een loose feijntje geweest te hebben. Den graave met sijne famiele en eenige riddersen gaan op de voormiddagh in den

Dom ter kercken en hoorden misse etc., ende uijt den Dom komende soo geeft een out wiveken aen den voornoemden graaf een kleijn briefken, t welck hij sijnen zecretaris dede lesen, waar in geschreven stont, *s koninckx kint aenmerkt dat den konincklijken prop(h)heet David heeft geprophiteert seggende: selfs de man mijnes vredes, op welcken ik vertroude, die mijn broot at, heeft de verssenen tegen mij grootelijk verheven*, psalm 4, veers 10. Den edelen graave, hebbende niet konnen dencken dat die geene die sijn broot met hem at souden quaat doen, heeft op dat briefje weijnigh gelet, maar gaat met sijne ridders bij den prelaten een vrolijke maaltijt houden. Dat gedaan sijnde, soo heeft den graave hem een weijnigh tot ruste begeben, gelijk princen eertijts plagten te doen.

Een weijnigh gerust hebbende Heer Gijsbert van Amstel weckte den graave op ende seijde: *Mijn genadigste Heere, kom sta op; wij moeten uijt jagen rijden gelijk geseijt is, ende wij sullen de valckeniers met hare valcken mede nemen*. Den graave, eer grootste geneugte en plaijsier hebbende in t jegen en in t vederspel, die rede met een schoonen valck op de hant, en met weijnigh knegten bij hem, den stad van Utrecht uijt³.

Ende koemende ontrent den bossche van Goijlant, soo quamen uijt dien bossche veele verraders op paarden geseten ende omcingelden den voorzegden graave. Heer Gerrit van Velsen, die het wel hoofd van dese verraders was, die heeft eerst toem van t paart daar graaf Florens op sat aengegrepen, en gesegt tegen den graaf:

*Nu sijn u hooge sprongen gedaan;
Gij sult wesen ons gevaan.*

Den graave van Hollant, als een onversaagt prince, die wirp den valck van sijn hant en toegh sijn swaart uijt om hem te verweeren, en hadde liewer te sterven dan aen sulcke verraders, die haren Heers kleding aen hadden en een partije die dien dagh noch van sijn spijsje gegeten hadden, die namen dien vorstelijken prince alsoo met verraat en met gewelt gevangen. Ende op dat hij geen hart geluijt soude maken, soo bonden dese verraders twee hantschoenen voor sijn mont en voordden hem soo eerst op t Huijs te Kroonenburgh.

Dogh denckende daar niet seker te wesen, soo voerden dese verraders hem in dien nagt van daar op t Huijs en Slot tot Muijden. Ja, terwijl sij, verraders, daar enige dagen met hem waren, en overlijden hoe sij hem best van daar souden voeren na Engelant, menende hem te water van daar te voeren.

Dogh dese verraders, die en hadden dese sware sake van gevangen nemen soo heijmelijk niet konnen doen, ofte des graven dienaars, die bij t gevangen nemen waren en ontkoemen waren, die maakten dese boose en quade feijten voort aenstonts al omme bekent.

*Hoe Gerrit van Velsen den edele Heere graave Floris van
Hollant met seijn eijgen handen soo stack dat hij daar aen
stirf, etc.*

Dit gruwelijk stuck van verraderije en van t gevangen nemen van soo een goetaerdigh glorieus hooggeboren prince, dat wiert terstont door het gantsche lant verbreyt. En wie het hoorde, diens herte wiert niet alleen bedroeft, maar die dagt ook voort op middelen om hem te helpen en te verlossen van de handen sijner vijanden, die verraders.

Ende onse voorvaders, die Naerdenaars en Goijlanders, dit stuck van verradelijk gevangen nemen eerst wetende, maakten dat selve voort met een vaartuegh in Kennerlant en in Waterlant bekend. Welcke Kennemerlanders, Waterlanders en Goijlanders, haar selven aanstonts wapenden, en metmalckanderen afspraken dat sij Kennemerlanders etc. met schepen en schuijten voort aenstonts van ter zee na Muijden souden overvaren, en die Goijlanders van ter lande daar bij haar koemen, om waar het mogelijk haren goeden Heere te verlossen.⁴

Die verraders van het slot afsiende sagen soo veele schuijten en schepen met volck geladen tot haar afkoemen, vreesden men soude haar in t slot besetten, gelijk stockoude Goijers dit aen mij wel voor meer dan 50 jaren vertelt hebben.

Hierom die verraders in allerhaast den graave vast bonden op een kleijn wit paart. Ende sijn alsoo wegh gereden. De Kennemrs haar siende ende agtervolgende ende die van Naerden met den luijden uijt den vier dorpen van Goijlant haar sigh vertoonden tegen te koemen, waren die verraders niet alleen vol anxt, niet wetende hoe sij best met hem ontkoemen souden; maar nabij Muijderbergh sijnde weecken sij met hem van den gemeenen wege af.⁵

Ende soo meenden sij met hem op den harden lande van Goijlant te koemen. Doch omtrent 200 roeden ten suijslooten van Muiderbergh, daar lagh een sloot, genaamt de Weteringh.⁶ Daar raakte den graave met sijn paartje in. Noch heden ten dage wort die sloot genaamt Gravensloot, en ook wel Moortsloot.

Die verraders die quamen in den eersten noch meninge te doen om den graave met sijn paartje daar uijt te krijgen. Maar siende haar selven van vooren en van agteren genoegsaam beset, soo is t dat alle die verraders van den graave van hem afvloeden, en lieten hem soo sitten op den paarde in den voorsegden sloote. Behalve Gerrit van Velzen met eenige van sijn dienaars.

Ende alsoo Gerrit van Velzen een hart ende enboosaardigen mensch was, en den graave seer hatede, soo trock hij in toornige moede sijn swaart. Den graave dat siende biddede hem, **hij woude sijn handen niet slaan aen een koninckx kint en aen sijnen Heere; hij woude van sijn bastaart dogter(t)je een gravinne maaken.** Maar Gerrit van Velzen, die vinnige en bloetdorstige man, die was niet in sijn boos herte voldaan, voor dat hij in den graave sijn lichaam 21 wonden en steeken hadde gedaan.⁷ En doen is hij wederom te paarde gesprongen en soo hene gegaan, latende den graave noch leevende soo in den voorsegden sloot gebonden op sijn paartje sitten.

Dit moortstuck soo gedaan sijnde, ende verraders en den moorder mede ergh gereden sijnde, doen koemen de Kennemers, Waterlanders en Goijlanders al t samen bij den dootgewonden grave ende maakten hem los van den paarde, en voerden hem sagjes van daar, ende bragten hem voor den outaar in de kercke tot Muijderbergh⁸.

Ende midderlerwijle noch een weijnigh met hem sprekende, soo hief hij sijn oogen op na den Hemel, ende beval sijnen geest in de gratie handen Godts. Ende soo stirf hij voor den altare in de kerck tot Muijderbergh, ende vertrouwde na den aart der liefde die wij aen alle menschen gunnen, dat hij wel onder de martelaren als een bloetgetuijge magh gerekent en gestelt worden. Amen.

Floris V

27 recto Desen edelen hooggeboren prince Florens, grave van Hollant en van Zeelant etc., die was een edel manne en een glorieus prince, groot vam statuere, kloeck en magtigh van kragten, schoon van aengesigt, welsprekende, en milt van gaven, en een goet musijcksanger en eenen ijgelijken regt doende. Ende t is voornaam een van de eersten geweest, die aen Hollant, Zeelant en aen Westvrieslant beschreven privilegien en hantvesten heeft gegunt en gegeven. Waaron hij ook van den gemeenen volck seer gelieft en bemint was, etc.

De Kennemerlanders, Waterlanders, en Westvriesers, nadien sij aen de Naardenaars en aen de dorpluijden van Goijlant versogt en verkregen hadden om het doot lichaam van den grave Floris tot Almaar te mogen voeren en brengen, soo sijn eenigen van haren daartoe gecommitteert, en hebben sijn doot lichaam aldaar in haren hoofdkerck gebragt, het ingewant uijtgedaan, ende in een verheven tombe geleyt⁹; welcke tombe met roode Leeuwen in geel velt (in t Coor) beset sijn. Ende sijn lichaam gebalsemt sijnde wiert onbegraven mede in t Choort geset; en bleef daar soo lange t Choor staan tot dat sijn soon graaf Jan uijt Engelangt quam ende het selve daar van daan haalde en tot Rijsburgh in t Clooster eerlijk liet begraven, gelijk gij in t vervolgh noch hooren sult¹⁰.

27 verso Voort wort noch verhaalt een wonderlijk voorval, van 2 winthonden die den voornoemden grave Florens van Hollant van een sijne nichten aen hem geschoncken waren. Welcke 2 winthonden ook bij hem waren, doen hij van de verraders op de Goijsche Heijde gevangen genoemen wiert. Sij liepen met hem mede tot Kroonenburgh en van daar op het Huijs te Muijden. Ja,

sij liepen met hem mede van t Huijs te Muijden tot de plaatse daar Gerrit van Velsen hem vermoorde. Dat sagen sij aen; daar gingen sij op de kant van de sloot bij hem leggen. Ende doen men hem in de kerck tot Muijderbergh bragt, doen gingen sij meede. Ende doen men sijn doot lichaam na Alcaaar voerde, doen waren sij mede in t schip. Ja, doen den voorzegden grave tot Alcaaar in den kercke stont, doen gingen sij noch bij den bare aen sijn voetenent leggen, ende wouden niet eeten noch ook niet drincken, hoewel men aen haar zoetemelck presenteerde. Ende bleven soo gestadelijk bij sijn doot lichaam leggen ende souden daarbij gestorven hebben, indien men dezelve daar niet van daan gehaalt hadde.

AANTEKENINGEN

Lustigh spreekt op pag. 25 verso van "stockoude Goijers", die hem "wel meer dan 50 jaren" het verhaal deden. Elders vertelde hij dat hij in zijn prille jeugd zijn grootvader nog verhalen heeft horen vertellen en deze grootvader was toen tegen de 100 jaren oud. De "memorie" brengt ons aldus tot het midden van de 15de eeuw!

1. "21 wonden" en verderop "21 wonden en steeken": inderdaad is bij het onderzoek der stoffelijke resten recent gebleken dat een ware slachtpartij heeft plaats gevonden, waarbij ook vrijwel alle genoemde 21 steken te traceren bleken.
2. Hoe Lustigh hier zo heel zeker aan het jaartal 1293 komt is een raadsel. Geen van de tot nu toe teruggevonden bronnen noemt dit jaartal dat beslist fout is. Het wijst er dus op dat Lustigh hier een bepaald hem bekend handschrift citeert, waaraan hij groot gezag toekende.
3. Hoewel Wagenaar spreekt van een jacht met behulp van sperwers en dat ook de oudste vorm was van het "vederspel" is het qua tijd mogelijk dat inderdaad Floris en zijn edelen op de valkenjacht gingen. Het jagen met valken was juist toen tot een exclusieve mode geworden.
3. Het is wat vreemd dat hier niet de West-Friezen genoemd worden. Toch waren zij er bij, zoals iets verderop blijkt.
5. "weecken sij van den gemeenen wege af": Melis Stoke - Floris' levensbeschrijver - zegt "si soudene voeren HAERRE VAERDE". Dit is altijd vertaald als "herwaarts", doch moet - gezien de nu nog aanwezige situatie - verklaard worden als: "Haren-waarts", d.i. in de richting van de Haren, hogere zandkoppen uitstekend boven de moerassige grond in het afvloeigebied van de Vecht, oostelijk van Muider.
6. De Wetering (d.i. het riviertje) wordt tegenwoordig Goog genoemd, afvloeiende van de Muider Berg. De weg erl langs was de goog, dat is: de ga-weg!
7. Juist deze wonden en steken maakten het dr. B.K.S. Dijkstra, honorair medewerker van het Instituut voor Prae- en Proto- historie van de Universiteit van Amsterdam, mogelijk bij de in 1949-1951 gedane opgravingen aan de fundamente van het klooster te Rijnsburg de stoffelijke overschotten, speciaal die van graaf Floris V, te identificeren. Het rapport van deze opgravingen is helaas nog niet gepubliceerd. Het Comité Oud-Muiderberg ijvert momenteel voor een uitgave in boekvorm.
8. Hieruit blijft ook - wat ikzelf elders reeds poneerde aan de hand van de bodemvondsten, gedaan bij de r.-k. Boskapel aan de voet van de Muider Berg - dat de gedachteniskapel welke in 1324 door graaf Willem II ter ere van Floris V werd ingericht niet de basis was voor de huidige kerk van Muiderberg, maar een aangebouwde kapel aan een bestaande 12e à 13e eeuwse parochiekerk die reeds bestond.
9. "een verheven tombe": dit lang vergeten historische stuk is bij de Muiderberger expositie ook weer aan het licht gebracht. Het vervoer van de zwaar eikenhouten ombouw, afgedekt met een (gebroken) hardstenen zerk waarop enig beeldhouwwerk, was een zwaar karwei dat door de Koninklijke Landmacht is geklaard.
10. "in t Clooster eerlijk begraven": de Hollandse graven lieten zich traditioneel uiterst eenvoudig begraven. De resten zijn thans in een eveneens uiterst eenvoudige, maar zeer stijlvolle tombe geplaatst, binnen een terrein waarin gedeelten van de vroegere abdij boven het maaiveld zichtbaar zijn opgemaakt.

Joodse riten en symbolen: hun betekenis voor de tuinkoepels aan de vecht

De tuinkoepels of theehuisjes mogen ook elders in Nederland voorkomen, het is algemeen bekend dat ze in hoge mate typerend zijn voor de Vechtstreek. Evenzo is het waar dat men tuinkoepels bouwde in de 15e, 16e en 19e eeuw; het is opvallend dat de meeste werden gebouwd in de 17e en 18e eeuw, toen welgestelde Portugees-Joodse kooplieden hun buitenverblijven in de Vechtstreek betrokken.

Bij het bestuderen van de koopakten van Vechtevoort, een hofstede die al voor 1633 in de Breedstraat te Maarssen lag en die vanaf 1684 tot 1763 eigendom is geweest van Portugese Joden, vonden we een bepaling die onderstreept wat we in de titel beweren. In 1763 verkoopt Jacob Teixeira de Mattoz de hofstede-buitenplaats Vechtevoort aan de niet-Joodse burger Willem Henskes voor f 7000,—. Voor dit bedrag krijgt de nieuwe eigenaar ook de oude inboedel, zoals een marmeren tafel met vergulde voet en een ledikant met een "catoenen behangsel, maar, en dat staat er heel nadrukkelijk:.... uitgezonderd nog tans de Loverhutt, die de Transportant (Teixeira de Mattoz) aan zich zelf behoudt".

Het is zeker niet gewaagd om te veronderstellen dat die "Loverhutt" de theekoepel van Vechtevoort was.

Wat is een Loverhut?

"Zeven dagen zult ge in hutten wonen", luidt een Joods gebod. Een volle week leven, althans de maaltijden gebruiken, in een wankele hut onder een broos dak om op die manier de broosheid van het leven te ervaren.

De hut, de loofhut, kan de herinnering versterken dat men onder de hoede van God ook in de woestijn beschermd en veilig was. Ieder jaar reeds voor de Grote Verzoendag moet met de bouw van de Loofhut worden begonnen, want vijf dagen na Grote Verzoendag begint het Loofhuttenfeest. Een loofhut moet primitief zijn en dit kan vooral bij de constructie van het dak tot uiting komen. Daarom maakte men het dak van bodemprodukten als: twijgen, stro, hooi en riet.

Maar.....het loofhuttenfeest wordt gevierd eind september-begin oktober en dan kan in Nederland de regen gestadig vallen! Een broosdak kan in het Midden-Oosten de kracht van zonnestraling breken, maar kan niet verhinderen dat in de lage landen bij de zee, de regen als spelbreker optreedt bij het Loofhuttenfeest.

In deze streken heeft de Loofhut een solide dak nodig.

In het boek van Ph. de Vries: "Joodse riten en symbolen", (Zutphen 1929₂) vonden we een afbeelding naar een tekening van Picart, die een Loofhut voorstelt met zo'n solide dak. Het is een koepelvormig dak met daaronder riet en hooi, gevlochten tot een krans, die recht boven de gedekte tafel hangt.

Het is hoogst merkwaardig dat de afbeelding in de tekst onbesproken bleef; er is namelijk weinig verbeelding nodig om in de Loofhut van Picart een theekoepel te herkennen.

De Loverhut in de Vechtstreek stond in de 17e eeuw op vele plaatsen grond- en nagelvast - het was de theekoepel.

"In de Loofhut", naar een tekening van Picart (4)

Teixeira de Mattoz wilde in 1763 de koepel niet behouden om er op mooie zomerse dagen een kopje thee te gaan drinken. De koepel, zijn Loofhut, had voor hem een grotere betekenis.

Op een prent in de zegeprelende Vecht van 1719, zien we drie Maarssense theehuisjes die dicht bij elkaar aan de Vecht tegenover de Langestraat staan. Het is opvallend dat de prent gemaakt werd in een periode toen de huizen, waarbij de theekoepels behoorden, bewoond werden door Portugese Joden. Het voorste huisje hoort bij Huis ter Meer, dat door de eeuwen heen bewoond werd door de Maarssense Ambachtsheer, maar dat in het begin van de achttiende eeuw verhuurd was aan Abraham Nehemia Cardoso.

Het tweede huisje, met het koepelvormige dak, hoort bij Vechtendaal, de hofstede die volgens een notariële akte in het begin van de achttiende eeuw eigendom was van Aäron Nunes Henriques.

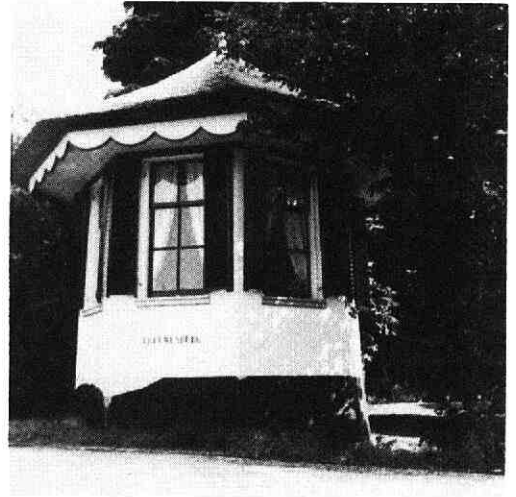
Het derde tuinhuisje, op het terrein van Vechtevoort, behoorde aan Bueno de Mesquite.

Bij de theehuisjes kan men drie hoofdvormen onderscheiden. Het oudste type heeft een vierkant grondvlak en een wolfdak. In de Vechtstreek zijn ze verdwenen. Het waren plompe gebouwtjes die in de zeventiende eeuw aantrekkelijker werden, toen men het wolfdak verving door een pyramide-vormig dak.

Het tweede type heeft een zes- of achthoekig grondvlak en een koepelvormig dak. De meeste zijn tegen het einde van de zeventiende eeuw en in het begin van de achttiende eeuw gebouwd.

Terecht kon men toen van tuinkoepels spreken.

Een goed voorbeeld van dit type is de fraaie koepel van Vreedenhoff bij Loenen, die

Tuinkoepel van Leeuwenburg te Maarssen na de restauratie van 1976.

Foto: C. Fierst van Wijandsbergen.

echter eerst in 1776 werd gebouwd, toen elders in de Vechtstreek al voorbeelden van het jongste type theekoepels waren te vinden. Omstreeks het midden van de achttiende eeuw raakten de tuinen met de rechtse paden en geschoren heggen in discrediet. De eens zo bewonderde tuinen, aangelegd volgens de Le Nôtre-stijl vond men gekunsteld en saai. Men ging de natuurlijke zgn. Engelse parkstijl volgen en introduceerde daarmee ook een nieuw type tuinhuis: lage veelhoekige of ronde gebouwtjes met overspringende rieten daken, met daaronder een uitgeschulpte rand van hout.

Op de afgebelde prent uit de Zegepralende Vecht is het oudst type vertegenwoordigd door het voorste tuinhuisje, dat van het Huis ter Meer. Het is na 1672 gebouwd, minder plomp niet alleen door het pyramidedak, maar ook door het vierkante torentje daarboven en de siervaas. Daniël Stoopendaal heeft waarschijnlijk opzettelijk een mensenfiguurtje bij het rechter geopende raam getekend om duidelijk aan te geven dat Huis ter Meer en het tuinhuis al toegerust waren met schuiframen.

Het tweede type, de tuinkoepel, staat voorbij de geschoven heg.

Men kan zich afvragen of het derde tuinhuisje er in 1763 nog stond, toen Jacob Teixeira de Mattoz notarieel liet vastleggen dat hij, transportant van Vechtevoort, de Lovenhut aan "zich zelf wou behouden". We veronderstellen dat het afgebeelde onaanzienlijke huisje toen al vervangen was door de tuinkoepel, die door Willem van Leusden in een ets werd vereeuwigd enige jaren voor het werd afgebroken.

Wij eindigen met een citaat uit het jaarboekje 1927 van Niftarlake, waarin Jac. Zwarts over deze koepel schreef: "Woest groeide er het oude hout, wild slingerden zich de takken en bladeren tegen de oude vervallen koepel aan het water".

*Drs. D. Dekker
voorzitter,
Historische Kring Maarssen*

Maarssen, Oktober 1977

Literatuur:

1. Diverse notariëakten betreffende Vechtevoort
2. Jaarboekje Niftarlake 1927, artikel Jac. Zwarts.
3. Dr. R. van Luttervelt: *Schoonheid aan de Vecht*, Amsterdam 1944
4. Ph. de Vries: *Joodse Riten en symbolen*, Zutphen 1929²

"De eensgezindheid" te Weesp

*oftewel de rijke geschiedenis van een
onaantrekkelijk gebouw....*

Neen, het is geen mooi gebouw.

Het huis met die dichtgemetselde ramen, het hoge puntdak, die men meende met opvallend rode dakpannen te moeten beleggen en een brutaal uit al dat rood springende dakkapel, staat daar maar wat triest aan de helaas gedempte Achtergracht te Weesp.

Toch is het moeilijk om in deze stad een gebouw te vinden met een rijkere en zinvoller geschiedenis.

De Achtergracht werd in de eerste decennia van de zeventiende eeuw gegraven en het gebouw "De Eensgezindheid" zal ook wel in die jaren zijn verrezen. Eerst als twee woonhuizen waar de Rooms-Katholieken in het geheim samenkomsten hielden. In het begin was het dus een schuilkerk die na verloop van tijd, toen de druk minder sterk werd van de Protestantse zijde, als officiële kerk werd gebruikt.

Tenslotte werd het gebouw te klein en kocht de Rooms-Katholieke gemeente twee branderijen aan de Herengracht die als kerk werden ingericht.

Dat gebeurde in het jaar 1794 en in het zelfde jaar werd de kerk aan de Achtergracht verkocht aan een letterkundig genootschap "Voor het Menschdom". Sommige bronnen, die werden geraadpleegd, geven aan dat ook het "Departement tot Nut van 't Algemeen" mede eigenaar werd maar als men dan elders weer leest dat de afdeling Weesp van 't Nut eerst op 15 September 1799 werd opgericht wordt het een beetje onduidelijk wie nu precies de nieuwe eigenaar is geworden.

"Voor het Menschdom"

In alle oude beschrijvingen van Weesp kan men lezen dat in het laatst van de achttiende eeuw, om precies te zijn, op 9 November 1791 te Weesp een letterkundig genootschap onder de zinspreuk "Voor het Menschdom" werd opgericht. Dit genootschap bloeide zeer en telde veel geleerden onder zijn leden.

Drie delen met verhandelingen en letterkundige stukken zouden door het genootschap zijn uitgegeven en wel in de jaren 1793-1794 en 1798.

Het heeft niet zo lang bestaan, in het begin van de negentiende eeuw werd de club ontbonden. Het schijnt dat het departement van de maatschappij "Tot nut van 't Algemeen" de werkzaamheden voor een gedeelte heeft voortgezet.

Die verhandelingen van het genootschap en die geleerden van naam hebben ons lange tijd geïntrigeerd. Waar zijn die verhandelingen gebleven en wie waren die geleerden van naam?

We vonden tenslotte in de universiteitsbibliotheek te Amsterdam een boekje met de volgende titel:

Werken van het Genootschap, opgericht te Weesp, onder de zinspreuk
"Voor het Menschdom".

Uitgegeven te Amsterdam bij Johannes van der Hey.

MDCCXCVLLL (1798)

Wellicht is het nuttig eerst aan te geven hoe "Voor het Menschdom" kon ontstaan en we stuiten dan weer op bewegingen en stromingen die in het laatst van de achttiende eeuw in West-Europa en dus ook in Nederland op gang kwamen. Men noemt die stromingen respectievelijk: Verlichting, Rationalisme en Romantiek.

In die jaren ontstonden vele wetenschappelijke genootschappen. Een van de bekendste is het Teyler's Genootschap te Haarlem. Het bestaat nog. En zo, in de geest van de die tijd, werd ook te Weesp een soortgelijk genootschap opgericht. Verspreiding van kennis vormde ook hier de achtergrond.

Wij geven hierbij de titels weer van de redevoeringen die in 1798 voor de leden werden gehouden:

- 1) Redevoering over het voordeel van een deugzaam gedrag in vergelijking van het nadeel van een ondeugend.
- 2) Gedachten over het bloedzweeten van Jezus. Beschreeven door de Evangelist Lucas XVII vers 44.
- 3) Over de menslievendheid.
- 4) Het voor en nadeel van de eerbij.
- 5) Efrata in Rauwe en getroost. "Een cantate".
- 6) Redevoering over de spreuk "Eendracht maakt macht".
- 7) Verhandeling over de algemene inhoud der zedenleere of over de regten en plichten der mensen.
- 8) Verhandeling over de vijandsliefde.
- 9) De deugdzame alleen leeft gelukkig.
- 10) Mijne wandeling, een Leerdicht.
- 11) Verhandeling over de Rem of Rim, of den Eenhoorn in de Heilige Schrift. Volgens de overzetting in onze moedertaal.
- 12) Verhandeling over de onsterfelijkheid der ziele.
- 13) De laster.

Voor ons in de twintigste eeuw is de keuze van deze onderwerpen vreemd en komen ze ons onwettelijk voor. De keus is echter te verklaren omdat men in die tijden geloofde in de Rede, in het vermogen van de mens om door redelijk inzicht, bewust-methodisch zijn leven met zijn ethische en ook sociale verhoudingen te vormen, te ordenen en te ontwikkelen.

De behandelde onderwerpen zijn dikwijls geïnspireerd op godsdienstige vraagstukken die men in overeenstemming trachtte te brengen met het menselijke verstand en de menselijke wil om goed te zijn en braaf te leven. De krachtige taal van na de Reformatie missen we dan ook ten enenmale.

Er bestaat een ledenlijst. Daaruit blijkt dat de leden niet alleen uit Weesp kwamen maar ook uit de omgeving. Wij lezen b.v. dat ook mensen uit Hilversum, Naarden, 's Graveland, Hoorn, Muiderberg, Nederhorst den Berg en Amsterdam tot het genootschap behoorden.

In het gebouw "De Eensgezindheid" is een stuk geschiedenis van Weesp geschreven.

"Het Nut"

F. Boogaard, de auteur van het uitvoerige verslag over Weesp, voorkomende in het Aardrijkskundig woordenboek van A. J. van der Aa, deelt mee dat het Departement der Maatschappij "Tot Nut van 't Algemeen" in 1799 werd opgericht. Deze instelling vergaderde ook in hetzelfde gebouw.

Of de notulenboeken uit de eerste jaren verloren zijn geraakt is ons niet bekend maar we kregen wel de notulen onder ogen vanaf 1814.

Het valt op dat meerdere inleidingen waren afgestemd op het godsdienstige. Een uitzondering daarop maakte de heer A. M. van Dockum. Hij sprak in 1816 over: De invloed van de scheikunde op de koophandel en het dagelijkse leven en in 1817 over het onderwerp: Dampkringslucht.

Bij de ledenwerving werd ballotage toegepast.

Het Departement Weesp heeft reeds vroeg de noodzaak gevoeld om ook op maatschappelijk en sociaal terrein werkzaam te zijn. Dat in tegenstelling met veel andere plaatsen waar de gezelligheid werd bevorderd.

Nog in 1898 werd daarover door P. H. Hugenholtz, de voorzitter van de algemene landelijke vergadering van het Nut geklaagd.

Hier behoefde men dat zich niet aan te trekken want de plaatselijke afdeling riep reeds in het begin drie nuttige instellingen in het leven.

Dat waren a) De Nutsspaarbank

b) De commissie tot uitdeling van warme en voedzame spijsen aan behoeftigen gedurende de winter. (1810)

c) De herhalingschool. (1847)

De Nutsspaarbank bestaat nog altijd en behoeft verder niet nader te worden toegelicht.

De andere twee instellingen zijn verdwenen. De herhalingschool zal wel opgericht zijn omdat lang niet alle kinderen de gehele school doorlopen hadden. Het strekt de Weesper afdeling tot eer dat men reeds in 1847 die misstand onderkende en er wat aan deed. Dat was lang niet overal het geval. Nog in 1897 hadden er van de 75.000 kinderen die in ons land van school af waren gegaan 50.000 niet de gehele school doorlopen. Niemand kon de ouders daartoe dwingen en meestal gingen de kinderen veel te vroeg de werkplaatsen in of gingen helpen in het bedrijf van de vaders.

Het Nut heeft in de vorige eeuw veel voor de volksontwikkeling gedaan en Weesp kwam daarbij beslist niet achteraan.

En.... de Soepcommissie

De Commissie tot uitdeling van warme en voedzame spijsen is een uitvoerige beschouwing waard. Zij heeft langer dan een eeuw in onze stad gefunctioneerd. In de wandeling sprak men van de Soepcommissie.

Tijdens de Franse overheersing stond het er in Weesp niet zo best voor. Industrieën die altijd werk en brood aan de inwoners verschaften bestonden niet meer. Het koren voor de brandewijnindustrie mocht nu alleen voor brood worden gebruikt. De oorlogsomstandigheden veroorzaakten veel armoede en opnieuw deed het departement tot nut van 't algemeen er wat aan. Men maakte een plan tot uitdeling van warme en voedzame soepen aan noodlijdende burgers binnen de stad Weesp. Dat werd in de vergadering van 29 October 1910 vastgesteld en een speciale commissie benoemd die voor de uitvoering verantwoordelijk zou zijn.

Op twaalf December van dat jaar moest de stadsomroeper met het bekken luid een voorschrift omroepen:

"De behoeftige ingezetenen dezer Stad die gebruik begeren te maken van warme soupen die gedurende deze winter zal uitgedeeld worden, kunnen zig ten dien einde aanmelden bij de Commissie dewelke zal zitting houden op overmorgen, zijnde Woensdag de 15e dezer, 's avonds van vijf tot acht uur in het Burgerweeshuis alhier". Er meldden zich 149 huisgezinnen, tesamen 485 zielen. Een jaar later bleek dat getal uitgegroeid te zijn tot 644 mensen. In 1811 telde Weesp 3038 inwoners waaruit blijkt dat het percentage behoeftigen vrij groot moet zijn geweest. In de winter 1812-1813 moesten zelfs 824 mensen aan voedsel worden geholpen bij ongeveer hetzelfde inwonertal.

Op 28 December 1812, nog gedurende de Franse bezetting werd de volgende brief door de soepcommissie ontvangen.

Weesp, den 28 December 1812

*De Maire der Stad Weesp
Aan de commissie tot de soepuitdeling.*

Bij eene missive in dato 21 December 1812 werd ik door den Heer Prefekt uitgenodigd om op den ontvangst zijner missive mijne invloed te gebruiken, ten einde even als zulks elders geschiedt een bijeenzameling van gelden te doen, ten einde daar door het lot der Armen en noodlijdenden te verzachten.

Het was ook door middel eener collecte waardoor men een fonds zoude bijeenzamelen om warme en voedzame soup uittedeelen.

Het was onnodig dat ik eenige maatregelen nam, of het verzoek volbragt, dewijl Gijl. mijne Heeren reeds voorlang zijt werkzaam geweest en mijne toestemming alsmede bekomen had, ten einde eene Collecte te doen.

Uwe pogingen zijn met eene uitkomst bekrond, welke de verwagting te boven gaan.

Het is mij aangenaam geweest dit aan den Heer Prefekt te kunnen mededeelen, alsmede den ijver welke U. bezield om wel te doen.

Ik neem deze gelegenheid waar om U.Ed. mede te deelen de berekening der kosten voor 150 Portiën, mij door de Heer Prefekt toegezonden ten einde zoo het door U.Ed. mogt nodig geoordeeld worden tot maatstaf te dienen.

6 Maten Gort	2	—	17	—	—
25 pond vleesch	4	—	7	—	8
Groenten	—	—	15	—	—
Afkooksel van Beenen	—	—	14	—	—
Een maat zout	—	—	14	—	—
Vuur	—	—	14	—	—
	<i>f.</i> 10	—	1	—	8

Ik ben tevens geauthoriseerd. Mijne Heeren om met voor de uitdeling gedecerneerde personen, over te gaan tot het gebruik der verzamelde penningen, ten andere verzorgt gedetailleerde lijsten, zoo van den ontvangst als van 't gebruik daarvan te maken, te doen formeeren en aan den Heer Onder-Prefekt in te zenden. Het eerste vervalt vanzelve en het laatste alleen zoude overig blijven. Het is daarom Mijne Heeren, dat ik U.Ed. verzoeken om wel de goedheid te willen hebben, mij instaat te stellen aan 't laatste point te kunnen voldoen.

Ik verzoek U.Ed. eindelijk mij wel te willen informeeren zoo het fonds dat door U.Ed. is ingezameld niet toereikend mogt zijn, ten einde met E.Ed. middelen te beramen, om in het tekort te voorzien.

Gelieft de verzekering aan te nemen van mijn bijzondere Hoogachting, Mijne Heeren.

UEDW dienaar
J. Brascamp.

Uit de berekening van de Prefekt blijkt dat 150 maaltijden Tien gulden, Een stuiver en Acht duiten moesten kosten.

De inzameling bracht in 1811 ruim F. 722.— op en in 1812 zelfs ruim f. 1058.—. Gedurende de gehele negentiende eeuw bleef de soepcommissie werkzaam zodat men rustig de gevolgtrekking kan maken dat deze eeuw voor Weesp niet zo gunstig is geweest.

Van jaar tot jaar ging de commissie aan het werk. In September of Oktober vergaderde men voor het eerst. Er werd dan besloten om een rondgang door de gemeente te houden en bij de beter gesitueerden aan te kloppen voor een bijdrage waarvan de opbrengst 's jaarlijks schommelde tuussen f. 600.— en f. 1200.—.

In het jaar 1849 kwam een vierde deel van de bevolking in aanmerking voor de uitdeling.

Men kokte in een keuken van het Bartholomeus gasthuis en de benodigde grondstoffen werden bij de Weesper winkeliers en zakenlieden ingekocht bij inschrijving. Het St. Bartholomeus gasthuis is een zeer oud gebouw. Men weet niet wanneer het gesticht werd. In ieder geval **ver** voor de reformatie. Men mag het onder de zogenaamde godshuizen rekenen. Het staat achter het stadhuis en bij verschillende verbouwingen heeft de gemeente Weesp steeds meer van de bestaande ruimten in beslag genomen.

Op dit moment is er weer een gedeelte van de gebouwen in restauratie. In het allereerste begin werden de vreemdelingen die Weesp bezochten er geherbergd maar later werden de wezen van het Armenweeshuis daar ondergebracht en in een nog later stadium ook de wezen van het Burgerweeshuis alsmede behoeftige en bejaarde mensen.

Bij het lezen van de notulen van de soepcommissie zijn we zeer onder indruk gekomen van de wel zeer benarde omstandigheden waarin velen de winter ingingen. Tekort aan voedsel en verwarming. In een latere tijd zorgde de commissie ook voor het verstrekken van brandstof en het ter beschikking stellen van brandstoffen tegen verlaagde prijs.

In 1910 vierde men het honderdjarig bestaan van de soepcommissie. Er werd toen op 31 Oktober vergaderd. De collecte had nog f. 600.— opgebracht. De notulen van deze vergadering zijn de laatste die wij onder ogen hebben gehad. In 1912 werd de Armenwet herzien en zal de soepuitdeling verder wel door de gemeentelijke instanties zijn verzorgd.

Men is echter nog geruime tijd doorgestaan en deze activiteiten verdwenen ten slotte bij het inwerking treden van de Bijstandswet.

In het jaar 1835 was de heer Van Dockum secretaris van de commissie. Daar hij een vergadering moest verzuimen kwam het volgende verslag in het notulenboek te staan. Om de humor die er in voorkomt willen wij U dat verslag niet onthouden.

Notulen 26 Januari 1835.

Bij absentie van mij ondergetekende had het lid J. van Achter de goedheid het in deze vergadering verhandelde te notuleren, als volgt:

Eenvoudig werd er thans besloten
't Getal der portiën te vergroten
Voor hen die hongerig van maag
Zich met een nederige vraag
vervoegde bij de waarde Heren
Geen mens moet warme spijs ontberen
Nog viel er een besluit, en wel
Om deze winter in de cel
Waar soep gekookt wordt, door het sterven
Van Pieter Bos, die wij nu derven
Zijn zoon Cornelis toe te staan
In 't werk van koken voort te gaan
EN naar de grijze Constitutiën
Te zorgen voor de distributiën
Geen Houtman was bij ons present
Geen Secretaris, maar in 't end
Werd toch besloten, zonder dezen
De vroegre notulen te lezen
Waarna men ter vergadering
Als naar gewoonte wijn ontving.

In kennisse van mij,
Van Dockum - Secretaris,

Wij hebben getracht, al was het dan maar summier, de geschiedenis weer te geven van een stuk sociaal werk in de negentiende eeuw.

Het werd ondernomen door eigen burgers ten dienste van medeburgers die door omstandigheden noodlijdend waren geworden.

Maar het is allemaal begonnen in de "Eensgezindheid". Daar werden de eerste besluiten genomen.

Het gebouw heeft een belangrijke staat van dienst. Driehonderdvijftig jaar heeft het daar gestaan. Het werd gebruikt als woonhuis, als kerk, als lokaal voor gezellig verkeer, als cultureel centrum en als sportclublokaal.

Tegenwoordig is er een gedeelte verhuurd aan de voetbalvereniging Rapiditas. Daar wordt ook gebiljart, er is een bridgeclub en het totobureau.

Het andere gedeelte wordt gebruikt voor verschillende sporten als judo, boksen, er is een karateschool en gelegenheid voor bejaardengymnastiek. Altijd vervulde de "Eensgezindheid" een functie voor groepen van mensen die eensgezind iets nastreefden.

Daarom is achteraf de naam nog niet zo slecht gekozen.

Weesp, september 1977

Jac. Salomons

Geraadpleegd werden in het archief van de gemeente Weesp de notulenboeken van het Nut en van de soepcommissie en de voorhanden zijnde correspondentie van deze instellingen.

Verder: Werken van het Genootschap, opgericht te Weesp, onder de zinspreuk "Voor het Menschdom", Uitgegeven te Amsterdam bij Johannes van der Hey (1798).

Oude beschrijvingen van Weesp door Barent Peelen en Johannes Houtman en F. Bogaard.

Gaan en komen

in de vechtstreek

Terrecht heeft onze rijke oude historie de volle aandacht. Recenter verleden daarentegen herkennen we meestal nog niet als geschiedenis, en vaak kunnen we ook onvoldoende afstand nemen voor een beschouwing erover.

Toch is soms juist wat kort geleden geschiedde boeiend, in het bijzonder als we het kunnen plaatsen in een wijder historisch perspectief. Zo'n verschijnsel is b.v. de snelle bevolkingsgroei van onze streek in de laatste decennia, het onderwerp van ons artikel; een van de eerste vragen daarbij is, of hier sprake is van een plotselinge verandering. Eerst enige cijfers, die wat houvast geven, en wel omtrent het bevolkingsverloop in een aantal gemeenten (tabel 1).

TABEL 1

Aantal inwoners in:	1815	1947	1975
Zuilen	600	22251	—
Maarssen	2445	7898	16348
Breukelen	2313	5955	10579
Loenen	—	2981	6795
Vinkeveen, Mijdrecht en Wilnis	4256	12977	25749
Kockengen	808	1461	2721
Totaal exclusief Zuilen en Loenen	9800	28300	55400

De gegevens van 1947 en 1975 zijn resp. ontleend aan volkstelling en gemeentelijke opgaven, die van 1815 aan een enquête, door het Departement van Oorlog ingesteld.

Ter toelichting nog het volgende.

Uitgegaan is van de huidige gemeentegrenzen. Een geheel bevredigende herrekening van het aantal inwoners tijdens de vroegere situaties was niet altijd geheel mogelijk, maar de onzekerheden zijn niet van dien aard, dat ze afbreuk doen aan de bruikbaarheid van de cijfers.

Loenen hoorde in 1815 grotendeels niet tot de provincie Utrecht, en Zuilen was in 1975 opgeheven. Daardoor ontbreken de cijfers van deze jaren voor die gemeenten.

Een klein deel van de aanwas van Maarssen en Loenen in 1975 is veroorzaakt door grenswijziging, resp. met Zuilen en Loosdrecht. In de cijfers voor oudere jaren is dit niet gecorrigeerd, maar in het verdere betoog is er wel rekening mee gehouden.

Vinkeveen, Mijdrecht en Wilnis zijn tezamen behandeld wegens onderlinge grenswijzigingen in 1882.

We zien uit deze tabel, dat de groei de laatste dertig jaar gemiddeld bijna zeven maal zo snel ging als in de honderddertig jaar daarvoor.

In het eerste tijdvak is die groei vrij gelijkmatig verlopen. Dit bleek o.m. uit een tussentelling over de periode van 1920-1947.

En ook was die groei gelijkmatig over diverse gemeenten verdeeld, behoudens de verstedelijking van Zuilen, en, vooral voor 1920, een achterblijven van Kockengen.

Ook na 1947 blijft die groei gelijkmatig; pas na 1975 wordt de verstedelijking van Maarssen explosief.

Het lijkt bij deze cijfers, alsof een geleidelijke natuurlijke bevolkingsgroei na 1947 in een stroomversnelling komt door immigratie van elders.

De werkelijkheid is echter genuanceerder, en ik hoop dit aan te tonen aan de hand van een tweede tabel.

TABEL 2

Percentage R.K. in:	1839	1947
Zuilen	34	33
Maarssen (excl. Tienhoven)	45	31
Breukelen (excl. Ruwiel-Loenersloot)	49	24
Loenen (excl. Vreeland-Loenersloot)	28	22
Vinkeveen-Mijdrecht-Wilnis	57	48
Kockengen	40	40
Loenersloot	46	28
Vreeland	29	12
Ruwiel	46	21
Tienhoven	11	3

Deze cijfers verschaffen meer informatie dan op het eerste gezicht lijkt.

De Reformatie in de zestiende eeuw had op het Utrechtse platteland aanvankelijk heel weinig aanhang. Noch het volk, noch de meeste gezagdragers voelden er voor, en protestantiseringspogingen vanuit de stad Utrecht ondervonden heftige tegenstand. Een en ander blijkt duidelijk uit een tweetal onderzoeken, ingesteld door de Provinciale Synode van de Ned. Hervormde Kerk.

Nu blijkt, dat onder gelijksoortige omstandigheden elders in het land, b.v. rond Delft en Alkmaar, en bezuiden de stad Utrecht, de plattelandsbevolking niet alleen rond 1600, maar ook in 1839 in de grote meerderheid R.K. is gebleven. Daarbij moest dan wel aan de voorwaarde voldaan zijn, dat van R.K. zijde reeds rond 1600 iets aan zielzorg kon worden gedaan, maar dat was in de Vechtstreek wel het geval.

In de Vechtstreek zijn de Katholieke percentages echter veel lager, en dit is alleen verklaarbaar door een externe oorzaak, namelijk de immigratie, die hier duidelijk aanwijsbare oorzaken heeft, namelijk de verveningen en vooral de ontwikkeling van de Vechtstreek als recreatiegebied voor Amsterdamse kooplieden.

Als immigratiefactor zijn die kooplieden zelf trouwens op den duur van minder belang geweest dan hun dienstpersoneel, niet alleen qua aantal, maar ook omdat de ongunst der tijden de kooplieden weer deed vertrekken, terwijl het personeel vaak achterbleef.

Soms hebben de verschillen in percentage van tabel 2 merkwaardige oorzaken. Vinkeveen had in 1839 het hoogste percentage Katholieken, namelijk 72. De oorzaak hiervan is, dat de pastoor in de Reformatietijd een mannetjesputter was (bijnaam: de grote God van Vinkeveen), die zijn kudde met straffe hand bijeen hield, en op de mededeling van het komend synodaal onderzoek door de predikant van Mijdrecht, reageerde door zich eerst fink te bedrinken en zich vervolgens met de vrouw van deze predikant te gaan vermaken. In Tienhoven daarentegen, met het laagste percentage Katholieken, lag in 1610 de pastoor met zijn parochianen overhoop, en toen bovendien nog bleek, dat hij ergens in Friesland een moord had gepleegd, kon hij zijn biezen pakken, en werd vervangen door een predikant, die met een flinke goodwill kon beginnen.

En het verschil tussen die twee pastoors zien we dus nog op de kerkelijke kaart van vandaag!

De religieuze verschuiving tussen 1839 en 1947 toont aan, dat de vroegere ontwikkeling zich heeft voortgezet. In typische forensengemeenten vertoonde het percentage Katholieken toen een sterke daling (Bussem van 92 naar 35, Hilversum van 66 naar 27), maar in statische plattelandsgemeenten met ongeveer de helft katholieken bleef de situatie gedurende deze eeuw constant. De Vechtstreek nu neemt een typische tussenpositie in.

Conclusie: een langzame immigratie en forensing, evenals in de tijd voor 1839. De gegevens van tabel 1 tot 1947, waaruit ook blijkt, dat de Vechtstreek voordien sneller dan het gemiddelde platteland, maar bepaald niet explosief groeide, bevestigen deze conclusie. Er is dus voor 1947, en zelfs voor 1839, sprake geweest van een voortdurend vestigingsoverschot, dat de religieuze samenstelling van de bevolking aanmerkelijk wijzigde. Maar na 1947 is het tempo wel aanmerkelijk versneld.

Is er ook een levensbeschouwelijk verschil tussen de immigranten van na 1947 en de oudere bevolking (waarvan we overigens net hebben geconstateerd, dat ook zij niet bepaald steeds van autochthone oorsprong was)?

De ontkerkelijking na 1947 bemoeilijkt een analyse, en ook de vele wijzigingen van gemeentegrenzen na 1947 maken een vergelijking niet gemakkelijk.

Meer houvast bood tot voor kort nog de politieke overtuiging, en deze cijfers zijn voor ons doel erg bruikbaar, omdat gegevens per stembureau beschikbaar zijn.

In het bijzonder de gemeente Breukelen kan als voorbeeld dienen: hier liggen twee qua inwonertal ongeveer even grote gebieden met oude en nieuwe bewoning vlak bij elkaar. En gesteld kan worden, dat de cijfers bepaald opvallend zijn.

TABEL 3

Raadsverkiezingen Breukelen 1974

	Oudbouw	Nieuwbouw	Gemengde buurten
S.G.P. + G.P.V.	16%	5%	7%
C.H.U.	25%	12%	23%
A.R.P.	9%	8%	13%
K.V.P.	14%	7%	9%
V.V.D.	16%	27%	20%
P.v.d.A.	11%	20%	17%
P.P.R.	5%	10%	6%
D'66	3%	9%	4%

De klassieke confessionele partijen komen dus in de oude wijken op 64%, in de nieuwe wijken op 32%, en in de gemengde op 52%.

Bij de klassieke niet-confessionele partijen zijn de cijfers juist omgekeerd, namelijk resp. 27, 47 en 37.

En bij de jongere niet-confessionele partijen is de tegenstelling met de confessionele nog sterker: 8, 19 en 10.

Een duidelijker bewijs van verschil in overtuiging is moeilijk denkbaar.

De gegevens van de Kamerverkiezingen in 1977 wijzen in dezelfde richting. Ze lenen zich echter moeilijk voor een vergelijking door de verschuivingen in de sterkte van de partijen, het hogere opkomstpercentage en de verlaging van de

kiesgerechtigde leeftijd. Ze geven echter wel aanleiding tot de conclusie, dat het verband tussen levensbeschouwing en politieke keuze minder sterk is geweest dan in 1974.

En dit was dan het eind van de cijfers.

Wat hebben ze geleerd, of misschien beter gezegd, wat hebben ze bevestigd?

Ze hebben geleerd en bevestigd, dat onze streek reeds eeuwenlang een immigratiegebied is geweest, en dat dit immigratieproces zich langs lijnen van geleidelijkheid heeft afgespeeld. Juist door deze geleidelijkheid is dit immigratieproces zonder grote controverses verlopen.

En ook daarin manifesteert zich dan weer het opnemingsvermogen van onze Vechtstreek, zo mooi, dat de gaande man het in aantal steeds heeft afgelegd tegen de komende.

Breukelen, september 1977

R. T. van de Geer

Belle terug op Zuylen

Ongeveer tweehonderd jaar na het laatste verblijf van de achttiende-eeuwse schrijfster Belle van Zuylen op het slot, waaraan zij de naam ontleent waaronder zij in Nederland het best bekend is, werd in oktober 1975 aldaar een genootschap Belle van Zuylen - Association Isabelle de Charrière opgericht.

Een dubbele aanduiding, want zij schreef in het Frans en in de Franstalige cultuur is zij weer het beroemdste onder de naam Isabelle de Charrière, de naam van haar Zwitserse echtgenoot.

Het Symposium en de tentoonstelling, in 1974 op initiatief van de Werkgroep XVIIIe Eeuw aan haar gewijd, hadden hiervoor de impuls gegeven. Bij een groot aantal deelnemers bleek de behoefte te bestaan verder activiteiten te ontplooiën om de werken en brieven van deze misschien belangrijkste literaire figuur uit deze eeuw in ons land

dichter bij het publiek te brengen. Voor velen was zij na twee eeuwen alleen nog een naam, terwijl juist in de laatste jaren duidelijk is geworden hoezeer haar werk een lezer van vandaag kan boeien.

Nu enerzijds, dank zij subsidies van de Nederlandse Stichting voor zuiver wetenschappelijk onderzoek (ZWO) een redactie bezig is een uitgave van de *Verzamelde Werken en brieven van Belle van Zuylen* voor te bereiden, die het mogelijk zal maken binnen enkele jaren voor de eerste maal kennis te nemen van een oeuvre dat voor minstens de helft nooit eerder werd gepubliceerd, leek het anderzijds noodzakelijk een Genootschap te stichten dat zich met andere activiteiten, Belle van Zuylen betreffend, bezighoudt. Het doel van het Genootschap is, behalve het ondersteunen en behulpzaam zijn bij de uitgave en verspreiding van haar werk, het beschermen, klasseren, bestuderen en verzamelen van herinneringen en documenten, hulp bij het behoud van de plaatsen waar haar leven zich heeft afgespeeld, half op het Slot Zuylen, half in Le Pontent in Colombier bij Neuchâtel. Het Genootschap wil brieven en correspondentie verzamelen, archiefonderzoek verrichten en een volledige documentatie, met inbegrip van literatuur van en over haar, bijeen brengen, zodat er een studiecentrum ontstaat. Eenmaal per jaar wordt een informatie-bulletin (*Lettre de Zuylen*) uitgegeven met nieuws in het nederlands, Engels en Frans over uitgaven, studies, publikaties, illustraties etc.

Het eerste nummer van het bulletin is in september 1976 verschenen, het tweede in september 1977.

Met overige activiteiten is inmiddels een begin gemaakt: op de jaarlijkse herdenking te Zuylen in Oktober 1977 werd een tweetal voordrachten over het werk van de schrijfster gehouden en werden fragmenten uit één van haar toneelstukken gespeeld.

Sommigen vragen zich weleens af waar die plotselinge belangstelling voor Belle in onze tijd vandaan komt. In feite is zij minder plotseling dan het lijkt. In haar eigen tijd trok zowel "Le Noble" (haar eerste en enige publikatie in Nederland) sterk de aandacht, evenals werken die zij 20 jaar later in Zwitserland liet verschijnen en waarvan er een paar herhaalde malen werden herdrukt. Maar wat bij het publiek vrijwel onbekend bleef en zeker literair niet het minst belangrijke is - dat waren haar brieven. Haar correspondenten, Constant d'Hermenches, James Boswell, Benjamin Constant, familieleden en vele anderen, hebben er de waarde van ingezien en haar brieven, zoals d'Hermenches haar schreef "voor het nageslacht" bewaard. Die bekendheid als epistolair talent is begonnen, nadat de Franse criticus Sainte-Beuve er kennis van had genomen. Later heeft de Zwitserse geleerde Philippe Godet een deel van haar werk en brieven opnieuw openbaar gemaakt in het begin van deze eeuw. Maar er moest nog veel meer gebeuren, en wij hopen dat ditmaal, dank zij de medewerking van velen zowel in Nederland als ver daarbuiten, het werk van Belle van Zuylen-Isabelle de Charrière de bekendheid zal krijgen die haar toekomt. Levend in een woelige tijd, de hoop kennend van de Verlichting, de verschrikkingen van de Patriottentijd en de Franse Revolutie, was het bij haar dood in 1805 niet te voorspellen hoe de wereld er zou gaan uitzien. Maar zij heeft die tijd meebeleefd; in haar brieven, romans, novellen, toneelstukken en pamfletten ziet men de neerslag daarvan bij iemand die uiterst gevoelig was voor alles wat het leven boeiend, ongrijpbaar en onbestendig maakt. Belle van Zuylen lezen betekent dan ook geconfronteerd worden niet alleen met een tijd die veel dichter bij ons ligt dan men zou denken, maar met een mens die van elke tijd is.

Restauraties aan de kerk van Breukelen

De kerk van Breukelen staat in de steigers. Van buiten evenwel is daar niets zichtbaar, want het zijn nog papieren steigers. Hetgeen zeggen wil, dat alle tekeningen, plannen en bestekken, adviezen en zegjes die gezegd moeten worden, gezegd en gedaan en gemaakt zijn. Het hele pak bescheiden ligt op het daartoe bestemde en, naar gehoopt wordt, ook geëigende bureau. En dat al maanden.

Het wachten is op het openen van de subsidiekraan van Monumentenzorg en dan kunnen de papieren steigers plaatsmaken voor de bouwsteiger.

Deze voorgenomen restauratie was mij een aanleiding om nog eens in ons oude kerkelijke archief na te kijken hoe vorige restauraties aangepakt zijn. Er is immers veel en op veel en op verschillende tijden aan de Breukelse kerk gerestaureerd. Het waren niet allemaal even geslaagde restauraties. Aan de lijnen van het bouwwerk is bepaald geweld aangedaan, toen in het koor van de kerk een ingang werd geforceerd in een stijl, die geheel uit de toon valt, evenals die die vlak bij de toren in de noordmuur van het schip werd gemaakt.

Bekend is, dat in 1703 de toren tegen de vlakte ging. Hij was totaal verzakt en op een kwade dag kwam hij, in de meest letterlijke zin op de mestvaalt terecht.

Een en ander blijkt uit de oude rekeningboeken, die ik er eens op nageslagen heb. Het interesseerde mij hoe die restauraties gefinancierd werden. Ten aanzien van de torenrestauratie heb ik niet voldoende materiaal naar mijn zin weten te vinden. Waarschijnlijk heeft men er voor een en ander wel een bijzondere rekening opgehouden. Men doet dat in de periode in de 19e eeuw, waarin men een restauratie volgens een zesjarenplan uitwerkte immers ook.

Wel is het verleidelijk om een paar dingen over de torenrestauratie van 1703-1705 te memoreren, feitjes die uit de gewone jaarrekening van kerkvoogden naar voren komen.

De toren ligt op de mestvaalt, in de meest letterlijke zin, zoals ik meldde. De mestvaalt was n.l. een kerkelijk bedrijf.

Er was een kerkelijke vuilniskar, die in het dorp rondging. Soms moet daar wat aan "verstelt" worden, zo in 1703 voor f. 31.— en dat was niet mis. Aaltje Willems kreeg in dat jaar f. 40,— voor haar bemoeienissen bij het ophalen van het huisvuil, wat zij naar het "kerkhof" bracht. Jan Keessens ontving "voor vier en veertig dagen en een schoft van modderen aan de vaalt van het kerkhof, volgens quitantie" f. 39,— 16,— 8,—. (negenendertig gulden, zestien stuivers en acht penningen).

Ondanks de inspanningen van Jan en Aaltje, die toch ieder wel zo een anderhalve maand in dat jaar hun beste krachten aan dit bedrijf gegeven zullen hebben, was het geen profijtelijk jaar. Er werden slechts twee mestvaalten verkocht, samen voor f. 61.19.0. Zou dat gekomen zijn door het puin van kerk en toren, dat over het kerkhof verspreid lag? Pas in 1704 wordt "betaald aan arbeidsloon zoo van de fondamenteen op te graven, als de gaten te graven om de kalk in te doen, en vorders de keijsteenen bij malkander te brengen, en het kerkhof op te ruijmen als anders, de som van f. 42.16.0."

In dat jaar 1704 maakte men zich dus al gereed om de toren te herbouwen. Er werd puin van kerk en toren verkocht, ook oud hout.

Ik lees ook, dat er "druifsteen" verkocht werd, afkomstig van de toren althans meer. Het lijkt er op, dat de oude toren althans meer zandstenen elementen gehad heeft, dan de toren die men in 1705 bouwde en die er nu nog staat. Misschien was die helemaal van duifsteen. Waren ook niet de graven, die men onder de grond in de toren vond - en opruimde - gemaakt van hetzelfde materiaal? Een en ander wijst wel op grote ouderdom van de Breukelse kerk. Hoe oud?

Die vraag te beantwoorden vereist veel verdergaande naspeuringen dan mij nu mogelijk zijn.

Ik laat dan de kerkvoogden van 1703/4 aan hun plezierige arbeid.

Zij brengen in rekening: "een dag uijt geweest om met van Oort te spreken wegen duifsteen en daaraan onkosten en verteeringe f. 1.16.0" en "voor onse daggelden f. 2.8.0." Voorts gaan zij al de steenovens af, "zoo boven als benden de stadt om de steen te laten inschrijven, aan onkosten gehad f. 2.4.0." en weer: "voor ons daggelt f. 2.8.0." Ook de kalkovens worden niet vergeten. De zaak moet immers hecht in elkaar gemetseld worden. Men maakt er opnieuw een dagje van.

Het heeft er zo de schijn van, dat de herbouw van de toren in eigen beheer werd uitgevoerd. Ik hoop in staat te zijn daar nog wat meer van op het spoor te komen.

Wanneer ik me nu wend tot de restauraties in de dertiger jaren van de 19e eeuw, dan vind ik wel de bijzondere rekening van die restauraties. Hoewel de cijfers meestal dor en droog zijn, lijkt het mij toch de moeite waard het financieel verslag van de kerkvoogden, die op een geslaagd karwei in de jaren 1837-42 terugzien weer te geven met de tekst die zij er zelf bijgezet hebben:

Buitengewone Rekening en verantwoording over buitengewone verbetering aan het kerkgebouw te Breukelen, onder directie van den Weledel Geboren Heer G. Duuring in qualiteit als President Kerkvoogd loopende over een tijdvak van zes achtereenvolgende jaren van Ao 1837 tot Ao 1842 ingesloten.

Gedaan door D. de Haan in qualiteit als kerkvoogd op den 22sten december 1842.

De WelEd.Geb. Heer G. Duuring in qualiteit als President Kerkvoogd heeft met Kerkvoogden en Heeren Notabeleder Hervormde Gemeente alhier bij inschrijving aanbesteed de volgende percelen tot noodzakelijke verbetering van het Kerkgebouw.

1837

14 oct. Aangenomen door R. van Santen en P. van Laar

4 groote en 2 kleine ramen en een nieuwe bekoepeling
in het kruis der kerk voor een som van

dato Aangenomen door P. Krook en D. Koning eene geheel
nieuwe consistoriekamer met een raam in het koor der
kerk voor eene som van

f. 1115,—

1838

6 jany Aangenomen door R. van Santen en P. van Laar
5 ramen in het ruim en een nieuwe portiek achter in de
kerk voor eene som van

f. 1015,—

dato Aangenomen door M. Meijer het maken van de nieuwe eiken banken en beschot etc.
voor de som van f. 1320,—

1839

11 jany Aangenomen door I. Krook en D. Koning eene nieuwe bekoepeling en 5 ramen in het koor en een plafon en ramen in het portaal
voor eene som van f. 747,—
f. 5531,—

Nog besteed aan het maken van een wijzerbord tot sieraad in de kerk, dat betaald is door den WelEd.Geb. Heer G. Duuring en aan de kerk present gedaan boven Zijn WelEd.Geb. belangrijke bijdragen.

Uit de dan volgende verantwoording blijkt, dat het gehele bedrag van de totale aanneemsommen in die jaren bijeengebracht is uit de vrijwillige bijdragen uit de gemeente.

In 1838 beliepen die bijdragen voor dit doel een bedrag van f. 1120,— in 1839 kwam er f. 2194,50 bijeen, waarbij nog f. 44,— geteld mocht worden wegens te vroeg betaalde aanneemsom, waarop echter 5% rente ingehouden mocht worden. Hetzelfde grapje leverde bij een andere aannemer nog eens f. 2,— op.

In 1840 kwam er f. 605,— aan bijdragen binnen uit de gemeente en in 1841 f. 609,— en in 1842 tenslotte f. 1168,50,—

De heer Duuring financierde, waar nodig, de zaak voor uit eigen zak, waarvoor aan rente werd vergoed f. 103,58.

Er bleef tenslotte een voordelig saldo van f. 33,42 over.

De gezamenlijke gewone rekeningen over dezelfde jaren leverden aan het eind een voordelig saldo op van f. 3,86.

Daarbij moet aangetekend worden, dat de in 1705 aangegane lening van f. 3000,— tegen 3% met mevrouw Ortt-Pergens voor de torenrestauratie werd afgelost, dat men aan 2 $\frac{1}{2}$ % grootboekinschrijvingen f. 10.000,— bezat, waarvan in 1837 f. 6000,— verkocht werd, maar dat het einde van de periode die inschrijving weer tot f. 5600,— verhoogd was.

De inkomsten uit eigendommen, als grootboekinschrijvingen en kerkbanken beliepen in het laatste jaar, 1842 f 190,— meer dan in 1837.

Tenslotte wordt meegedeeld, dat de kerk geen schulden heeft, dan verwachte reparatieën. Deze zouden makkelijk bestreden kunnen worden uit de gewone middelen, die immers nu rijkelijker vloeien.

Niet zonder gerechte trots worden dan de namen van de kerkvoogden vermeld: G. Duuring, president-, D. de Haan, administrerend- en A.G. de bruijn secretaris-kerkvoogd.

Breukelen, september 1977

Ds F.J. ter Beek

Het Huis te Capelle te Weespercarspel

In "De buitenplaatsen aan de Vecht" (Lochem 1948) schrijft Dr. R. van Luttervelt, Het is niet mogelijk allen in ons relaas te betrekken want van hoeveel thans afgebroken buitens zijn geen afbeeldingen overgebleven! In de omgeving van Weesp b.v. kennen wij niet het Huis te Capelle, Drie Heuvelen, Honswijk, Lantscroom, Opstal, Schapedoorn en de buitens der families Alderwelt en van Loon.

De Heer Wartena, thans rustend geneesheer, schreef in het jaarboekje van 1965 van het Oudheidkundig genootschap "Niftarlake" over de buitenplaats "Demerary" bij Weesp en noemde daarbij het

Verdwenen huis te Capelle van de rijke heer Slicher, bevattende, een fraaie menagerie, fraayer niet in Hollant bekend is.

Het leek de moeite waard eens een onderzoek in te stellen in het rijksarchief te Haarlem en het gemeentearchief te Amsterdam. Met een groot aantal charters en stukken, die ik van bevriende zijde mocht ontvangen, bleek het mogelijk een overzicht samen te stellen van het wel en wee van dit toch wel zeer vermaarde vroegere landgoed over de periode 1629-1923.

Het oudst bekende stuk is een akte van 5 mei 1629.

Op die datum verscheen voor de schepenen van Weespercarspel, Jan Cornelisz Bout en Gijsbert Martensz Bruyn, de burger uit Leiden, Adriaan Willemsz Witter met speciale volmacht van Anna de Quesnoy, weduwe van Mr. Dirk Barentius van Wieringen om te transporteren ten behoeve van Pieter Jansz Reael, Ontvanger van de Gemeenelandsmiddelen te Amsterdam,

een hofstede, huis, berg, bepotingen en beplantingen vanouds genaamd Capelle, waar tegenwoordiger bruijcker van is Willem Aerden, groot 25 morgen, 6 hont en 18 roeden land Weespermaat (is ongeveer 25 hectaren) en gelegen bij de stad Weesp in de Honswijkerpolder onder Weespercarspel.

Het land strekte zich uit van de rechter Vechtoever aan de Lange Muiderweg tot over de Gooch en de Keverdijk tot over de ringsloot van de Naardermeerse polder. Het Naardermeer was in 1628 reeds ingepolderd maar werd in 1629 weer onder water gezet, omdat bij de inval van een Spaans-Duits leger onder Hendrik van den Berg en Montecuculi de gehele streek tussen Vreeswijk en Muiden onder water werd gezet.

Het landgoed is vele jaren in het bezit gebleven van Amsterdamse regenten. Van Pieter Jansz Reael wordt in "De Vroedschap" van J. E. Elias gezegd dat hij geboren was in 1596 als zoon van Johan Reael en Hillegond Reijniersdr van Neck. Hij was koopman en reder onder de firma Pieter Jansz Reael en Comp., woonde in de "Gouden Reael" op de N.Z. Voorburgwal. Behalve Ontvanger van de Gemeenelandsmiddelen over de stad en het kwartier van Amsterdam 1621; was hij Regent van het Sint-Pietersgasthuis 1607; Heemraad van de Nieuwer Amstel 1607; Schepenen 1609; Luitenant der Burgerij 1620; Keurmeester van het touwwerk 1623 en Overman van de Kloveniersdoelen 1636. Hij trouwde op 13 juni 1604 met Weijntgen Oetgensdr. Uit dit huwelijk sprongen twaalf kinderen. Hij werd in 1631 aangeslagen voor een vermogen van F. 130.000.

Op 20 juli 1643 compareerden voor notaris Salomon Hendricksz te Amsterdam Pieter Jansz Reael en zijn huisvrouw Weijntgen Oetgensdr en maken testament. Zij benoemden hun kinderen Anna, Frans, Hendrik en Joan tot hun erfgenamen.

Reael overleed in 1643 en werd 7 augustus in de Oude Kerk begraven.

Na zijn dood zette Weijntgen Oetgensdr zijn zaken voort en verrekende o.a. over het jaar 1645 door bemiddeling van de Wisselbank een bedrag van F. 300.000.

Bedacht moet worden dat de genoemde bedragen zeer hoog waren voor die tijd. Om aan de tegenwoordige waarde te komen zouden we de bedragen zeker met 50 of misschien nog wel meer moeten vermenigvuldigen.

Op 27 juni 1663 maakte Weijntgen Oetgensdr voor notaris François Meerhout te Amsterdam haar testament. Haar totale bezit aan roerende en onroerende goederen heeft een waarde van 252.000 guldens. Voor één van haar kleinkinderen, Margaretha Bas, maakt zij een voorbehoud, omdat zij haar "in haere oude jaeren op het alderhoogste heeft bedroefd, vermits zij tot groote schandale een vreemt kint voor het hare heeft gepoocht haer aente matigen ende sich te gelaeten als off zij daarvan zelfs inde craem was gelegen ende 't selvige hadde gebaert, trachtende doordat gepractiseerde en versierde middel de testatrice een erfgenaam bij te brengen".

Het Huis te Capelle werd toen gewaardeerd op 38.000 guldens en zal komen aan haar kleindochter Wendela Bas, getrouwd met Mr. Jan van Loon. Wendela Bas was een dochter van Dr. Jacob Bas en Anne Reael. Margeretha Bas was een zuster van Wendela.

Wendela Bas, gedoopt in de Nieuwe Kerk te Amsterdam op 8 augustus 1638, trouwde 16 december 1659 met Mr. Jan van Loon, geboren te 's-Gravenhage 9 november 1633; hij was Luitenant der burgerij 1661; Kapitein 1673; Kerkmeester 1670; hij stierf te Amsterdam 29 juli 1685. Zij wonnen drie dochters; Maria, Wendela en Agatha.

Wendela van Loon, geboren 8 juli 1663 trouwde 2 januari 1691 met Mr. Wigbold Slicher, de jonge, geboren 17 oktober 1659 zoon van Mr. Wigbold en van Elisabeth Spiegel. Mr. Wigbold Slicher de jonge was Raad 1705-1730; Hoofdschout 1719-1726; Directeur van de Sociëteit van Suriname 1708; Regent Aalmoeseniërs-weeshuis 1697; Commissaris van het Zandpad op Muiden en Naarden 1705; Luitenant der Burgerij 1691; Kapitein 1709; Hoogheemraad van de Zeedijk beoosten Muiden 1719-1730. Hij woonde aan de Herengracht noordzijde tussen de Vijzelstraat en de Reguliersgracht.

Op 12 april 1692 vond er scheiding en deling plaats en bij een daarbij gehouden loting is het huis te Capelle toegefallen aan Wendela van Loon, de achterkleindochter van Pieter Jansz Reael en daar zij getrouwd was met Mr. Wigbold Slicher de jonge, komt het huis te Capelle thans in de familie Slicher. Uit dit huwelijk werd op 14 augustus 1699 een zoon geboren genaamd Willem, die op 21 december 1723 trouwde met Agnes Josina van Loon, geboren 5 december 1703, dochter van Mr. Pieter en van Josina van Loon.

Op 19 januari 1729 maakten Mr. Wigbold Slicher en zijn vrouw Wendela van Loon testament en benoemden hun enige zoon Willem Slicher, Commissaris van Amsterdam en getrouwd met Agnes Josina van Loon, tot enige erfgenamen. Na het overlijden van Mr. Wigbold Slicher de jonge, op 19 februari 1730 en van zijn vrouw Wendela van Loon, op 17 januari 1732 kwam het huis te Capelle in het bezit van Willem Slicher en Agnes Josina Van Loon.

Willem Slicher woonde in een dubbel huis aan de Herengracht te Amsterdam tussen de Vijzelstraat en de Reguliersgracht en was eigenaar van de hofstede 't Huis te Capelle, aan de Vecht tussen Weesp en Muiden; hij hield in 1742 7 dienstboden, bewoonde een huis met een huurwaarde van 1475 guldens, had een koets en 4 paarden en zijn inkomen werd geschat op 16 à 18.000 guldens.

In het openbare leven had hij de volgende functies: Commissaris 1724; Kapitein der burgerij 1722; Hoogheemraad van de Zeedijk beoosten Muiden 1741; Commissaris van 't Weesper Zandpad 1758. In het Dagboek van 1732-1772 vermeldde J. Bicker Raye nog enige bijzonderheden over de familie:

Tusschen Weesp en Muiden had de schatrijke heer Willem Slicher een hofstede aan de Vecht, 't huis te Capelle. Hier had hij op den 10den mei eenige vrienden genoodigd, waaronder ook Bicker Raye, die er in zijn koets heen was gereden. Dien zelfden dag viel de koetsier, die de heeren gereden had, van den zolder, tengevolge waarvan zijn nek op twee plaatsen "stukkent" was.

Bicker Raye ging nog verder en vermeldde dat:

Op de hofstede 't Huis te Capelle aan de Vecht, tusschen Weesp en Muiden, waren 21 juli (1767) inbrekers aan het werk geweest. Zij hadden in de eetkamer een kast opengebroken en twee zakken met heele en halve ridders, een zak zilver en nog een spoelkom met zilvergeld, in totaal voor een bedrag van 6000 guldens, weggenomen. Ook was er nog een stapel "gecouleerde porselijne borden" ontvreemd, maar overigens hadden ze niets "geforceerd".

Een week later kreeg de eigenaar, de rijke meneer Willem Slicher, echter zijn geld, op 3 à 400 guldens na, terug. Er was een briefje bij waarop "heel konfuus" geschreven stond: Wij Weesepers brengen het gelt weerom; wij sijn seer benaut, so gewonne, so geronne; wij hope dat onse siel rust sal hebben.

Het geld lag achter en boom bij de schuur van den boer, wiens boerderij bij het groote huis van den heer Slicher stond, en werd 's morgens om vier uur door de boermeid, die uit melken zou gaan, gevonden. De meid had het geld en het briefje bij den boer gebracht, die nog te bed lag en die om negen uur, met nog een boer, het bij den eigenaar terugbracht. Deze was zeer verheugd en gaf den boer, voor de meid, twee gouden ridders.

Agnes Josina van Loon, die kinderloos overleed op 19 april 1766, liet een vermogen na van F. 489.000.

Haar man heeft haar nog enige jaren overleefd maar

op 8 September 1769 's nags om elf ure is te Amsterdam na een siekte van 5 à 6 weeken in de ouderdom van 70 jaaren overleden den Wel Edl. Gestr. Heer Willem Slicher, oudste Commissaris der stadt, latende seer veel geldt naar, enz.

In het dagboek wordt ook gesproken van

so een fraaye menargerie als niet fraayer in Hollandt bekend is,

die zeer waarschijnlijk door hem is aangelegd.

Het vermogen, dat hij naliet bedroeg F. 864.600.

Het grondbezit van de familie Slicher werd in 1723 nog vermeerderd met 7 morgen weiland. Er is een transportakte van 24 februari van dat jaar waarin 7 morgen worden

getransporteerd door Anna Magdalena Steevens te Haarlem aan Mr. Wigbold Slicher, Hooft-officier te Amsterdam, voor een somma van, 1004 gulden en 10 stuivers. Bij het overlijden van Willem Slicher was het landgoed nog geheel intact en omvatte 32 morgen, 6 hont en 18 roeden Weespermaat ofwel ongeveer 32 hectaren.

Op 23 januari 1770 compareerden voor Wessel van Kleef, notaris te Amsterdam, de heren Mr. Pieter Cipriaan Testart en Aalbrecht van Slingelandt voor zich en met procuratie van Mr Wigbold Slicher, President van den Hove van Holland, als executeurs van het testament van Willem Slicher en gaven aan de makelaar Jan Schoonhoven opdracht het landgoed te verkopen.

Dat gebeurde op 10 februari 1770 toen de heer Jan Schoonhoven compareerde voor Cornelis van Marken, schout, Nicolaas Schouten en Jan Langeveldt, schepenen van Weespercarspel, en droeg in vrijen eigendom op aan en ten behoeve van de heer Christiaan van Noorle, makelaar te Amsterdam:

een hofstede genaamd het huis te Capelle met desselfs heeren huysinge, stallinge, koepel, menagerie, bespotingen en beplantingen, mitsgaders annex boerenwoning, stalling, barg, schuur en verdere getimmertens alsmede de daar agter en nevens leggende landerijen te samen 32 morgen, 6 hont en 18 roeden Weespermaat gelegen aan de oostzijde van de rivier de Vecht in de Honswijkerpolder tussen de steden Muiden en Weesper enz. hetwelk laatstelijk was beseeten bij de heer Willem Slicher en dat vor een somma van 15.000 caroli guldens van 20 stuyvers.

Christiaan van Noorle's landhonger was nog niet gestild, want op 8 oktober 1791 kocht hij nog 12 morgen, gelegen aan de Bergerchooch belend ten zuidwesten het land van koper voor de somma van 1150 guldens.

Christiaan van Noorle heeft niet lang genoten van zijn bezittingen want reeds op 20 december 1791 is hij overleden. Bij de nu volgende veiling op 7 mei 1792 werd de volgende omschrijving gegeven:

Een hofstede genaamd het huis van Capelle met desselfs Heerenhuysinge, stalling, koets- en wagenhuis, tuinmanswoning, koepel, Chinesche tent, menagerie, bespotingen en beplantingen mitsgaders daaraan annex boerderij, huismanswoning, stalling, berg en schuur alsmede de daarachter en naast liggende landerijen te zamen 44 morgen, 6 hont en 18 roeden Weespermaat.

De kooppenningen zullen moeten worden betaald in grof Hollands ongestempeld zilvergeld, ten minsten seshalven of in gouden ridders.

verder werd bepaald dat:

De hofstede zal op 1 juni e.k. door de koper worden aanvaard, met de voorwaarde dat de tuinman en zijn huisvrouw, en de vier arbeiders die thans op de buitenplaats wonen, zullen mogen blijven wonen tot 1 augustus a.s. zonder enige hur te betalen en deze mensen in dienst te houden tegen een arbeidsloon, de tuinman gerekend tegen 300 gulden per jaar, en de vier arbeiders tegen ieder 4 guldens per week.

De verkopers behielden het recht van de meubelen, tuinmans- en tuingereedschappen, broeilessenaars en ramen, tuinbanken, vis- en roeschuiten, visnetten en viswant, alsmede het pluimvee en watergevogelte. Dit was namelijk niet onder de verkoop van de hofstede begrepen.

De hofstede was onverhuurd. De boerderij en 25 morgen land waren verhuurd, het land tot Kersttijd 1793 en de woning tot ultimo april 1794 voor 130 guldens per jaar.

De lasten van anno 1791 waren:

Ordinaire verponding van 30 morgen, 7 hont, 9 roeden voor 47 gulden, 10 stuivers en 15 penningen =	47.10.15
Gaderloon	2.17. 1
200ste penning	25. 4.—
Verponding van de huizen en gaderloon	11.10. 2
110ste penning	11.10. 2
Polderlasten en subsidiepenningen van 31 morgen land en 6 hont	83.10.12

Koper is geworden Jan Noordink voor de somma van 18.000 gulden.

't Was vroeger gewoonte dat men, als men zijn einde voelde naderen, de notaris verzocht een testament te maken.

Tegenwoordig doet men het al veel eerder. Jan Noordink had het gevoel kennelijk ook want op 24 oktober 1815 compareerde voor notaris Roelof Papegaay te Weesp Jan Noordink, rentenier, gehuwd met Anna Margaretha Broers, wonende op het Grote Plein, ook wel genaamd Stadhuisplein, nummer 428 en maakte testament en benoemde zijn huisvrouw tot zijn enige erfgename en tevens executrice benevens tot executeurs de heren Willem Rebel en Jan Frederik Felinc, beide makelaars te Amsterdam benevens Maas du Four, moutmolenaar te Weesp. Aan ieder der drie laatstgenoemden legateerde hij 1000 gulden in contanten, vrij van rechten. Op 22 juni 1816 compareerde voor notaris Roelof Papegaay Anna Margaretha Broers nu weduwe van Jan Noordink, verblijf houdende op haar buitenplaats het huis te Capelle, die mededeling deed, dat zij de erfenis accepteerde. Zij gaf aan Willem Rebel, makelaar te Amsterdam opdracht om op 16 september 1816 in het O.Z. Heerenlogement te doen veilen de hofstede het huis te Capelle mitsgaders alle landerijen. De boerderij is verhuurd voor 910 gulden per jaar aan Pieter van Schaik. De veiling is niet gehouden want op 16 november 1816 compareerde Vrouwe Anna Margaretha Broers voor notaris Roelof Papegaay die verklaarde uit de hand te hebben verkocht aan Dirk Bos, Mr. Schepenmaker, wonende aan de Ossenmarkt 753, de hofstede het huis te Capelle met alle landerijen voor de prijs van 12.000 gulden, die hij aan haar voldaan heeft. Dirk Bos verklaarde, dat de koop door hem is gedaan, ten behoeve van Godefridus Martinus Arnoldus Beerenbroek, die zich noemde Marten Beerenbroek de Vries, geboren te Antwerpen, oud 35 jaren, zonder beroep en wonende te Amsterdam.

Met die Martinus Beerenbroek was het eigenaardig gesteld. In het Nederlandsche Patriciaat, jaargang 12 is een genealogie opgenomen van het geslacht Beerenbroek die loopt vanaf 1560.

De familie Beerenbroek is Rooms-Katholiek.

Marten Beerenbroek wordt daarin niet genoemd maar behoort zeker tot dit geslacht, wat blijkt uit een holografische uiterste wilsbeschikking die hij op 5 september 1822 opmaakte en waarin hij zijn moeder als enige erfgename noemt. Uit die genealogie blijkt dat zijn moeder Philippine Anne Joseph de Goblet is en getrouwd te Ginneken op 22 november 1772 met Godefridus Martinus Beerenbroek, gedoopt te Eindhoven 11 november 1728, die raadsheer van de Prins-Bisschop van Luik was.

Marten Beerenbroek was in 1817 getrouwd met Matje de Vries die echter op 4 september 1817 op huize te Capelle is overleden. Deze vrouw was van zeer eenvoudige afkomst wat blijkt uit een akte van 16 oktober 1817, verleden voor notaris Cornelis Gerlings te Haarlem, waarin haar erfgenamen voor hun erfdeel volkomen decharge verlenen.

Bij transporten van vastgoed was het vele eeuwen gebruikelijk, dat men de situering aangaf door de vermelding van de belendenen, waaraan het gebied grensde. Wij hebben het aan Napoleon te danken dat daar verandering in is gekomen. In 1811 werd het kadaster ingesteld wat in 1831 gereed kwam.

Het volgende transport van het huis te Capelle is dan ook vermeld met de kadastrale sectienummers.

Het was op 20 december 1827, toen voor notaris Cornelis Decker compareerde Marten Beerenbroek die verklaarde, uit de hand te hebben verkocht aan Steeven Versteeg, veehouder te Vleuten woonachtig:

Een boerenhofstede genaamd huis te Capelle met desselfs huismanswoning enz. te zamen groot voetstoots circa 21 bunders, met de kadastrale sectienummers F 126 t/m 131, 143, 144, 149 t/m 164 zijnde 24 percelen voor de prijs van 10.000 gulden.

Het totale bezit was toen 38 percelen = 24 hectaren, 75 are en 45 centiare.

Er bleef dus nog een gedeelte, waaronder de Herenhuizinge, in het bezit van de heer Beerenbroek.

Een akte, verleden voor notaris Dirk van der Horst te Weesp van 30 oktober 1835 maakt melding van een door de heer Beerenbroek, op 5 september 1822 geschreven holografische uiterste wilsbeschikking, die door de Staatsraad President der Regtbank van eersten aanleg te Amsterdam erkend werd. Hij benoemde als enige erfgename zijn moeder Vrouwe Philippine Anna Joseph Goblet, weduwe van wijlen Godefridus Martinus Beerenbroek en bij haar vooroverlijden zijn broeder Carolus Arnoldus Antonius Beerenbroek, Ridder der Orde van de Nederlandsche Leeuw, woonachtig op het Buitenhof naast de Gevangenpoort te 's. Gravenhage. Zijn moeder was echter op 10 juli 1828 te Brussel overleden zodat zijn broer erfgenaam werd. Marten Beerenbroek is op 23 oktober 1835 op huize te Capelle overleden.

In de veilcondities, opgemaakt door notaris Dirk van der Horst op 7 maart 1836, wordt gesteld dat de veiling zal worden gehouden op zaterdag 12 maart 1836 in het logement "den Roskam" aan het Amsterdamsche Buitenveer.

In het proces-verbaal van de veiling van 12 maart 1836 worden 2 kopers genoemd, namelijk voor

Perceel 1; de herenhofstede het huis te Capelle met derzelver getimmerten, erven en grond en verdere aanhorigheden
Adrianus Ridder, veehouder wonende aan de oostzijde van de Kabeljouwsteeg (thans Julianastraat) voor de somma van 2025 gulden en getekend onder reserve, van zijn meester nader te kunnen opgeven.

Perceel 2; zo wei-, hooi- als bouwland in de Honswijkerpolder aan de Keverdijk, groot ruim 21 bunders, aan de heer Petrus Franciscus Oor, logementhouder, wonende in het logement "de Kroon" aan het Amsterdamsche Buitenveer, voor de somma van 2450 gulden.

Op 14 maart was Adrianus Ridder bij notaris Dirk van der Horst en verklaarde dat het perceel 1 door hem gekocht, was voor rekening van Steeven Versteeg. Deze Versteeg was reeds op 20 december 1827 eigenaar geworden van 21 bunders land van huis te Capelle.

Op 21 april 1836 compareerde voor notaris Dirk van der Horst te Weesp, Thomas Johannes Houtman, Griffier bij de Vrederechten van Naarden en Weesp en Carolus A. A. Beerenbroek die verklaarden ontvangen te hebbe van Steeven Versteeg, veehouder, de somma van 2025 gulden ter voldoening van de koopprijs voor de herenhofstede met erve en grond en verdere aanhorigheden.

Steeven Versteeg was getrouwd met Johanna Vernooy, die uit een eerder huwelijk een zoon had, genaamd Bart Bartsz van Bommel, waarover Steeven Versteeg de voogdij uitoefende.

Uit het verdere vervolg van de aanwezige stukken blijkt dat Steeven Versteeg op 5 maart 1840 is overleden en Johanna Vernooy op 21 januari 1847.

Het gevolg is dat op 20 maart 1847 notaris Dirk van der Horst de bezittingen in veiling brengt. De totale grootte bedraagt 24 bunder, 75 roeden en 45 ellen. Het perceel heeft vrijstelling van tol op de Lange Brug te Weesp.

Na gedane opbieding en afslag is het perceel toegewezen voor een somme van 14.600 gulden aan Jan Hendrik Van Zadelhoff, veehouder wonende op de boerenhofstede "De Rode Paal" onder de gemeente Nieuwer-Amstel.

Op 30 april 1847 compareren voor notaris Dirk van der Horst, Bart van Bommel en Cornelis Vernooy, landbouwer, wonende te Cothen als voogd over de minderjarige kinderen van zijn zuster: Martinus, Bart, Jaantje, Jan, Johanna, Cornelis en Stephanus Versteeg en verklaarde te hebben ontvangen uit handen van Jan Hendrik van Zadelhoff de somma van 14.600 gulden als koopprijs van Huis te Capelle enz. en 200 gulden voor de overgenomen koemest.

Jan Hendrik van Zadelhoff is tweemaal getrouwd geweest. Uit de beide huwelijken werden 8 kinderen geboren.

Bij een boedelscheiding op 16 september 1865 werd het Huis te Capelle eigendom van Jan Hendrik van Zadelhoff, door taxateurs geschat op een waarde van F. 26.000,—. De hofstede bleef in zijn bezit.

Jan Hendrik van Zadelhoff is op 28 januari 1869 overleden. De publieke verkoop van de hofstede vond plaats voor notaris Gerard Verrijn Stuart te Weesp in het logement "De Roskam" aan het Amsterdamsche Buitenveer. De hofstede werd toegewezen aan Barend van Zadelhoff, die voor één achtste mede-eigenaar is voor de somme van 40.500 gulden.

De laatste verkoping waarover bijzonderheden mogen worden medegedeeld is gehouden op 24 januari 1922 toen door notaris Gerrit Helmus Alexander Snel te Weesp de hofstede in openbare verkoop werd gebracht. Dit geschiedde in 3 percelen die gezamenlijk oprachten F. 63.001,—.Eigenaar werd de heer Theodoor Johan Verrijn Stuart.

Het is nog wel toegestaan enige latere bewoners te noemen. In 1930 werd eigenaar de heer W. A. van Engen die in de oorlog 1940-1945 de hofstede heeft verlaten. Daarna is er een zekere heer van Loon komen wonen en nu woont de heer H. W. Griffioen al vele jaren op de hofstede, gelegen aan de Lange Muiderweg No. 18, een boerderij, herinnerend aan de glorie van enige eeuwen.

Weesp, augustus 1977

H. Brood

De charters en stukken werden op 16 augustus 1977 ten geschenke gegeven aan het rijksarchief van Noord-Holland te Haarlem.

Vroeg stucwerk aan de Vecht

Nadat in de zestiende eeuw en vroeg zeventiende eeuw plafondbalken en planken zolderingen in de rijke huizen fraai beschilderd werden kreeg een meer plastische versiering in de vorm van snij en beeldhouwwerk de overhand in het midden van die eeuw.

Daar deze versieringswijze duur was werd tegen het eind van de eeuw uit Italië overgebrachte stucwerkkunst met graagte gevolgd voor het verfraaien van voorname huizen.

In deze periode gaf Daniel Marot (1661-1752), gevluchte Hugenaar, de toon aan in ons land wat betreft architecturale motieven. Het eerste Hollandse stucwerk vertoont derhalve veelvuldig zijn invloed.

Begaafde kunstenaars in deze nieuwe techniek waren de beeldhouwers Ignatius van Logteren (1685-1732) en zijn zoon Jan (1709-1745). Zij werkten in de zogenaamde Lodewijk XIV stijl waarvan de bekendste voorbeelden te vinden zijn in de huizen Herengracht 168 (Toneelmuseum) en 475 (v.h. van de Holl. Soc. v. Levensverzekering). Hoogst waarschijnlijk hebben zij ook aan de Vecht gewerkt gezien de sterke stijlverwantschap van het snij- en stucwerk in de huizen Queeckhoven en Nieuwerhoek met dat in de bovengenoemde huizen. Op een beeld in de gang van het Toneelmuseum komt de signatuur voor van Jan van Logteren gedateerd: 1733. Bij het huis Vechtvliet verraden enige beelden ook de hand van deze kunstenaar.

Het stuc en houtsnijwerk in de gangen en plafond in een kamer van Nieuwerhoek verdienen nader bezien te worden.

Bij het binnentreden van de brede gang door de voordeur (Vechtzijde) valt links boven de fraaie, met acanthus bladmotieven besneden deuren de beeltenis in stuc van de godin Prudentia op in de vorm van een putto. Waarschijnlijk werd deze laatste vorm gekozen vanwege de betrekkelijk geringe beschikbare hoogte tussen deur en plafond.

Prudentia is herkenbaar aan haar spiegel in de rechterhand en de slang in haar linker. Met de spiegel kan zij achter zich kijken en zij houdt het kwaad in de vorm van de slang in de hand. Zij beeldt de voorzichtigheid van de goede koopman uit. Meestal wordt zij vergezeld door Minerva, die het zinnebeeld van de wijsheid, eveneens een belangrijke richtsnoer voor een koopman, voorstelt. In dit geval heeft de kunstenaar wegens ruimtegebrek alweer slechts de attributen van Minerva: een helm, een lans, een trom, een kanonsloop met kogels, om Prudentia heen gegroepeerd. De voorstelling is gevat in een fors aangezette barokke cartouche met acanthusblad versieringen en takken met bladeren en vruchten.

Boven de deuren aan de rechterzijde van de gang zit in een aan de vorige gelijke cartouche een putto met de attributen van Apollo: bladen met muziek, een viool (harmonie), een mand met bloemen en een fraaie gevel van een buitenhuis (architectuur). In de kamer daarachter bevindt zich een vroeg 19e eeuwse stucornament in het plafond dat inspeelt op de Apollofiguur.

Het bestaat uit een lauwerkrans, een koker met pijlen en een boog (Apollo als beschermer van wet en orde), en een flambouw (het vuur der inspiratie).

De vier muurvakken ter weerszijden van de deurpartijen in de gang bevatten stuclijs-ten bekroond door zwaar uitgevoerde krullen met acanthusbladeren en een centraal schelpvormig motief. Aan de onderzijde van dit motief "hangt" bovenin iedere lijst een symbool van een jaargetijde: bloemen voor de lente, korenaren voor de zomer, druiven voor de herfst en kale takken voor de winter.

*De godin June met haar pauw en de godin Cybele omringd door Lucht, Vuur en Water.
Foto: Rijksdienst voor de Monumentenzorg.*

Een volgend muurvak ter linkerzijde bevat twee wapenschilden verbonden door een gestrikt lint waaraan twee flinke kwasten afhangen. Boven de strik en onderdeel van de zware cartouche bevindt zich een kroon met drie trifolia punten. De cartouche randen staan aan de onderzijde in bladriet: zij die vooruitzien zijn als riet, zij buigen maar breken niet.

Het mannelijk noch het ovale schild bevatten aanduidingen van een tekening.

In het volgende smallere ganggedeelte bevinden zich wederom vier muurvakken met lijstwerk gelijk aan de vorige vier. Hierin zijn als versieringen bovenin aangebracht voorstellingen verbeeldend de vier elementen: een vlam met bliksem voor Vuur, vallend water met twee schelpen en riet voor Water, een vleugel op een wolk voor Lucht en vruchten, bloemen en korenaren voor Aarde.

Boven ieder van de vier deuren in dit gedeelte vindt men de vier stadia van het menselijk leven uitgebeeld in de vorm van de buste van een jong meisje dat lacht (Pomona);

het borstbeeld van een rijpe vrouw, die als symbool een korenschoof in haar cartouche heeft en derhalve de godin van de oogst Ceres voorstelt. Tegenover haar kijkt een man op ons neer met een leeuwenvol om zijn schouders en een knots naast zich; hij stelt Hercules en de herfst des levens voor. De vierde buste toont ons een oude vrouw, de ouderdom, die omdat zij tegenover het jonge meisje is aangebracht wellicht ook Vertumnus zou kunnen uitbeelden.

De zolderingen van voor- en achtergang zijn gedecoreerd met grote cartouches waarin weer kleinere zijn opgenomen uit welke midden ieder een haak steekt voor enige kaarsenkronen. Zij bestaan uit lijsten, krullen, schelpmotieven, acanthusbladeren en bloemranken.

DE deur onder Prudentia doorgaande brengt ons in een kamer met het enige vroeg 18e eeuwse stucplafond waarvan alleen het midden gespaard is gebleven.

In het midden van de voorstelling zweeft een putto met een stedenkroon op en een leeuw aan haar zijde en twee sleutels in haar rechterhand: de godin der aarde, Cybele. Met de sleutels opent zij de seizoenen die zinnebeeldig vertegenwoordigd zijn in de hoorn des overvloeds aan haar voeten in de vorm van bloemen, korenaren, druiven en kale takken. Uit de hoorn komen ook nog munten en een gezegeld contract.

Om Cybele heen dartelen nog drie putti die samen met haar weer de vier elementen uitbeelden. Eén met vleugels blaast uit een zak met lucht, de tweede houdt bliksem schichten en een vlam in zijn hand en de derde houdt een roeriem vast en een kruik waaruit water stroomt; in het haar en naast zich heeft zij riet en plumbebladeren.

Aan de hoofdzijde van Cybele troont op de wolk die het geheel omgeeft de godin der huiselijkheid en ijdelheid Juno met de pauw aan haar zijde en een spinstok in haar hand.

In later tijd, rond 1800, is de voorstelling door een amandelvormige cartouche waarin klimopbladeren omgeven.

De hal op de eerste verdieping heeft op de drie muren gelijkvormige stucwerklijsten waaraan een draperie met franje op vier punten met een knoedel is opgehangen. In het midden verdwijnt de doek onder een rond baldakijn waarop vijf struisveerachtige acanthus bladeren staan. Tussen de twee parten van de draperie hangt uit het baldakijn een gestrikt koord met kwasten. Aan het baldakijn hangen vijflobben, ieder van een bloemmotief voorzien. In drie hoeken van het plafond bevinden zich franse lelievormige motieven met drie acanthusbladeren uitgespaard in eenvoudig lijstwerk.

Het houtsnijwerk aan de trappartij is in de zelfde stijl zeer fraai uitgesneden uit zacht hout evenals het lofwerk op de deuren in de gang beneden.

Nieuwerhoek, Loenen, september 1977

E. Munning Schmidt

Herfstexcursie: Muiderslot

Op zaterdag 5 November 1977 maakten wij met 45 deelnemers een ochtend-excursie naar het Muiderslot. Velen van ons waren sinds de kinderjaren hier niet meer geweest en het was interessant het nu als volwassene te bezichtigen. Het gebouw zelf alsmede het interieur was verfraaid, alles maakte een heel gave en goed verzorgde indruk. Na afloop van de rondleiding dronken wij een kopje koffie in de kelder van het slot.

M.A.D.G.

Het veengebied van Maarssenbroek

Enige bijzonderheden over de bewoning op basis van archeologische vondsten

Het veengebied ten westen van de Vecht is als een der eerste gebieden rond Utrecht reeds in de 10e eeuw tot ontginning gebracht ¹⁾. De bewoningsgeschiedenis van dit gebied zou men dus van de 10e eeuw af moeten kunnen volgen.

In een weidegebied, waarin het veen na drainering wordt getransformeerd is men voor oudheidkundige vondsten over het algemeen aangewezen op het toeval. De bouw van Maarssenbroek legde dit gebied open en hier en daar werden wat waarnemingen naar oude bewoningssporen gedaan. Meldingen kwamen binnen van gevonden scherven, maar meermalen werd de vondstplaats niet daarbij vermeld. Ontegenzeggelijk zal dit vroeger zo waterrijk met elsen en wilgen begroeide moeras op de hogere gedeelten reeds voor de 10e eeuw door van de jacht levende mensen zijn bewoond geweest. Enkele vondsten uit steentijd en ijzertijd zijn in dit gebied gedaan. Zijn die afkomstig van bewoners, doortrekkers of zijn die meegekomen met van elders aangevoerde ophogingsgrond? Zo is het ook met het Romeinse materiaal, dat in 1973 gevonden werd in het gebied, dat het coördinaat 131-459 van kaart 31 (Utrecht Oost) omsluit. De vondstomstandigheden zijn van dien aard, dat op de gestelde vraag geen antwoord kan worden gegeven.

Meer systematisch is aan de Maarssenbroeksedijk onder het verbrande pand gelegen op coörd. 130.2-461.25 van eerder genoemde kaart onderzoek naar vroegere bewoningssporen gedaan. Historische gegevens van dit pand heb ik van horen zeggen. Er zou ooit een schuilkerk zijn geweest en volgens Drs. Wissink stond de boerderij rond 1870 op naam van Cats.

De hier gevonden hoeveelheid materiaal toont een lange bewoning op dezelfde plaats. Het oudste scherven-materiaal wijst naar het einde van de 12e begin 13e eeuw ²⁾. Het fijn gestructureerde Pingsdorff-aardewerk met de mengaanbeschildering op de schouder; het uit het zuiden geïmporteerde Andenne-aardewerk, gladwandig met een gedeeltelijke dekking van loodglazuur en zijn typische manchetvormige hals (foto 1); het van "bladerdeeg" gevormde uit Paffrath afkomstige kogelpotaardewerk met zijn dakvormige rand en metaalachtige blauw-zwarte glans is in voldoende mate vertegenwoordigd om aan plaatselijk gebruik te denken. Uit de tijd van dit aardewerk dateren ook de hier gevonden spinklosjes (foto 2). Zij geven een beeld van de hier uitgeoefende huisvljijt.

De eeuwen volgen elkaar op. Het vroege, ruwe steengoed uit Siegburg en Brunsum. Het 14e eeuwse blauw-grijs gesmoorde aardewerk. 15e en 16e eeuws Rheinlandse aardewerk, waaronder het met zoutglazuur bedekte en met stempelwerk versierde aardewerk uit Raeren (foto 3). Het roodgebakken aardewerk met ribbelversiering onder de rand, zoals ook gevonden is in de 14e eeuwse pottelbakkersoven aan de Vecht te Utrecht op het terrein van de voormalige beenzwart-fabriek ³⁾.

En zou de koperen kandelaar uit de 15e eeuw, welke in het najaar van 1973 aldaar is gevonden (foto 4) en waarvan een gelijk exemplaar in het Haagse Gemeentemuseum staat tentoongesteld kunnen wijzen in de richting van een kerkgebouw?

In die tijd was echter nog geen sprake van een schuilkerk. De roerige tijden van de

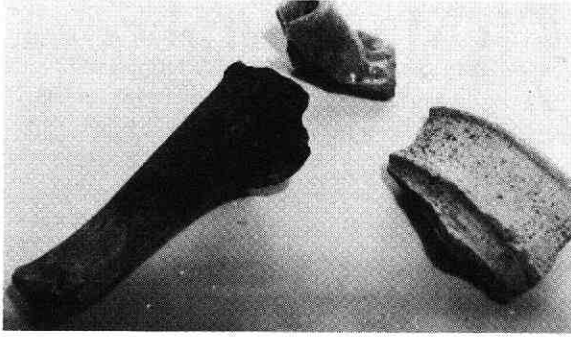

Fig 1. Andenne-aardewerk

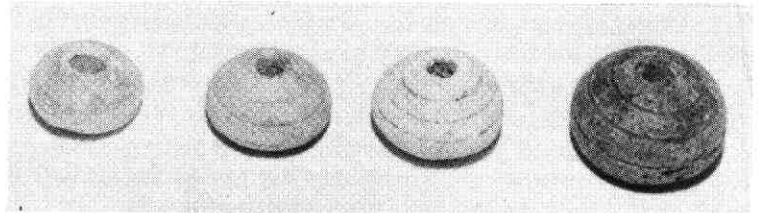

Fig 2.
Spinsteentjes 13e eeuw

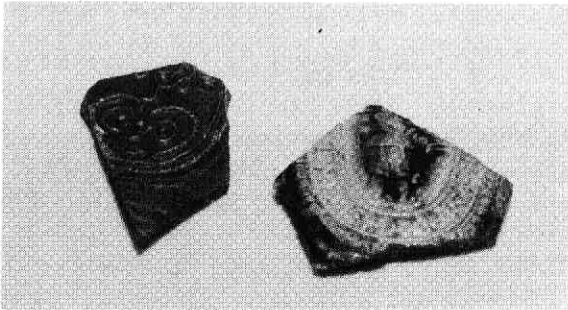

Fig 3. Scherven van steengoed uit Raeren

godsdiensttwisten moesten nog aanbreken toen dit type kandelaar al in gebruik was. Hoe de mensen woonden is moeilijk na te gaan. Op deze plaats is vanwege nog recente verbouwing veel gerommeld. Enige structuur van vroegere bebouwing is niet gevonden. Voor een grondig onderzoek hiernaar ontbreekt het de amateurarcheoloog in deze tijd van afbraak en opbouw aan voldoende tijd. Wat had men in deze streek vroeger voor woningen? Waren ze twee- of driebeukig? Zoals elders in dit land, waar huisplattegronden wel te reconstrueren waren aan de hand van bodemvondsten, zullen ook de huizen in dit veengebied wel opgebouwd zijn geweest uit in de grond geplaatste staanders en dakspanten. De wanden zullen wel bestaan hebben uit met klei of met kleiachtig materiaal bestreken vlechtwerk.

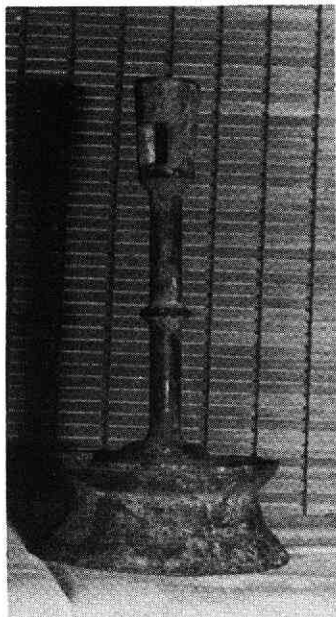

Fig 4.
15e eeuwse Kandelaar
gevonden te Maarssenbroek, 1973

In veengrond blijft wel het hout van de staanders, voor zover dit onder de grondwaterlijn zit, bewaard, maar worden palen uit de grond getrokken, dan laat dit geen sporen in het veen achter zoals wel in zandgrond geschiedt.

Wel zijn hier brokstukken van het z.g. huttenleem gevonden. Huttenleem is aangebrande klei met daarin sporen van vlechtwerk. Het is een overblijfsel van een door brand verwoest huis of stal. Ongetwijfeld zal deze boerderij, kerk of wat het ook geweest mag zijn niet aan de plundertochten en de brandschatting ontkomen zijn. Zeker niet in een gebied waarvoor de Graven van Holland nog wel belangstelling hadden en de Bisschoppen van Utrecht te weinig geld voor verdediging konden opbrengen.

Zetten wij alles nog eens op een rijtje, dan moeten wij op basis van het gevonden materiaal concluderen, dat vanaf het begin der 13e eeuw te Maarssenbroek plaatselijk geregelde bewoning is geweest en dat de gegevens van een eerdere bewoning te summier zijn om hieraan op basis van thans bekende vondsten al te veel waarde te hechten.

Het Maarsenerbroek heeft als eerste ontginning in het gebied van de Vecht nog te weinig gegevens opgeleverd. Kunnen wij nog attent zijn op het Otterspoorbroek? Ook veengrond kan huisplattegronden opleveren, maar dan moeten wij wel blijven opletten!

Utrecht, september 1977

Th. G. van Dijk

¹⁾ W. van der Pas. Tussen Vecht en Oude Rijn. Spectrum Utrecht 1962 blz. 25 met verwijzing naar K. Heeringa "Bijdragen tot de geschiedenis der ontginning van het Nedersticht in Nijhoffs Bijdragen jrg. 1929 bl. 161, jrg. 1930 en 1931.

²⁾ Voor een verhandeling over dit soort aardewerk wordt verwezen naar de A.W.N. monografie no. 3 "Middellevse ceramiek" door Dr. J. G. N. Renaud.

³⁾ Zie maandblad Oud Utrecht 46e jrg. blz. 19, Utrechtse misbaksels uit 1400 door A. Bruijn en drs. T. J. Hoekstra.

restauraties in de vechtstreek 1976-77

De zorgwekkende financiële situatie bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg had tot gevolg, dat er in 1976-1977 minder gesubsidieerde restauraties konden worden uitgevoerd dan in 1975 het geval was. Met een aantal werken werd reeds zonder een subsidietoezegging een aanvang gemaakt, zodat het totale aantal in dit overzicht genoemde objekten ongeveer even groot is als in het vorige jaar.

De grootste stagnatie in de subsidiëring van restauraties vond plaats op het gebied van de rehabilitatie van woonhuizen met waarde als monument, waarbij zowel door het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening als het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk subsidies worden verleend. Bij het laatst genoemde Ministerie bleek de vraag dermate het aanbod te overtreffen, dat een subsidiestop voor de rehabilitaties moest worden ingesteld, voor die gemeenten, waarvoor geen budgetreservering bij het Rijk was gemaakt.

Wat dit voor consequenties heeft voor de nabije toekomst is thans nog niet te overzien, maar gevreesd moet worden, dat de mogelijkheden aanzienlijk zullen worden beperkt. Bezuinigingen van de overheidsuitgaven en stijging van de bouwpreizen zijn hier belangrijke factoren.

Op het gebied van de Monumentenzorg vonden in de Vechtstreek de volgende activiteiten plaats:

In de gemeente **Utrecht** kwam de restauratie van het in het vorig verslag genoemde pand Jagerskade 13-15 gereed, evenals de daar achter gelegen boerderij aan de Loevenhoutsedijk.

Bij de restauratie van het "Vechthuis" werden belangrijke bouwsporen gevonden, welke zoveel mogelijk zichtbaar zijn gemaakt.

In **Oud-Zuilen** werd een aanvang gemaakt met de restauratie van het poortgebouw van Slot Zuilen. De werkzaamheden betreffen een ingrijpend herstel van de kap en de zolderbalklaag, alsmede de restauratie van enig natuursteenwerk. Naar verwachting zal het werk eind 1977 gereed zijn.

In **Maarssen** werd (en wordt) gerestaureerd aan een relatief groot aantal panden. De Schippersgracht kende de meeste activiteiten: no. 8 werd inwendig verbouwd, no. 9 eveneens, terwijl van beide panden de gevels werden gerestaureerd. Hetzelfde gebeurde met de no's 11 en 16. No. 11 kreeg zijn vermoedelijk oorspronkelijke gevelbekroning terug.

Het origineel bevindt zich hoogstwaarschijnlijk boven het poortje naast no. 8. Herengracht 2 werd geheel verbouwd en uitwendig gerestaureerd, en met de restauratie van Langegracht 39 werd een aanvang gemaakt. De 18e eeuwse pui van het pand Kaatsbaan 26 werd hersteld en gewijzigd: de houten deuren werden uitgenomen om plaats te maken voor etalage-ruiten. De rest van de voorgevel wordt gerestaureerd. De restauratie van Bolensteinsstraat 6 werd voltooid, evenals die van de theekoepel van het huis Leeuwenberg aan het Zandpad.

Zwaanwijk te Nigtevegt (1906)

Tegenover al deze positieve activiteiten steekt de instorting van het Landhuis Endelhoven, gelegen naast het Gemeentehuis Goudestein, wel schril af. Deze gebeurtenis toont aan, dat gebrek aan goede wil van de eigenaar (in dit geval de gemeente Maarssen) en het doelbewust in de hand werken van verval tot de ondergang van een monument kunnen leiden, zonder dat er voor hogere overheden een wettelijke basis is om in te grijpen. Het is te hopen, dat de gemeente na het offer van Endelhoven tot inkeer zal komen en zich met name positief gaat opstellen ten aanzien van de aanwijzing tot Beschermd Dorpsgezicht van de oude kern van Maarssen.

Het huis Endelhoven dateerde in oorsprong uit de 1e helft van de 17e eeuw en was vertegenwoordiger van één van de oudste typen van buitenplaatsen aan de Vecht, vergelijkbaar met het Huis te Bosch, eveneens in Maarssen. In het begin van de 19e eeuw werd het verbouwd in de toestand, waarin het tot de instorting verkeerde.

In de gemeente **Breukelen** werd een begin gemaakt met de uitbreiding van het huis Vredenoord aan de Rijksweg. Deze uitbreiding geschiedt in de vorm van herbouw van een vleugel, welke in het begin van deze eeuw werd gesloopt.

Het huis krijgt op deze wijze zijn oude proporties, zoals die zijn weergegeven op de lithografie van P. J. Lutgers uit 1836, weer terug.

Aan de ophaalbrug voor de ingangspoort van het kasteel Nijenrode werden herstelwerkzaamheden verricht. Voor de restauratie van het merkwaardige tuinornament in het rosarium konden helaas nog geen subsidiegelden beschikbaar worden gesteld, zodat het bouwwerkje nog wel enige tijd in gedemonteerde toestand bij de smid zal moeten blijven.

De werkzaamheden aan kasteel Oudaen vonden voortgang. De ontmanteling van de westgevel leverde tal van interessante bouwsporen op, welke bij de restauratie zo veel mogelijk zullen worden verwerkt. Het hangtorentje werd grotendeels vernieuwd.

De achter het huis gelegen boerderij werd gedeeltelijk gerestaureerd en gedeeltelijk verbouwd, evenals het huis rechts van het oude poortgebouw, dat voor bewoning geschikt werd gemaakt.

Het pandje Brugstraat 32, hoek Dannestraat, werd zo ingrijpend vernieuwd, dat helaas, mede ten gevolge van ondeskundigheid, van het authentieke karakter niets meer is overgebleven.

De gemeente Breukelen nam zelf de restauratie ter hand van de uitspanning Het Statewapen, gelegen bij de brug over de Danne bij de oude N.H. Kerk. Aan de voorbereidingen voor de restauratie van dit kerkgebouw werd naarstig doorgewerkt. Hopelijk zal de restauratie binnen afzienbare tijd in uitvoering genomen kunnen worden.

De monumentengemeente **Loenen** werd getroffen door de rehabilitatie-stop. Werken die in uitvoering waren genomen zijn de rehabilitaties van de panden Dorpstraat 26, 29, 30, 46, 82 en Grutterstraat 7. De rehabilitatie van Spinnerie 1-3 werd voltooid. Van dit voormalige werkplaatsje werd een bijzonder aardige woning gemaakt.

Begonnen werd met de restauratie van de theekoepel aan de Vecht bij het klooster Mater Dei. Deze wordt zoveel mogelijk in zijn 18e eeuwse vorm teruggebracht.

Met de restauratie van Mijndensedijk 1 werd eveneens begonnen.

In **Loenersloot** kwam de rehabilitatie van het v.m. Rechtshuis gereed. In dit pand zijn twee woningen ondergebracht.

In **Vreeland** kon na vele jaren van wachten worden begonnen met de rehabilitatie van de Diaconiewoningen aan de Lindegracht. Dit complex van 17e eeuwse woninkjes wordt geschikt gemaakt voor huisvesting van bejaarden met aanpassing aan de normen, die wij in onze tijd daarvoor stellen.

In **Nigtevecht** kwam de omvangrijke verbouwing en restauratie van het huis Zwaanwijk, een van onze jongere monumenten, op gang. Dit huis, daterend uit 1906, wordt, met de bijgebouwen, verdeeld in appartementen, waarbij de monumentale waarde van de gebouwen slechts minimaal wordt aangetast. Een plezierige omstandigheid was, dat de structuur van het hoofdgebouw de verdeling in appartementen uitstekend toeliet. Er wordt nog gestudeerd op de restauratie van het omringende park.

In **Baambrugge** werd het huisje Brugstraat 1a gerestaureerd, en in **Abcoude** het pand Hoogstraat 22. Hier bleek het noodzakelijk te zijn de gehele achtergevel te vernieuwen op een nieuw aan te brengen fundering.

In **Nederhorst den Berg** werd een begin gemaakt met de restauratie van de panden Voorstraat 13-14-15.

De tweede fase van de restauratie van het stadhuis van **Weesp** werd afgerond, terwijl een begin kon worden gemaakt met de derde fase.

De rehabilitatie van het pand Sluikstraat 37 werd ter hand genomen; de werkzaamheden aan Hoogstraat 35-37 werden voltooid.

Een bijzondere, en voor het stadsbeeld zeer belangrijke restauratie werd afgerond, te weten die van de molen "de Vriendschap" aan de Utrechtseweg.

In **Muiden** kwam het omvangrijke werk aan de Zeesluizen gereed (zie ook het jaarboekje 1976). De restauratie van de toren van de Nederlandse Hervormde Kerk werd eveneens voltooid, terwijl aan het pand Herengracht 40, een zeventiende eeuwse huis, werd begonnen.

*ir. R. Apell
Rayon-architect bij de
Rijksdienst voor de
Monumentenzorg.*

Oudheidkamer Kockengen wordt opgeheven

Op 14 maart 1958 komen vijftien enthousiaste inwoners van Kockengen voor het eerst bijeen om de oprichting van een oudheidkamer te bespreken.

Nog enkele vergaderingen volgen in de lente waarin ontwerpstatuten worden opgesteld, het voorlopige bestuur een uitbreiding ondergaat om het regionale belang tot zijn recht te laten komen, en tenslotte voorbereidingen worden getroffen voor de officiële opening op 8 juli 1958.

Uit de notulen van die eerste vergaderingen en uit de stichtingsakte verleden voor notaris Doude van Troostwijk te Breukelen op 15 december 1948 komt het doel van de in het leven geroepen "Stichting Oudheidkamer voor Kockengen en Omstreken of Streekmuseum" duidelijk naar voren. Men wil voorwerpen welke historische betekenis zijn voor de geschiedenis van Kockengen en omgeving verzamelen. Deze goederen zullen in een op te richten oudheidkamer of streekmuseum bewaard en onderhouden worden.

Reeds spoedig werden veel oudheidkundige voorwerpen, voornamelijk z.g. boerenantiek, geschonken door Kockenezen en andere belangstellenden. Vooral de verzameling boerenwagens, tilburies, arresleden etc. trok bijzonder de aandacht; ook kon een fraaie fotokollektie opgebouwd worden.

Aankankelijk was de Oudheidkamer gevestigd op de eerste verdieping van de speciaal voor dat doel verbouwde zolder van het gemeentehuis te Kockengen. De uitbreiding van de kollektie maakte het noodzakelijk naar een ruimere behuizing om te zien. Deze werd, naar het zich aanvankelijk liet aanzien, gevonden in de "Oude Werf" een oude boerderij welke gelegen was langs de Heycop (thans Korte Kerkweg 12 en 13). De door meerdere gezinnen bewoonde voormalige boerderij verkeerde in slechte staat en werd door de Rijksdienst voor Monumentenzorg in 1963 aan de gemeenteraad als beschermd monument voorgesteld. Het bestuur van de Oudheidkamer liet in 1964 een restauratieplan opstellen en een ontwerp voor de bouw van een wagenschuur maken door architect Stoker te Utrecht. B. en W. van Kockengen konden zich geheel met de ideeën verenigen en G.S. van Utrecht keurde vervolgens het besluit van de gemeenteraad tot aankoop van de "Oude Werf" en bestemming tot monument goed. Bij het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen werd een restaratie-subsidie aangevraagd voor 65% van in totaal f 78.000,—.

Bijna een jaar later werd op 23 maart 1965 van het Ministerie bericht ontvangen dat dit verzoek werd afgewezen hoewel de Rijksgoedkeuring voor de restauratie reeds was verleend. Nadien heeft het bestuur diverse malen de restauratie nog op het Ministerie bepleit, doch tevergeefs.

Eind 1967 heeft de Oudheidkamer op eigen kosten een wagenloods laten bouwen op het land van de heer Van Schaik aan de Wagendijk om de vele oude voorwerpen en rijtuigen waarvoor in het gemeentehuis en brandweerkazerne geen plaats meer was goed onder te brengen. Na enige jaren bleek dat het onderkomen te vochtig was. Een adviescommissie ingesteld door G.S. van Utrecht, bestaand uit een drietal museumdirecteuren, bezocht de kollektie in januari 1971 en oordeelde de toestand volstrekt ontoereikend. In de loop van 1971 en 1972 werd duidelijk dat van de zijde van Gedeputeerde Staten geen positief antwoord tegemoet kon worden gezien op een

subsidieaanvraag om het museum te huisvesten op de zolders van een pas gerestaureerd voormalig kaaspakhuis in de kom van het dorp. De Raad der gemeente Kockengen bleek uitsluitend bereid aanvullend te subsidiëren als G.S. als eerste meewerkte.

Veel pogingen zijn nadien in het werk gesteld om de kollektie althans voor de streek te behouden. Dit mislukte steeds omdat óf de verzameling te veel omvattend was óf de individuele voorwerpen, men denke aan de rijtuigen, te groot van omvang waren. Na enige teleurstellende ervaringen moest op 12 januari 1974 tot opheffing van de Stichting worden besloten. Overeenkomstig art. 9 der statuten moesten de goederen, zoveel als mogelijk, over stichtingen of instellingen die een verwant doel nastreven, worden verdeeld. Eerst zijn de in bruikleen verkregen voorwerpen teruggegeven aan de oorspronkelijke eigenaars of erfgenamen. Daarna is in eerste instantie B. en W. van Kockengen benaderd om de kollektie geheel of ten dele in eigendom te aanvaarden, maar het gemeentebestuur zag, behalve voor de fotokollektie en enige kleine voorwerpen, helaas geen mogelijkheden. Vervolgens is de verzameling schriftelijk aan B. en W. van Woerden aangeboden voor het gemeentemuseum doch ook dat College moest het tot zijn spijt laten afweten eind 1974.

Het bestuur van de Oudheidkamer is er tenslotte uitstekend in geslaagd om kleinere kollekties bij deels gespecialiseerde musea of instellingen onder te brengen. Een vijftal rijtuigen ging naar het Nationaal Rijtuigenmuseum "Nienoord" in Leek (Gr.). Het bejaardentehuis de Vossenschans is ten behoeve van de sociëteit in de gerestaureerde Willems-hoeve te Woerden bijna volledig met gebruiksvoorwerpen van de Oudheidkamer ingericht. Het Centraal Museum der gemeente Utrecht kreeg een kollektie aardewerken borden, bekers en andere meest kleine bezittingen; het speelgoedmuseum te Deventer werd verrijkt met wat kinderspeelgoed.

Ook ons Genootschap werd bedacht: de Placaatboeken, 5 dikke werken over oude verordeningen in de provincie, werden aan het boekenbezit toegevoegd. Een grote kollektie gebruiksvoorwerpen is ten slotte in eigendom aan de stichting "t Groenhuis" te Breukelen overgedragen.

Veel werk is de afgelopen jaren door het bestuur der Stichting verricht om de honderden historische voorwerpen op een verantwoorde wijze elders onder te brengen. Jammer genoeg kon de verzameling in zijn totaliteit niet voor de streek behouden blijven, voor een niet onaanzienlijk deel is dit, zij het versnipperd over meerdere instellingen, toch gelukt.

Onverbreekelijk zullen aan het werk van de Oudheidkamer de namen van de oud-gemeentesecretaris J. C. Jongeneel en J. Kerste verbonden blijven.

Beide enige jaren geleden overleden bestuursleden zijn de grote stimulans tot oprichting van de stichting geweest en hebben zich bijzonder verdienstelijk gemaakt om voorwerpen van historische waarde voor het nageslacht te behouden.

Op 17 december 1977 vond de laatste vergadering van het bestuur van de Stichting plaats in de Willems-hoeve te Woerden, waarbij ook het bestuur van Niftarlake was uitgenodigd. In deze vergadering werd de Stichting opgeheven. Het archief en het overgebleven saldo werden aan Niftarlake overgedragen. Mr. N. J. C. M. Kappeyne van de Coppello, lid van het bestuur der Stichting, sprak als Voorzitter van Niftarlake een dankwoord en memoreerde het grote enthousiasme waarmee het vele werk in Kockengen was verzet.

Niftarlake kroniek

Jaardaarnaboekje

Het *Jaarboekje Niftarlake* voor dit jaar komt enkele weken later van de pers dan gewoonlijk; de oorzaak van deze vertraging moet men bij de redactie zoeken, die zijn activiteiten ten behoeve van het *Jaarboekje* steeds weer wegens de ingrijpende restauratie van Oudaen moest onderbreken, Daarvoor onze verontschuldigen.

Overigens weerspiegelt de sterke groei van "Niftarlake" zich duidelijk in de kwantiteit en kwaliteit van het materiaal dat in de loop van dit jaar ter publikatie is aangeboden. Een steeds groter getal Niftarlake-leden blijkt origineel historisch onderzoek te hebben verricht, dat een plaats in het *Jaarboekje* verdient. Na een zorgvuldige selectie kwamen niet minder dan twaalf bijdragen voor publikatie in aanmerking. Om hiervoor ruimte te scheppen is een aantal rubrieken - "Vechtallerlei", "Het Boek van Gisteren" en "Wat, Waar, Wanneer" dit jaar vervallen: alle keren, naar wij hopen, in 1978 terug.

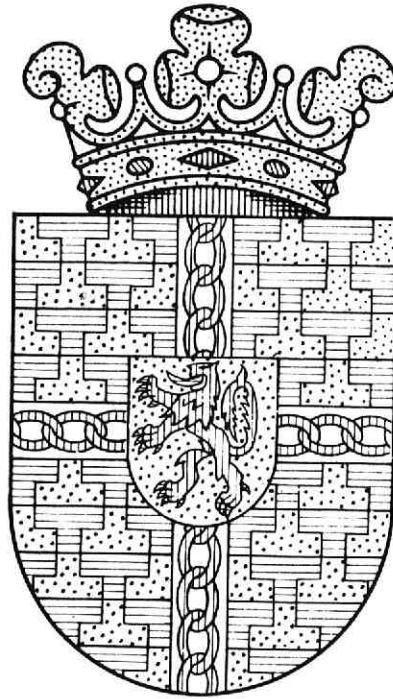
Het station dat nooit had hoeven.....

Onder deze kop werd in "De Vechtstroom" van 29 juni 1977 de curieuze geschiedenis van het nieuwe stationgebouw te Abcoude uitvoerig verteld. Het station, enkele dagen voor het verschijnen van het artikel in gebruik genomen, is zeker niet het mooiste dat de Vechtstreek te bieden heeft. Voor de treinreiziger uit Amsterdam die de betonnen troosteloosheid van de Bijlmermeerstations zojuist achter zich heeft gelaten was het "oude" station van Abcoude een prettig teken dat hij zich nu eindelijk buiten bevond. Uitzonderlijk mooi was het gebouw niet, maar het vormde de eerste van een reeks negentiende eeuwse dorpsstationnetjes die het traject van de oude Rijnspoorweg naar Utrecht en Amersfoort maarkeerden. De stationsgebouwen van Vreeland en Nieuwer-sluis zijn al twintig jaar ter ziele; dat van Breukelen mist een vleugel sinds een bombardement in de tweede wereldoorlog. En nu is ook het station van Abcoude, na honderd jaar, ter zijde geschoven ten gunste van een tochtige stalen constructie die het veel geplaagde Gein ontsiert. Wie weten wil hoe het zo ver kon komen verwijzen wij naar het desbetreffende artikel in de Vechtstroom (een huis-aanhuisblad dat wel vaker is opgekomen voor de belangen van het Vechtmilieu). Tot troost: het oude stationsgebouw, thans opslagplaats, wordt vermoedelijk op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst.

Een wapen voor waterschap "De Vecht"

Op 23 juni 1977 werd bij Koninklijk Besluit een wapen verleend aan het nieuwe ongeveer 13.500 ha grote waterschap "De Vecht", dat door samenvoeging van een aantal kleinere waterschappen tot stand is gekomen. De officiële beschrijving van het wapen - voor wie de taal de wapenkunde verstaat - luidt als volgt:

"In krukkenvair, goud en azuur, een kruis van zilver, beladen met ketenen van Keel; hartschild van goud met een leeuw van keel, getongd en genageld van azuur. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels."

Ter explicatie: "krukkenvair" in goud en blauw is een symbool van de lage vervening, waarbij de watergaten aangeduid worden met blauw, het zetveld met goud (het verdorde riet, buntgras, e.d. zoals dat er in de winter bijstond). De verticale arm van het zilveren kruis vertegenwoordigt de Vecht, terwijl de horizontale arm al die stroompjes en waterlopen vertegenwoordigt die hun water naar de Vecht afvoeren. Op het snijpunt staat van Floris V - "goud met een rode leeuw, blauw van tong en nagels" en over de armen van het kruis zijn kettingen gelegd als symbool van de gevangenschap van Floris - De kettingen zijn rood (keel), omdat zij stellig roestig zijn geweest, en bruin is een kleur die de wapenkunde niet kent. Het wapen is in overleg met het bestuur van "De Vecht" ontworpen door mr. G. A. Bontekoe.

Fort veroverd

Het fort Maarsseveen dateert uit 1881; tijdens de meidagen van 1940 deed het even dienst als verdedigingswerk tegen de Duitse invasie. De provincie Utrecht kocht het fort in 1969 met het doel het te beschermen voor dagrecreatie; in de daaropvolgende jaren ontstond er bovenop het fort een uitzichtplateau met picknickplaatsen; beplanting werd aangebracht, de gracht werd voor hengelaars bestemd, het fort zelf kreeg echter geen bestemming. En toen, in 1976, werd Fort Maarsseveen gekraakt door een aantal jonge mensen die vonden, dat het leegstaande gebouw als woonruimte diende te worden gebruikt. Blijkens een rapportage in het Utrechts Nieuwsblad van 21 juli 1977 hebben de nieuwe bewoners van het vervallen interieur veel gemaakt; verder verval is voorkomend, acht jonge mensen hebben onderdak, en in de vensterbanken staan bloembakken met begonia's. Een ongebruikelijke manier om een monument te behouden, misschien, maar wij kunnen hem moeilijk onsympathiek noemen.

Pijpekoppen

Gedurende meer dan vier eeuwen werd de vaderlandse bodem verrijkt met ontelbare onvergankelijke relikwieën van voorbijgaand genot: de koppen en stelen van miljoenen stenen pijpen. De eerste stenen pijpen kwamen uit Engeland, en de eerste pijpmakers in Nederland waren ook uitgeweken Engelse, gevlucht voor de vervolgingen van Jacobus de Eerste. In de Vechtstreek vindt men in de bodem niet alleen de pijpen die in deze streek zijn gerookt, maar ook de vele pijpen die aangevoerd werden met met huisvuil uit Amsterdam, dat veelal gebruikt werd bij de besmetting en ophoging van terreinen op de landgoederen langs de Vecht.

Pijpekoppen, vaak voorzien van tekenen die de naam van de maker aangeven en de datum van fabricage, hebben hun eigen archeologie en archeologen. Eén van deze is ins lid, Mevr. Hogenhout, Nieuweweg 5, Tienhoven. Mocht U, gravend in Uw tuin, iets interessants vinden, laat U Mevr. Hogenhout het wel even zien.

Endelhoven: sic transit.....

Men kan het eens of oneens zijn met degenen die van mening waren, dat het huis Endelhoven te Maarssen een karakteristiek landhuis was, dat behouden had moeten worden; het erbarmelijke einde van dit huis, waarvan de verwaarloosde resten op 2 juni 1977 zijn ingestort — en kort daarna opgeruimd — moet echter iedere kenner van de Vechtstreek verdrietig stemmen. De voorspelling in het Jaarboekje 1976 dat het gebouw geen windstoot meer zou verdragen is helaas waar gebleven. In een waardig hoofdartikel in het maandblad Oud Utrecht voor augustus 1977 heeft de Heer A. H. R. Hoogezand de "schromelijke verwaarlozing" van dit reeds in 1963 door de Gemeente Maarssen aangekocht huis veroordeeld. Zijn hoop, dat Provincie of Rijk de Gemeente op enigerlei wijze tot herbouw kunnen verplichten kunnen wij slechts delen.

Drie molens

In het ongerept poldergebied aan de oostzijde van de Vecht, net ten zuiden van Maarssen, staan nog twee watermolens die vroeger het water uit de polders van Maarssveen en Westbroek op de polders pompten. Beide zijn sinds enige tijd eigendom van het Utrechtse Molenstichting, die de molens overnam nadat deze door het toenmalige waterschap Maarssveen-Westbroek definitief buiten gebruik waren gesteld. Overigens was die ene molen — een bovenkruier uit 1753 — reeds in de jaren dertig van een motor voorzien, na welke tijd de wieken niet meer draaide. In de tweede, een wipwatermolen gebouwd omstreeks 1830, is al enige jaren geleden een elektrische motor geïnstalleerd voor het "show-draaien" van de wieken. Sinds de zomer van 1977 wordt hard gewerkt aan de restauratie van de bovenkruier, die weer bedrijfsklaar zal worden gemaakt. Bij het hernieuwen van het mechaniek zal de molen aan een zgn. "B.W.O."-molen worden, in het kader van de Wet "Bescherming Watermerken in Oorlogstijd of Buitengewone Omstandigheden", zodat hij ook in de tijd van nood weer als watermolen kan worden ingeschakeld of stroom kan opwekken.

Minder rooskleurig is de situatie van een derde molen in de omgeving, nl. de wipwatermolen die tussen het station van Breukelen en de Rijksweg staat. Ondanks het feit dat de gemeente Breukelen moeite gedaan heeft om deze molen weer in goede staat te laten brengen staat die nu nog praktisch op instorten. Rijkswaterstaat was al lange tijd eigenaresse, thans is de eigendom overgegaan naar de Utrechtse

Molenstichting. Daarmede is de hoop op restauratie gestegen. Wel is door de bouw van de dijk voor de Rijksweg in de vijftiger jaren de windvang aanzienlijk beperkt, waardoor de molen niet meer in bedrijf zou kunnen worden gesteld. Desalniettemin is deze laatste Breukelse molen niet uit het landschap weg te denken. Zou overplaatsing naar een minder benauwd plekje geen overweging verdienen?

Een Schuttershalskraag te Weesp

Blijkens het nieuwste jaarverslag van de Gemeentemuseum te Weesp is de schuttershalskraag, een van de merkwaardigheden van dit museum, in de loop van 1976 gerestaureerd en thans opnieuw te bezichtigen. Deze vergulde zilveren kraag dateert van het begin van de 16e eeuw, en behoort tot de mooiste stukken van de museumcollectie.

De voormalige schutterij of thuisstrijdmacht werd verdeeld in dienstdoende afdelingen in gemeenten waarvan de bevolking in de bebouwde kom 2500 inwoners of meer bedroeg; de sterkte werd bepaald op twee man per honderd zielen. De schutterij in Nederland verdween in 1907. In Weesp heeft de schutterij vele eeuwen gefunctioneerd; naast zijn plichten had de schutterij ook diversen rechten, zoals de wijntap en de vrije visserij in het St. Anthonius viswater.

Niftarlake Literatuur

Naar een nationaal landschapspark de Vechtstreek; uitgave van de Commissie voor de Vecht en het Oostelijk en Westelijk Plassengebied, 1977

Het interim-advies over de Nationale Landschapsparken van de Interdepartementale Commissie Nationale Parken en Nationale Landschapsparken, dat in februari 1975 werd uitgebracht, bevat een aanbeveling tot het verrichten van onderzoek en het opdoen van ervaring in en vijftal proefgebieden, t.w. Waterland, NW-Overijssel, Winterswijk, de Veluwe en Mergelland. Het is bijzonder verheugend, dat Niftarlakes dochter, de Commissie voor de Vecht en het Oostelijk en Westelijk Plassengebied, het initiatief genomen heeft voor de Vechtstreek een dergelijke proef te nemen. De in deze studie verzamelde gegevens leveren doorslaggevende argumenten om de Vechtstreek tot nationaal landschapspark te verklaren. In het genoemde advies wordt een zodanig park omschreven als een door de rijksoverheid aangewezen gebied van tenminste 10.000 ha, bestaande uit zowel natuurterreinen, wateren en/of bossen als cultuurgronden en nederzettingen, dat een grote rijkdom aan natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten en aan cultuurhistorische waarden vertegenwoordigt en als zodanig een overwegend samenhangend harmonisch geheel vormt, waarin het beleid van de overheid er op gericht — uitgaande van een conceptie voor inrichting, ontwikkeling, beheer en bestuur van het gebied als geheel — het specifieke gedifferentieerde karakter van het gebied, met name ook ten behoeve van de zich recreërende mens, in stand te houden en te ontwikkelen, waarbij rekening wordt gehouden met de sociaal-culturele en economische belangen van de aldaar wonende en werkende bevolking.

De Vechtstreek is meer dan tweemaal zo groot als de als norm gestelde 10.000 ha en

dat dit gebied ook verder ruimschoots voldoet aan de gestelde eisen om tot landschapspark te worden verheven toont de commissie in de ruim 100 bladzijden van haar rapport overduidelijk aan. De werkgroep, de bioloog Anth. J. M. Zwitserlood, die de voorlopige tekst samenstelde, de redactiecommissie en eindredactrice Charlotte Noë hebben knap werk geleverd. De foto's van Evert Boeve en de tekeningen van Johan Briedé, die de toestand van een 30, 35 jaar geleden weergeven, maken deze publikatie ook uiterlijk aantrekkelijk.

In het eerste hoofdstuk over de betekenis van de Vechtstreek wordt de wordingsgeschiedenis behandeld aan de hand van geologie en geomorfologie, hydrologie, vegetatie en de invloed van de mens. Nadat de tegenwoordige toestand en recente ontwikkelingen zijn aangestipt, geven de auteurs de volgende toetsingscriteria voor de waardering: ontmoetingsplaats van verschillende bodemlandschappen, waterkwaliteit, vegetatie, fauna en cultuurhistorische facetten, zoals grondgebruik, wijze van verkaveling, vaar- en rijwegen, kastelen en buitenplaatsen, dorpskerken, beschermende stads- en dorpsgezichten, boerderijen en molens en militaire versterkingen.

Te onderscheiden zijn: het buitenhuizenlandschap van de zuidelijke Vecht; het meer open en vlakke stroomruggenlandschap van de noordelijke rivierlop; het open weidegebied van o.m. de Aetsveldse en Nieuwe Keverdijkse polders; de intieme en kleinschalige petgatengebieden in afwisseling met de grote plassen; het typische slagenlandschap tussen Maartensdijk en Westbroek en het geometrische parklandschap van de 's-Gravenlandse buitens. Toch vormt de Vechtstreek, landschappelijk gezien, één geheel, doordat de Vecht, de Angstel en het Gein zich als een continu bebouwde en beboste gordel door het landschap slingeren. Het landschapsbeeld wordt daardoor in hoge mate bepaald en zo krijgt de Vechtstreek haar identiteit.

In het tweede hoofdstuk wordt uiteengezet hoe bestemming, inrichting en beheer van de Vechtstreek als nationaal landschapspark geregeld moeten worden. Richtlijn daarbij moet zijn het zodanig structureren en integreren van alle facetten die deel uitmaken van het nationale landschapspark de Vechtstreek dat instandhouding van het specifieke, gedifferentieerde karakter en behoud, herstel en ontwikkeling van natuur- en cultuurwaarden zo goed mogelijk worden verwezenlijkt. Uit het oogpunt van landschappelijke waarden worden drie zones onderscheiden van zeer waardevol via belangrijk tot slechts van geringe betekenis. Het waterbeheer is hierbij van zeer groot belang. Met kaarten wordt een en ander verduidelijkt.

De hoofdlijnen van de ruimtelijke ontwikkeling van de Vechtstreek zijn neergelegd in twee streekplannen uit 1968, één voor het Utrechtse en één voor het noord-Hollandsche gedeelte. Helaas wordt het daarin gestelde uitgangspunt om de bevolkingsgroei van buiten het streekplangebied te beperken door de huizenbouw niet de benodigde, maar de beschikbare ruimte als norm aan te houden, meestal te ruim gehanteerd. Sterke bevolkingsgroei tast het karakter van de streek aan en brengt de centrale open ruimte in gevaar. Ook aanleg van rijkswegen en hoogspanningsleidingen vormen daarvan een ernstige bedreiging.

De commissie geeft in haar samenvatting de volgende richtlijnen voor behoud en herstel van het landschapsbeeld van de Vechtstreek:

1. De bandstructuur van Vecht, Angstel en Gein dient te worden gehandhaafd of hersteld door een doeltreffend beheer, met name van de begeleidende beplanting. Deze beplanting mag — met het oog op de openheid van het aansluitende gebied bij Angstel en Gein — buiten de eigenlijke bandstructuur niet te zwaar worden, dus voorzichtigheid bij het aanbrengen van nieuwe beplantingen is geboden.

2. Aantasting van het open karakter van de weidegebieden door bebouwing en aanleg van wegen en spoorlijnen, alsmede van niet passende beplantingen moet worden tegengegaan.
3. De karakteristieke verkavelingspatronen met inbegrip van wegen en waterlopen en de daarbij behorende beplanting van kavelgrenzen dienen zoveel mogelijk te worden gehandhaafd.
4. De voor elk landschapstype karakteristieke vorm van grondgebruik moet worden gehandhaafd of hersteld — oneigenlijke vormen dienen te worden tegengegaan.

Wij hebben vrij uitgebreid geciteerd uit dit sympathieke geschrift, dat wordt afgerond door een literatuurlijst en een verklarende lijst van woorden en uitdrukkingen. De actualiteit van de materie gaf daar alle aanleiding toe. Maar of dit pleidooi veel uit zal halen? De bebouwde kommen van Maarssen, Abcoude en Weesp worden buiten het nationale landschapspark gehouden, omdat de daar tot stand gekomen nieuwbouwwijken in het geheel niet aansluiten bij de landschappelijke schaal en structuur van de omgeving. In Maarssen en Weesp worden vestigingsmogelijkheden gesignaleerd buiten de grenzen van het landschapspark. Op die manier scheept men de burens op met wat men zelf niet hebben wil, gaat het open landschap toch verloren en dreigt verdere visuele vervuiling, zoals Breukelen, Kerkelanden, Overvecht en Bijlmermeer ons reeds aandoen. Soms denk je, de commissie is al te idealistisch — nieuwbouw in plaats, stijl en materiaalkeuze aansluitend bij aard en structuur van het omringende landschap of van gebouwen met cultuur-historische waarde, hoogspanningsleidingen dienen in de Vechtstreek niet meer te worden aangelegd — en dan weer weet je, dat zelfs als al haar aanbevelingen gemeengoed worden en rechtskracht krijgen, ontwikkelingen buiten de Vechtstreek altijd weer inbeuken en uitzonderingen zullen meebrengen. En wat komt er van herstel terecht, hoe komen we van de bestaande aantastingen af? Ook leden van Niftarlake wonen in landschappelijk ontoelaatbare nieuwbouwwijken en rijden met hun auto over het landschap versnipperende snelwegen. Deze wat sombere gedachten weerhouden ons echter niet ten volle de conclusie van de commissie te onderschrijven: *De Vechtstreek is het waard een nationaal landschapspark te worden.*

J. H. v. d. H. O.

Johannes de Mol – Predikant-fabrikant uit de 18e eeuw; uitgave onder auspiciën van de Historische Kring Loosdrecht; Europese Bibliotheek, Zaltbommel, 1974.

Op 8 april 1753 hield een nieuwe dominee zijn intredeprek in de Oude Kerk van Loosdrecht. Op 22 november 1782 stierf Ds. Johannes de Mol tijdens een bezoek aan Amsterdam. Wat zich in de tussenliggende 29 jaar te Loosdrecht heeft afgespeeld zou als basis kunnen dienen voor een fraaie historische roman; want het verhaal van de dorpsdominee die uit overwegingen die zich na twee eeuwen moeilijk laten reconstrueren, overgegaan is tot het stichten van een vermaarde porcelijnfabriek werpt een uniek licht op vele aspecten van maatschappelijk leven van die tijd. Uit een door Ds. de Mol nagelaten brief zou men kunnen opmaken dat hij de porseleinfabricage als liefhebberij is begonnen; uit zijn liefhebberij groeide echter een fabriek die van grote betekenis werd voor de welvaart in zijn dorp. Van de

Oeconomische Maatschappij te Amsterdam zou hij in 1780 een gouden medaille ontvangen voor de kwaliteit van zijn poerselein; maar zijn schulden moest hij in dat jaar nog in tonnen tellen en steeds weer raakte hij in moeilijkheden met octrooien, bedrijfspionage en buitenlandse concurrentie.

Dit eerste deel in de "Historische Reeks Loosdrecht" pretendeert geen definitieve geschiedschrijving van het leven en werk van Ds de Mol te verschaffen; het eindigt zelfs met een beroep op de lezer om bij te dragen in de voltooiing van het speurwerk waartoe hier een aanzet is gegeven; intussen geeft dit boekje echter wel een goed documenteerd en leesbaar inleiding tot een aspect van de geschiedenis van onze streek dat alle aandacht verdient. Het boek is te raadplegen in de bibliotheek van Niftarlake.

Het Vechtlandschap: Rapport van de Werkgroep Vechtlandschap van Staatsbosbeheer, tot stand gekomen in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg; Staatsbosbeheer, Utrecht, 1977.

Het rapport "Het Vechtlandschap" is misschien het meest gedegen stuk documentatie dat de laatste jaren over onze streek is verschenen, met een schat van gegevens over de huidige situatie en ontwikkeling van dit gebied maar tevens voorzien van een goede analyse van de geboden materie en krachtige aanbevelingen. De schrijvers bespreken, met behulp van talrijke cijfers en afbeeldingen, het ontstaan van het Vechtlandschap, het natuurleven en milieu rondom de Vecht, de cultuurgeschiedenis van de streek, en de problemen van bewoning, verkeer, landbouw, beheer van de buitenplaatsen, milieuverontreiniging en recreatie. De aanbevelingen vloeien dan ook niet uit een hang naar het verleden voort, maar uit een gedegen studie van de ontwikkeling die gaande is en de behoefte van degene die deze streek bewonen. Het rapport laat zich niet samenvatten, de uitvoerige conclusie evenmin; voor ieder Niftarlakelid dat zich voor de verdediging van het milieu in onze streek wil inzetten vormt dit boek een onmisbare handleiding. Het is in de bibliotheek van Niftarlake te raadplegen.

Het Mysterie van Muiden - Het Muiderslot, door Ton Koot; Nijgh en van Ditmar, Den Haag, 1977.

Ton Koot is van 1948 tot 1972 Slotvoogd geweest van het Muiderslot. In die periode is door herstel en restauratie het Slot zelf, maar ook zijn naaste omgeving, zoveel mogelijk teruggebracht in de staat waarin die verkeerden tijdens de bloeitijd, toen P. C. Hooft er woonde en het Muiderslot trefpunt was van de Muiderkring.

Voor dit boekje raadpleegde Ton Koot talrijke bronnen en kon hij gebruik maken van de grondige kennis van de archeoloog dr J. G. N. Renaud, opgedaan tijdens de opgravingen van 1954, waarbij deze in zijn conclusie kon spreken over "verbijsterende verschijnselen". Mysterie is er genoeg, al was het alleen rondom de vraag die de schrijver in zijn openingswoord stelt, nl. wanneer het Slot gebouwd werd, door wie en waarom.

Het boek is verlucht met talrijke oude afbeeldingen van het Slot, waarvan sommige niet eerder in druk zijn verschenen, alsmede met 28 fraaie tekeningen van de hand van de schilder W. G. Hofker.

OUDHEIDKUNDIG GENOOTSCHAP NIFTARLAKE

FINANCIËEL OVERZICHT 1976

De inkomsten

Saldo rekening over 1975	<i>f</i> 2381,84
Girodienst: herstel boekingsfout	,, 25,09
Introducé's: lezing Oudaen	,, 10,—
Excursiegelden	,, 1512,—
Verkoop oude jaarboekjes	,, 576,75
Aflossing obligatie	,, 1000,—

Renten:

van de obligatie	<i>f</i> 80,—
van de rek. courant	,, 44,79
van de giro	,, 19,88
	<i>f</i> 144,67

Contributies:

nagekomen 1975	<i>f</i> 160,—
over 1976	,, 2947,80
	<i>f</i> 3107,80

totaal inkomsten	<i>f</i> 8758,15
------------------	------------------

De uitgaven

Jaarboekje 1975	<i>f</i>	1549,40
Jaarboekje 1976	„	5087,50
Verzendkosten	„	768,90
Lezingen op Oudaen: convocatie en porti	„	159,65
Jaarvergadering	„	63,—
Fotocopieën en porti	„	200,20
Materialen en representatie	„	54,10
Contributies:		
St. Utr. molens	<i>f</i>	25,—
Comm. De Vecht ca.	„	25,—
	<i>f</i>	50,—
Bankkosten	„	6,—
Ten behoeve van de bibliotheek	„	156,—
Van de excursie	„	1614,11
Girodienst: foutieve afboeking	„	25,09
uitgaven	<i>f</i>	9733,95
totaal uitgaven	<i>f</i>	9733,95

Balans:		
Totaal van de inkomsten	<i>f</i>	8758,15
Totaal van de uitgaven	„	9733,95
Nadelig saldo over 1976	<i>f</i>	975,80

Aldus opgemaakt, de 20 januari 1977

de penningmeester,

(J. H. van Walbeek)

Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake"

Bestuur

Ere-lid:

G. J. Weyland, Veere

Dagelijks Bestuur:

Mr. Dr. N. J. C. M. Kappeyne van de Coppello, Loenen a/d Vecht, Voorzitter

Drs. E. Munnig Schmidt, Loenen a/d Vecht, Plaatsvervangend Voorzitter

H. J. Aalderink, Vreeland, Secretaris

J. H. van Walbeek, Baambrugge, Penningmeester

Mevr. Mr. M. A. Dukes-Greup, Breukelen, Bibliothecaresse.

Overige Bestuursleden:

Dr. D. P. Blok, Nederhorst den Berg

Mr. J. H. van den Hoek Ostende, Amsterdam

Mevr. J. G. Siewerts v. Reesema-Schmidt, Blaricum

Redactie Jaarboekje:

Voor 1977: Dr. M. N. G. Dukes en Mevr. Mr. M. A. Dukes-Greup, Breukelen

Voor 1978: Drs. E. Munnig Schmidt, Loenen a/d Vecht.

Secretariaat : Klapstraat 21, Vreeland, tel. 02943 - 13 58

Bibliotheek : Kasteel Oudaen, Breukelen, tel. 03462 - 26 27

Gironummer: 513805

Ledenlijst

Nieuwer Ter Aa

R. W. C. Molenkamp

Kerklaan 20

Abcoude

Drs. J. Baalbergen

R. Bianchi

T. H. de Boer

A. den Breejen

Drs. D. G. Carasso

Mevr. M. Dieker-Moen

J. Enters

P. Geerts

De gemeente Abcoude

Mw. W. D. de Graaf-Vossensteyn

J. de Groot

Mr. F. A. M. ten Herkel

H. C. M. Hoppenbrouwers

J. Th. Kemme

N. L. Loeb

J. K. Lutikhuis

Sandbergstraat 8

Meerzicht 1

Meerzicht 12

Oldenhoff 35

Dr. Koomansstraat 21

Meerzicht 10

Aasdomstraat 1

Meerzicht 8

Gemeente huis

Meerweg 19

Gein Noord 24

Gein Noord 32

Sandbergstraat 1

Sandbergstraat 7

Molenweg 16

't Marktveld 19

W. van ter Meij
 J. J. Pabon Jr.
 H. Schoenmaker
 Dr. P. L. Schram
 J. B. Scheur
 J. J. Smorenborg
 Mr. J. W. F. M. Swinkels
 B. A. H. M. Theunissen
 Mevr. M. E. Treep-Hoffmann
 W. C. C. Trouw
 Mw. G. L. J. Uiterwaal-Völker
 Mw. C. A. L. M. Vis-Volker
 Drs. L. J. van Welsenis
 B. H. de Vries

Alknaar

Mr. Dr. J. Belonje

Amersfoort

Oudh. Ver. Flehite

Amstelveen

J. W. N. v. Achterberg Jr.
 J. J. W. Hofman
 H. Raadschelders Wennink
 Mw. H. Vlot-v.Lonkhuyzen

Amsterdam

S. Emmering
 Gem. Archief
 Mw. J. H. Greup-Nicolai
 Mr. J. H. v.d. Hoek Ostende
 D. Hoen
 Kon. Ac. v. Wetenschappen
 K. F. van Leuven
 Mw. E. G. Pannevis-Lammerts v. Bueren
 W. A. C. Reesink
 H. Renes
 J. R. Ritman
 Mr. W. Siewertsz v. Reesema
 Mw. J. C. v. Veen-Coenen
 Universiteitsbibliotheek
 Jhr. S. G. van Weede
 Mevr. A. C. v. Wijk
 J. Zwaan

Ankeveen

B. A. P. Baron van Harinxma thoe Slooten

Arnhem

Rijks Inst. v. Natuurbeheer

Baambrugge

H. F. Anger
 A. Kemp Jr.
 Prof. Dr. J. Koekebakker
 Mej. E. van der Lee
 Mw. A. H. Mebus.Riechelma
 R. Th. Schoenmaker
 A. W. Steer
 A. Kemp Jr.

Zilverschoon 107
 D. v. Troostwijkstraat 51
 F. Postlaan 5
 P. v. Wijngaerdtdlaan 12
 Jan Trouwstraat 4
 D. v. Troostwijkstr. 55
 Gein Zuid 7
 Reyer Spreijstr. 10
 F. Postlaan 15
 Torenlaan 32
 Kerkplein 14
 Stationsstraat 54
 P. v Wijngaardtdlaan
 Sandbergstraat 4

Nassaulaan 39

Westsingel 50

Amsterd. weg 270
 Montblanc 43
 Verestraat 38
 Ferd. Bolweg 89

J. Vermeerstraat 14
 Amsteldijk 67
 De Boelclaan 267
 B. Wiegerringstraat 1056
 Amstelv. weg 1056
 Keizersgracht 569/571
 Minervalaan 71²
 Minervalaan 84¹
 Koninginneweg 40
 Werengouw 25 (Nieuwendam)
 Bloemgracht 19 hs
 Keizersgracht 353
 Minervaplein 2
 Singel 425
 J. v. Goyenkade 27¹
 Westlandgracht 225²
 Lijzijde 45

Dorpsweg 80

Kempenbergerweg 11

Pr. Beatrixstraat 13
 Pr. W. Alexanderstraat 6
 Kleiweg 52a
 Rijksstraatweg 113
 B. Straalmanstraat 1
 Rijksstraatweg 8
 Pr. Beatrixstraat 13
 Pr. W. Alexanderstraat 6

Prof. Dr. J. Koekebakker
 Mej. E. van der Lee
 Mw. A. H. Mebus.Riechelman
 R. Th. Schoenmaker
 A. W. Steenhof
 P. C. Versloot
 J. H. van Walbeek

Kleiweg 52a
 Rijksstraatweg 113
 B. Straalmanstraat 1
 Rijksstraatweg 8
 Pr. Joh. Frisostraat 46
 Rijksstraatweg 39
 Rijksstraatweg 20

Baarn

Jhr. Mr. C. Dedel
 J. van Vliet

Wilhelminalaan 6
 Javalaan 30

Barneveld

M. Snijder
 P. C. Versloot
 J. H. van Walbeek

Thorbeckelaan 116
 Rijksstraatweg 39
 Rijksstraatweg 20

Bennebroek

G. M. de Heer

Bennebroekerdreef 49

De Bilt

H. C. de Wit

Dorpsstraat 126

Bilthoven

P. H. Boogaard
 U. Twijnstra

Bosuillaan 111
 Rubenslaan 20

Blaricum

Mw. J. G. Siewertsz v. Reesema-Schmidt

Langeweg 5

Breukelen

Mw. Alblas
 T. C. Akkerman, Notaris
 J. Bakker
 Mw. Mr. L. G. Baud
 Ds. F. J. ter Beek
 C. Blom
 N V. Bosman
 J. de Bruin
 J. W. de Bruyn Kops
 P. J. Burggraaf
 Drs. N. W. Caro
 H. Th. Colenbrander
 C. H. Cozijnsen
 Jac. van Dam
 W. Dobber
 Dr. M. N. G. Dukes
 Mw. Mr. M. A. Dukes-Greup
 K. Fiolet
 B. Fritzsche
 M. Fruithof-Matthes
 R. T. van de Geer
 D. W. Gerwig
 Mej. J. Gevers
 A. v. d. Grift
 Mw. Mr. E. A. Haars
 H. C. J. Hendriks
 A. A. Hermans
 Drs. J. W. M. Heslenfeld
 R. J. Hofman
 A. H. R. Hoogezand

Bisschopswater 14
 Rijksstraatweg 43
 Griftenstein 2
 Kerkplein 16
 G. van Nijenrodestraat
 Straatweg 85
 J. E. Boutstraat 3
 Brugstraat 54
 Zandpad 61
 Straatweg 84
 Rijksstraatweg 49
 't Heycop 508
 Niftarlakestraat 7
 Orttswaranda 55
 Zandpad 27
 Zandpad 80 "Oudaen"
 Zandpad 80 "Oudaen"
 Zonswaerd 16
 Vrijheidslaan 23
 Scheendijk 5
 Nassauplein 1
 Dannestraat 33
 Linnaeusdreef 26
 Rijksstraatweg 183
 Kerkplein 16
 Julianastraat 25
 Zandpad 40 B
 Zandpad 83
 Zandpad 83
 Zandpad 87

- S. Jonker
 Mr. J. D. v. Ketwich Verschuur
 C. C. van Kleef
 Mw. M. A. Koelemij-Postma
 J. F. B. Kraan
 M. van Kralingen Jr
 Mevr. A. J. E. Lempke-Cramer
 H. K. Lenstra
 Ir. H. F. Mertens
 J. Molenkamp
 J. van Muiswinkel
 R. W. L. Mijnsen
 Openbare Bibliotheek
 Dr. E. B. J. Postma
 J. H. Posthumus
 Jhr. Mr. L. A. Quarles van Ufford
 H. Rot
 H. J. Schröder
 P. B. A. Smits
 Mw. A. J. Stilting
 Mw. F. Verhagen
 H. J. G. Verhallen
 Mr. J. A. Vermeulen
 J. Verweij
 A. J. Visser
 A. de Wijs
- Breukeleveen*
 E. de Graaf
 Dr. P. J. Sinninghe Damsté
- Brugge*
 Jhr. P. H. A. Martini Buijs
- Cothen*
 Mr. C. Th. E. Graaf v. Lijnden v. Sandenburg
- Doorn*
 Ir. H. J. Doude v. Troostwijk
 F. A. Groen
 Mw. C. v. d. Stoop-Koekoek
- Driebergen*
 J. M. Castelein
- Eindhoven*
 I. V. Bruza
- 's Graveland*
 G. Kortenoever
 B. H. A. Oosterbroek
- Groenekan*
 A. J. A. M. Lisman
- 's-Gravenhage*
 Mr. J. A. Alleman
 H. W. van Klaveren
 Kon. Bibliotheek
 Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie
- Zandpad 86
 Vrijheidslaan 38
 Beatrixstraat 7
 Linnaeusdreef 11
 Vrijheidslaan 14
 Herenstraat 4
 Zandpad 3 "Vechtlust"
 Nieuwstraat 3
 Rijksstraatweg 236
 Rijksstraatweg 204
 Eendrachtlaan 71
 Rijksstraatweg 76
 Stationsweg 3
 Rijksstraatweg/Nijenrode
 Zandpad 125
 Kasteel Gunterstein
 Zandpad 42
 Straatweg 114
 Rijksstraatweg 101
 Laan v. Gunterstein 3
 Straatweg 74
 Brugstraat 47
 Brouwerij 1
 Mecklenburgstraat 6
 Zandpad 105
 G. v. Doornikstraat 121
- Herenweg 25
 Herenweg 89
- Nieuwe Gentweg 53
- Kasteel Sandenburg
- Parklaan 40
 v. Heemskerklaan 41
 van Galenlaan 12
- W. v. Abcoudeaan 88
- Muzenlaan 84
- Leeuwenlaan 295
 Nrd. Einde 178
- Groenekanseweg 54
- Wassenaarseweg 90
 Gr. Hertoginnelaan 96
 Lange Voorhout 34
 Korte Vijverberg 7

W. L. van Velsen-Metzelaar
J. C. Woestenburg
J. P. Bak

Bankastraat 111
Bagijnestraat 28
Koninginnegracht 96 d

Haarlem

A. G. van der Steur

Nieuwe Gracht 17

Haarzuilens

N. van Royen
L. J. Huisinga

Ockhuizerweg 16 a
Ockhuizerweg 20

Hilversum

J. G. Alleman
M. Langelaar
T. W. Ploeg
J. de Ronde
H. D. Scheltema
W. J. Steyling

Trompenbergerweg 2 b
Grasmeent 67
Oude Amersfoortseweg 44
Busken Huetplein 16
Utrechtseweg 58 a
Koninginneweg 18

Huizen

J. F. Dudok van Heel
F. Renou

Valkenveenselaan 56 a
Nw. Bussumerweg 83 a

Kockengen

Dr. J. A. van Dongen
De gemeente Kockengen
Dr. G. F. W. Herengreen
W. van Schaik
C. Versloot

Wagendijk 12
Gemeentehuis
Godinweg 2
Wagendijk 2
Portengen 97

Kortenhoef

Vereniging Curtevenne
J. Daams
W. Spaan

Moleneind 32
Zuidsingel 23
Kortenh. dijk t/o NH Kerk

Langbroek

Mw. E. Y. E. G. Backer-Loeb van Zuilenburg
F. B. Schotanus

Langbroeksedijk B 32
Kasteel Lunenburg

Laren

R. W. C. Baron van Boetzelaar

Velthuijsenlaan 7

Leiden

R. H. B. Meijboom. arts

Hooigracht 48

Loenen a/d Vecht

J. W. Blok Jr.
C. Dierdorp
Dr. A. Dunning
A. Gelderman
L. J. de Geus
C. L. Glastra van Loon
J. M. Hessels
Mr. Th. van Hilst
P. M. Hinsch
M. J. P. A. Graaf d'Hollosy
H. Kalkman
Mr. Dr. N. J. C. M. Kappeijne van de Coppello
Mw. Th. E. C. M. Kappeijne v. d. Copello-van Panhuys
D. P. Koets

Vreelandseweg 4
Keijzer Ottolaan 30
Dorpsstraat 16
Oud Over 39
't Rond 13
Rijksstraatweg 157
Dorpsstraat 10
Gruttenstraat
Oud Over 39
Mijndensedijk 20
Huize Blijdorp, Oud Over 8
Oud Over 59
Oud Over 59
Wallenstein 55

K. Knol
 Mw. W. van Kralingen-Niekerk
 D. C. van Leeuwen-Boomkamp
 J. Leicher
 Prof. Dr. J. M. Luttge
 J. v. d. Meulen
 Drs. E. Munnig Schmidt
 C. W. van Nie
 Mw. H. H. Pijzel-Dommisse
 W. A. van Schaijck
 Mevr. A. Scharis
 G. A. van Schijndel
 J. P. Seijffert
 L. H. Sondaar
 J. C. Spekman
 Mevr. A. A. Steffens
 Mej. A. G. Stolp
 Jhr. Mr. J. P. E. Teding van Berkhout
 Mevr. I. Teijema
 Mw. G. Thijs-Mantel
 W. G. Tober
 G. J. Uittenbos
 S. G. de Vries
 Mr. A. Vrij
 H. J. M. van der Wedden

Loenersloot

M. van Erven Dorens-Vinke
 M. F. M. Baronesse van Nagell-Martini Buys
 Mr. G. H. Nubé
 J. W. F. Straesser
 Drs. J. H. W. Veenstra

Loosdrecht

H. Aalberts
 Mr. J. H. M. A. Doude van Troostwijk
 J. P. Freese
 Mej. E. Haselen
 C. H. F. Simons
 J. M. L. Trouw
 J. G. Boeschoten
 W ter Veld

Maarn

Mr. R. W. van Ketwich Verschuur

Maarssen

J. Achterberg
 M. H. A. Beks
 J. H. W. van Bommel
 B. O. van den Berg, Architect BNA
 J. W. L. Beijer
 B. van den Boom
 P. J. W. van Breukelen
 C. de Vries
 J. E. Brinkhof
 S. W. G. de Clercq
 Dr. J. Cosijn
 A. R. A. Croiset van Uchelen
 Mw. M. van Dam-Smallenbroek
 D. Dekker

Graaf Janlaan 2
 Rijksstraatweg 130
 Oud Over 154
 Oud Over 120

Vreelandseweg 8
 Rijksstraatweg 78
 Driehovenlaan 38
 Dorpsstraat 28
 Rijksstraatweg 153
 Torenstraat 1
 Oud Over 102
 Van Lijndenlaan 10
 Huize "Oud Over"
 Weerstein 57
 Oud Over 41
 Oud Over 93
 Oud Over 1
 Oud Over 48
 Rijksstraatweg 75
 Brugstraat 10
 Oud Over 88 a
 Dorpsstraat 40
 't Rond 5
 Dorpsstraat 77

'Valk en Hening'
 Rijksstraatweg 147
 Kasteel Loenersloot
 Voorburgstraat 30
 Hollandstraat 19
 Rijksstraatweg 228

Rembrandtlaan 1
 Nieuw Loosdrechtsedijk 69
 Oud Loosdrechtsedijk 247
 Nootweg 10
 Rading 4
 Van der Helstlaan 5
 Hotel "De Driesprong" Veendijk 1
 Nieuw Loosdrechtsedijk 300

Raadhuislaan 10

Breedstraat 6
 Schippersgracht 11
 Kuiperstraat 29
 Bolensteinseweg 1
 Binnenweg 60
 P. C. Hoofstraat 37
 Schippersgracht 22
 R. d. Beerenbrouckstraat 18
 Machinekade 6
 Straatweg 17
 Straatweg 17 b
 Van Houtenstraat 16
 Langegracht 30
 Zandpad 13

H. J. van Droogenbroek
 H. J. Dollekamp
 Gemeente Maarssen
 G. van Heusden
 Mw. B. L. Heuschen-de Vos
 Th. J. Hiemstra
 E. W. Hommes
 P. van Kerkvoort
 W. J. H. van Kessel
 G. K. van der Klis
 S. Komdeur
 Mej. A. M. Kooijman
 J. Kraayenhagen
 Dhr. & Mevr. R. Kuiper
 Mr. Q. Waverijn
 Drs. A. P. Messer
 B. C. J. de Mol
 A. J. Mook
 Dhr./Mevr. Okkinga
 E. J. Overgaauw Bastiaanse
 R. Plomp
 P. J. C. Plomp
 C. Plomp-Faber
 R. Pos
 M. Remijnse
 E. J. Rinsma
 Dr. A. van Rossum
 Mw. A. Rost van Tonningen-Homburg
 C. Saeys
 Dr. Th. E. E. van Schaik
 Mw. A. W. Schucking Kool
 J. N. Servaas
 M. F. M. van Seumeren
 G. D. Schwartz
 Stichting Openbare Bibliotheek
 Prof. Dr. H. J. L. Smeets
 J. Spoelstra
 A. Th. Stigter
 J. H. van Tongeren
 B. Vermeulen
 Y. Visser
 Mw. A. van der Vlugt-de Groot
 G. Vogel
 D. van der Wal
 Mw. P. Westenburg-de Groot
 B. G. Wiegeraad
 P. Zöllner
 W. Zuidervaart
 Ds. J. Zuurdeeg
 R. C. Zwaardemaker
 Mw. G. A. I. Zwaardemaker-Job
 W. Zweers, Architect BNA

Maarsseveen

Th. Schouten

Maartensdijk

M. van den Berg

De Meern

Jac. de Bruijn

Rijksstraatweg 56
 J. Catsstraat 17
 Maarssen
 Zuylenveld, Oud-Zuilen
 Klokjeslaan 16
 Langegracht 22
 Straatweg 17
 Dr. Plesmanlaan 350
 Langegracht 37
 Diependaalsedijk 102
 Straatweg 156/158
 Bloemstede 483
 Julianaweg 19
 Zandpad 8
 Kerkweg 25
 Kerkweg 9
 Herengracht 7
 Wilhelminaweg 3
 Diependaalsedijk 54
 P. C. Hoofstraat 25
 p/a Kennedylaan 30 a
 Zandpad 40
 Van Houtenstraat 22
 Dr. Arienslaan 68
 Heuvellaan 10
 Talmastraat 18
 Zandpad 24
 Machinekade 1
 Schippersgracht 9
 Raadhuisstraat 18
 Wilhelminaweg 8
 Stationsweg 12
 Herengracht 22
 Postbus 1
 Zandweg 1
 Duivenkamp 590
 Zandpad 4
 Duivenkamp 851
 Zandweg 44
 Kuijperstraat 17
 Kerkweg 39
 Dr. Arienslaan 126
 Royaardslaan 10
 Kerkweg 23
 A. Cuijperstraat 1
 Kennedylaan 20
 Binnenweg 47
 Stationsweg 2
 Wetkanaaldijk 10
 Westkanaaldijk 10
 Bloemstede 387

Looijdijk 81

Egelskop 17

Rijksstraatweg 84

Muiden

W. Jongeneel

Herengracht 62

Muiderberg

Stichting v. Banistiek & Heraldiek

A. I. J. M. Schellart

Brink

Van Ostadelaan 23

Mijdrecht

G. H. van Walbeek

Dorpsstraat 23

Naarden

H. Poolman

Kloosterstraat 20

Nederhorst den Berg

J. F. A. Baar

Dr. D. P. Blok

A. J. Cruq, arts

J. J. Gillissen

J. van Mesdag

H. Spekreijse

V.V.V.

Overmeerseweg 8

Ankeveensepad 7

Voorstraat 39

Voorstraat 2 a

Ankeveensepad

Voorstraat 11

Overmeerseweg 116

Nigtevecht

Mw. M. Amesz-Helmers

Openbare Bibliotheek

Dorpsstraat 41

Jhr. Huijdecopstraat 3

Nieuwersluis

J. H. H. Blijdensteijn

Mevr. L. Cohen Tervaert-Oskam

D. W. Doude van Troostwijk

L. W. Doude van Troostwijk

G. E. J. Huetink

J. J. Lamme

Dhr/Mw L. Lido de Haas

J. M. Luttge

C. M. Oostveen

J. W. Raadschelders

J. P. Schmal Jr

Mw. L. Simons

Dhr/Mw Stassen-van Meurs

A. A. Weersma

Rijksstraatweg 70

Stationsweg 10

Straatweg 18

Rijksstraatweg 28

Zandpad 1 b

Rijksstraatweg 57

Rijksstraatweg 38

Zandpad 27

Rijksstraatweg 42

Rijksstraatweg 42

Rijksstraatweg 8

Mijndensedijk 62

Zandpad 29

Rijksstraatweg 45

Nijmegen

H. A. J. Koekenbier

Stijn Buijsstraat 25

Nijverdal

H. J. Kuhlwillm

Rijssensestraat 124

Oosterbeek

Mr. E. van Beusekom

Stationsweg 46

Overveen

Mw. A. de Vries-van der Lee

Julianaweg 8

Rhenen

Th. Th. M. M. Bijleveld

Burgemeester

Rotterdam

Bibliotheek & Leezalen

Mr. J. J. Canter Cremers

Nieuwe Markt 1

Rozenburglaan 52 b

Soest

S. P. Baron Bentinck

Vosseveldlaan 56

Tienhoven

W. Beets

Mw. A. A. E. Bodisco Massink-Eggink

W. T. de Boer

A. Hogenhout

E. R. Huitzing

C. P. J. Klap

Mw. E. van der Laan-Faber

Th. K. A. Liem, arts

Mr. C. J. Rijsterborch

H. Smitskamp

Mw. W. M. Voet-Eggink

Nieuweweg 2

Dwarsdijk 22

Laan van Niftarlake 22

Nieuweweg 5

p/a Nieuweweg 17

Looijdijk 7

Veenkade 16

Laan van Niftarlake 81

Laan van Niftarlake 54

Laan van Niftarlake 43

Dwarsdijk 22

Utrecht

N. Beumer

H. A. Danklof

Mw. G. J. van Julsingha

J. Mezger

Prov. Bibliotheek

Rijksarchief

Stichtse Cult. Raad

St. Openbare Bibliotheken

H. J. Soeten

Universiteitsbibliotheek

J. Vor der Hake

G. J. Jonker

Marnixlaan 45

Nieuwegracht 69

Lamerislaan 362

Schimmelpennincklaan 35

Achter St. Pieter

Alex. Numankade 201

Mariaplaats 51

Voetiusstraat 2

Attleplantsoen 24

Wittevrouwenstraat 9/11

Livingstonelaan 98

Troosterlaan 24

Veere

G. J. Weyland

Nieuw Sandenburgh 37

Venraij

Mw. B. Wijnen

Tedderstraat 10

Vinkeveen

Dr. J. de Vries

Zuwe 180

Vleuten

W. Uittenbogaard

Prof. T. Brandsmalaan 17

Vogelzang

G. Koopman

Vogelzangseweg 41 a

Voorburg

Mr. F. H. Fries

P. Hess Jr

Mr. G. A. A. Middelberg

Laan van Leeuwensteijn 1

Staringkade 46

Prins Bernhardlaan 178

Voorschoten

H. M. van der Horn

Vondelstraat 16

Vreeland

H. J. Aalderink

Mw. B. Bakker-Rijssenbeek

J. Berger

J. Bonting

M. C. Brandes

R. M. Duin

Mr. J. J. Feijten

Mw. W. de Gelder-de Ruiters

Klapstraat 21

Ruitersstraat 5

Vijverlaan 5 b

Duinkerken 5

Voorstraat 7

W. van Mechelenstraat 5

Maartenplein 15

Boslaan 2

Mw. M. H. Happee
 J. H. Beukeboom
 J. Jongsma
 J. Olde Loohuis
 F. D. Sprenger
 Drs. C. Verhaar
 Mw. G. E. Verhaar-Klomp
 J. N. W. Voorhoeve
 J. H. Vrij
 J. Wittmer
 W. W. Zijlstra

Waardenburg

A. F. van Goelst Meijer

Wageningen

Boekhandel Kniphorst

Wassenaar

F. C. Wieder Jr

Weesp

Gemeente Museum
 Mw. J. S. Janse de Jonge

G. Lindenboom
 J. Salomons
 Ir. A. Stork
 G. A. van Wees
 Drs. G. R. Zondergeld
 Boekhandel De Ark
 H. Brood

Wilnis

H. W. van Soest

Woerden

G. J. Wesseling

Wolfheze

Mw. J. E. Birnie-van Iperen

Wijk bij Duurstede

Mw. G. J. E. Dijkman-Schoenmaker
 Mw. A. Luijkx-Buijsrogge

IJsselstein

A. G. Cool
 Prov. Bibliotheek Centrale

Zaandam

Mw. A. M. C. Vis-Honig
 J. G. Koeman

Zeist

Mw. A. C. M. Adels-Vermeulen
 J. P. B. Biegelaar Jr
 Mw. C. CH. van Haselen-Vonk Midlandi
 Rijksdienst voor de Monumentenzorg
 Ir. J. van der Slesens

De Vliet 8
 "Forthoeve" Zuwe 131
 Klapstraat 13
 Boterweg 44
 Voorstraat 5
 Fl. van Boekhorststraat 5
 Fl. van Boekhorststraat 5
 Boslaan 4
 Vredelandstraat 71
 Maartenplein 29
 Boterweg 6/8

Kasteel Waardenburg

Hoogstraat 49

Papeweg 8

Herensingel 162
 Bejaarden Centrum "Niftarlake"
 Aetveldseweg 76
 Waarschapstraat 32
 Meidoornlaan 305
 Utrechtseweg 59
 Herengracht 31
 Herensingel 162
 Nieuwstad 28
 Frans Halsstraat 44

Dorpsstraat 59

Gebr. van Eijckstraat 4

Duitse Kampweg 6

Zandweg 27 c
 Hoge Hoffweg 3

Kronenburgplantsoen 5
Postbus 35

Frans Halsstraat 51
 Linnaeusstraat 1

Arnhemse Bovenweg 63
 p/a 't Rond 3
 Arnhemse Bovenweg 12
 Broederplein 41
 Arnhemse Bovenweg 16 - flat 15

Oud-Zuilen
J. C. J. Plomp

Dorpsstraat